
ГЕНРІ
ЛОНГФЕЛЛО
ПІСНЯ
ПРО ГАЯВАТУ
HENRY
LONGFELLOW
THE SONG
OF HIAWATHA

ЕПОСИ НАРОДІВ СВІТУ

(Серію засновано 1989 року)

EPIC POETRY OF PEOPLES OF THE WORLD

(The series was founded in 1989)

ГЕНРІ ЛОНГФЕЛЛО
ПІСНЯ ПРО ГАЯВАТУ

HENRY LONGFELLOW
THE SONG OF HIAWATHA

ПОЕМА

Переклад з англійської
ОЛЕКСАНДРА ОЛЕСЯ

Ілюстрації
ФРЕДЕРІКА РЕМІНГТОНА

Художнє оформлення
ЄВГЕНА ПОПОВА

POEM

Translated from English
by OLEXANDER OLES

Illustrations
by FREDERIC REMINGTON

Artwork
by YEVHEN POPOV

КИЇВ «ВЕСЕЛКА» 1999

KYIV. VESELKA PUBLISHERS. 1999

ББК 84. 7СПО
Л76

«ПІСНЯ ПРО ГАЯВАТУ» — БЕЗСМЕРТНИЙ ТВІР ВИДАТНОГО АМЕРИКАНСЬКОГО ПОЕТА ГЕНРІ ЛОНГФЕЛЛО (1807—1882). НА ОСНОВІ ЛЕГЕНД ТА ПЕРЕКАЗІВ ПІВНІЧНОАМЕРИКАНСЬКИХ ІНДІАНЦІВ АВТОР ПОДАЄ ШИРОКУ ПАНОРАМУ ЖИТТЯ ІНДІАНСЬКИХ ПЛЕМЕН, ЗМАЛЬОВУЄ ЇХНІЙ ПОБУТ, КУЛЬТУРУ, ВІРУВАННЯ.

НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЮ КОМІСІЄЮ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ПРИ МІНІСТЕРСТВІ ОСВІТИ УКРАЇНИ ЦЕЙ ТВІР ВКЛЮЧЕНО ДО ШКІЛЬНОЇ ПРОГРАМИ ЯК ОДИН ІЗ КРАЩИХ ЗРАЗКІВ ГЕРОЇЧНИХ ЕПОСІВ НАРОДІВ СВІТУ.

Видано за сприяння Інформаційної Служби
Сполучених Штатів Америки в Україні

Вступне слово *Івана Драча*

Редактор *Д. С. Андрухів*

Текст оригіналу подається за книгою:
The Poetical Works of Longfellow. Cambridge Edition.
Houghton Mifflin Company. Boston/New York/London

Переклад друкується за виданням:

Олександр Олесь. Твори в двох томах.— К.: Дніпро, 1990.— Т.2.

Л $\frac{4804040200—020}{206—99}$

ISBN 966-01-0105-8
ISBN 966-01-0106-6 (серія)

ВСТУПНЕ СЛОВО

Юний друже, перед тобою — один із найславетніших творів світової літератури. Створений у середині минулого століття (1858 р.), він зачепив своїм неповторним єством серця мільйонів і мільйонів читачів і утвердився як вічна, непересічна цінність.

У чому ж його сила і привабливість? Чому образ Гаявати постає в нашій уяві щоразу, коли мова заходить про індіанські народи Америки? Та й не тільки тоді. Зрісши на американському ґрунті, увібравши в себе найкращі риси оригінальних міфів корінних американських племен, образ Гаявати — глибоко поетичний і казково фантастичний — став своєрідним промовистим закликом до єднання народів, ба більше — живим утіленням цього єднання. У поемі Володар Життя Маніто вирізьблює з каменя Люльку Згоди і дорікає всім людям:

Я стомивсь від ваших сварок,
Від незгод і суперечок,
Від кривавих війн народів,
Молитов про помсту люту...
Ваша сила тільки в згоді,
А безсилля в ворожнечі!
Помиріться ж, любі діти,
Будьте друзями, братами!

Звичайно, подібних закликів за своє історичне буття людство наслухалося чимало. Проте цього разу гуманізм уславленого американського поета знаходить сподіваний відгук у наших серцях, бо він напрочуд щирий і конкретно зумовлений історичними обставинами.

«Пісня про Гаявату» — роз'яснює сам автор поеми, Генрі Водсворт Лонгфелло — це індіанська «Едда», якщо мені дозволено так її назвати. Я написав її на основі легенд, поширених серед північноамериканських індіанців. У них мовиться про людину дивного походження, послану до них, щоб розчистити їхні річки, ліси і риболовні місця, навчити народи мирних ремесел. У різних племен вона була відома під різними іменами: Michabou, Chiabo, Manabozo, Tarenaywagon і Hiawatha, що означає пророк, учитель. У цей давній переказ я вплів й інші цікаві індіанські легенди... Змальовані події відбуваються в країні оджибуеїв, на південному березі Верхнього Озера, між мальовничими Скелями і Великими Пісками».

Як бачимо, американський поет за взірець для свого твору обрав «Едду». Існують так звана «Молодша Едда» і «Старша Едда». «Молодшу Едду» написав ісландський учений, поет і політичний діяч Сноррі Стурлусон у 1222—1225 роках. Дослідники стверджують, що в жодному іншому творі

світової літератури не знайшла такого повного відображення міфологія, яку не лише всі скандинавці, але й усі інші народи германської мовної групи вважають своєю найціннішою культурно-історичною і мистецькою спадщиною. «Старша Едда» — це збірник давньоісландських пісень про богів і героїв. Обидва твори належать до найуславленіших літературних пам'яток.

Не дивно, що Лонгфелло — один з найосвіченіших людей свого часу, який володів дванадцятьма новітніми європейськими мовами, який складав підручники для їх вивчення, глибоко знав давню ісландську міфологію, сконцентровану в обох «Еддах». Знання цих культурних шедеврів для творця «Гаявати» було доконечно необхідним. Ця необхідність стає ще зрозумілішою, коли вдуматися в подальші слова видатного ісландського вченого Сігурда Нордаля, заполоненого красою і поетичністю кращих сторінок «Молодшої Едди»: «...Це один із тих вічних творів, які можна читати дитині відразу ж після букваря і потім знов і знов на всіх ступенях розвитку та пізнання і щоразу знаходити для себе нове, і нове, і нове. Ця книжка водночас і прозора, і важкозрозуміла, проста, мов голубка, і хитра, наче змія, залежно від того, наскільки глибоко читач проникає в неї. Бо, хоча язичницьке світовідчуття не до кінця розкривається в ній, у більшій цілісності його годі знайти в будь-якому іншому творі».

Отож орієнтація на створення поеми, «яку можна читати дитині відразу ж після букваря... на всіх ступенях розвитку та пізнання», була отою вивіреною траєкторією, по якій, застосовуючи сучасну термінологію, виходила на космічну орбіту ця незвичайна Лонгфеллова «Пісня про Гаявату».

Коли Генрі Лонгфелло полишив викладацьку працю в коледжі, він мав доволі часу, щоб покопирсатися в шеститомному довіднику американського етнографа Генрі Скулкрафта «Історичні і статистичні відомості про минуле, сучасне і майбутнє індіанських племен Сполучених Штатів» (1851—1857).

Одначе образові Гаявати притаманні не лише індіанські риси. Вже сам розмір поеми — чотиристопний хорей — запозичено з карело-фінської народної епопеї «Калевала». А при старанному співставленні в образі індіанського вождя можна відкрити для себе риси героїв і богів античного світу — Орфея, Геркулеса, Прометея, Діоніса, риси героїв європейських епосів і давньоруських богатирів. Отож перед нами синтетичний образ на індіансько-американській основі — такий привабливий, такий людяний.

А який спритний Гаявата, і як поет уміє дотепно та влучно означити цю його спритність:

Жваві ноги в Гаявати!
Пустить він стрілу із лука,
Поженеться за стрілою —
І стріла лягає ззаду.

А як органічно веде свого героя автор стежкою добра і порозуміння! Тут немає й крихти навмисності, силуваності. Гаявата просто хоче одружитися з дівчиною із ворожого племені, отже, поєднатися з ворогом, отже — припинити війну:

Я тому і йду шукати
Молодої в край Дакотів,
Я того й піду, Нокоміс,
Щоб скінчити наші свари
І навік загоїть рани.

А як схожі народні уявлення про скромність і вихованість молодих красунь усіх народів,— здається, мовиться не про дакотянку з Великих Озер, а про якусь слобожанську відданицю з повістей Квітки-Основ'яненка чи про славну Наталку Полтавку:

I, покинувши роботу,
Встала з місця Міннегага,
Щоб обідати подати
Та піти по свіжу воду.
І в мисках усяку страву,
А в кірцях холодну воду
Подавала Міннегага,
Потім сіла і уважно
Стала слухати розмову,
А сама — ані словечка,
Ні словечка не сказала!

Глибокий органічний гуманізм цієї поеми посприяв тому, що вона відразу ж після своєї появи стала долати мовні бар'єри. Найкращим російським перекладом, без сумніву, є переклад Івана Буніна, який свого часу надихнув видатного нашого класика Панаса Мирного спробувати свої поетичні сили в українській версії «Пісні про Гаявату». Цю працю він завершив у 1899—1900 роках, але, на жаль, повністю вона побачила світ лише 1971 року в семитомному виданні його літературного доробку.

Олександр Олесь «Пісню про Гаявату» переклав 1912 року; того ж року переклад було надруковано в журналі «Літературно-науковий вісник». Окремим виданням він вийшов 1923 року в м. Катеринославі (нині — Дніпропетровськ).

1983 року видавництво «Веселка» випустило в світ Олесів переклад цієї знаменитої поеми Г. В. Лонгфелло за редакцією відомого перекладача Віктора Коптилова. Переклад зазнав певного ідейного вирівнювання, незначних скорочень. У цьому виданні, яке ти тримаєш у руках, шановний читачу, збережено всі особливості Олесевого перекладу, його поетичний лад, багату лексику, навіть застарілі й діалектні форми деяких іменників, займенників, дієслів («люде», «поток», «препона», «предприємство», «сей», «баче», «підводе», «сяти», «підскоче», «говоре», «замирати», «стрівати» тощо).

«Пісня про Гаявату» знов повертається до українського читача як жива, вічна цінність світової літератури і промовляє до нього його рідною мовою так проникливо і щиро, відверто і захопливо, неповторно і глибоко, як того хотів і як її переклав незабутній Олександр Олесь.

Гаявата — реальна, історична особа. Він прийшов до нас із XV століття з невеликого індіанського племені ондагів, як навчитель і вождь свого народу; він навчив своїх одноплемінців різних ремесел, писемності, лікування тяжких недуг. За своє недовге життя він звершив цілу низку подвигів у боротьбі з природою й різними ворожими силами і став гідним взірцем для наслідування як своїми сучасниками, так і прийдешніми поколіннями борців за кращу долю для свого народу. Тим він і привабливий нині для нас, землян, на порозі третього тисячоліття, коли у всій своїй драматичності постала проблема пошуків єдності в боротьбі за виживання на нашій планеті, знесиленій нескінченними війнами, військовими заколотами, переворотами, чорнобилями, всілякими екологічними катаклізмами!

Епічна поема Г. В. Лонгфелло «Пісня про Гаявату» несе в собі потужний художній заряд. Населена живими, мальовничими образами індіанців, сповнена глибокого гуманістичного звучання, вона гідно поповнює собою цілий ряд невмирущих, героїчних епосів, що мають пізнавальну, виховально-естетичну цінність як для народів, з чийого лона вони вийшли, так і для нас, українців, чиї предки теж витворили не менш героїчні билини, історичні пісні та народні думи.

Іван ДРАЧ

ПРОЛОГ

Як спитаєте мене ви —
Звідки сі казки й легенди,
Повні пахощів весняних,
Холодку долин зелених,
Диму легкого вігвамів[1],
Шуму-реву водоспадів,
Реву дикого, страшного,
Як громи, що в горах трублять,
Я скажу вам, відповім вам:

«Із лісів, степів пустельних,
Із озер Країни Снігу,
З сторони Оджибуеїв,
З сторони Дакотів диких,

---

[1] Значення індіанських слів у словнику в кінці книжки.

INTRODUCTION

Should you ask me,
whence these stories?
Whence these legends and traditions,
With the odors of the forest
With the dew and damp of meadows,
With the curling smoke of wigwams,*
With the rushing of great rivers,
With their frequent repetitions,
And their wild reverberations,
As of thunder in the mountains?
I should answer, I should tell you,
"From the forests and the prairies,
From the great lakes of the Northland,
From the land of the Ojibways,

* The meaning of Indian words see in the Vocabulary at the end of the book.

З гір і тундр, із саг і багон,
Де блука між осокою
Чапля сизая — Шух-шух-га.
Знов кажу я вам — казки сі,
Сі старі оповідання,
Сі поспів'я Навадаги,
Незрівнянного музики».

Як спитаєте — де чув їх,
Де знайшов їх Навадага,
Я скажу вам, відповім вам:
«В гніздах птахів, в нетрях лісу,
На ставах в бобрових норах,
На лугах в слідах бізонів,
Серед скель в орлячих гніздах.

Сі пісні пташки співали
На болотах і на багнах,
В тундрах Півночі сумної.
Читовейк-стрибун співав їх,
Манг — норець і гуска — Вава,
Чапля сизая — Шух-шух-га
І глухарка — Мушкодаза».

Коли б далі ви спитали:
«Хто ж то єсть той Навадага?
Розкажи про Навадагу!» —
На питання б відповів я,
Відповів би таким словом:

«Там, в долині Тавазента,
Серед тиші пишних луків,
Між потоками-громами
Жив музика Навадага.

From the land of the Dacotahs,
From the mountains, moors, and fen-lands
Where the heron, the Shuh-shuh-gah,
Feeds among the reeds and rushes.
I repeat them as I heard them
From the lips of Nawadaha,
The musician, the sweet singer."
Should you ask where Nawadaha
Found these songs so wild and wayward,
Found these legends and traditions,
I should answer, I should tell you,
"In the bird's-nests of the forest,
In the lodges of the beaver,
In the hoof-print of the bison,
In the eyry of the eagle!
"All the wild-fowl sang them to him,
In the moorlands and the fen-lands,
In the melancholy marshes;
Chetowaik, the plover, sang them,
Mahng, the loon, the wild-goose, Wawa,
The blue heron, the Shuh-shuh-gah,
And the grouse, the Mushkodasa!"
If still further you should ask me,
Saying, "Who was Nawadaha?
Tell us of this Nawadaha,"
I should answer your inquiries
Straightway in such words as follow.
"In the vale of Tawasentha,
In the green and silent valley,
By the pleasant water-courses,

Круг вігвамів індіанських
Розстилались ниви, луки,
Вдалині шуміли сосни,
Бір стояв, зелений влітку,
Білий, сивий в день зимовий,
Повний співу і зітхання.

Гей, веселі ті потоки
Кожний здалеку пізнав би
По їх поводі весною,
По сріблястих вільхах влітку,
По тумані в день осінній,
А зимою по тих хвилях,
Що припали білим снігом.
Ось де жив той Навадага,—
У долині Тавазента
Серед тиші пишних луків».

Там мені співав він пісню,
Говорив про Гаявату,
Про той день, коли він вперше
Сей предивний світ угледів,
Як він жив і як молився,
Як він з сили вибивався,
Як за свій народ боровся,
За його щасливу долю.

Ви, хто любите природу,
Сутінь лісу, шелест листя,
В сяйві сонячнім долину,
І дощі, і завірюхи,
І річки, що рвуться вдалеч
В неприступних нетрях бору,
І на горах грюкіт грому,

Dwelt the singer Nawadaha.
Round about the Indian village
Spread the meadows and the corn-fields,
And beyond them stood the forest,
Stood the groves of singing pine-trees,
Green in Summer, white in Winter,
Ever sighing, ever singing.
"And the pleasant water-courses,
You could trace them through the valley,
By the rushing in the Spring-time,
By the alders in the Summer,
By the white fog in the Autumn,
By the black line in the Winter;
And beside them dwelt the singer,
In the vale of Tawasentha,
In the green and silent valley.
"There he sang of Hiawatha,
Sang the Song of Hiawatha,
Sang his wondrous birth and being,
How he prayed and how be fasted,
How he lived, and toiled, and suffered,
That the tribes of men might prosper,
That he might advance his people!"
Ye who love the haunts of Nature,
Love the sunshine of the meadow,
Love the shadow of the forest,
Love the wind among the branches,
And the rain-shower and the snow-storm,
And the rushing of great rivers
Through their palisades of pine-trees.

Що лунає — наче б'ються,
Лопотять орлині крила,—
Ви послухайте сю пісню
Непочатої природи —
Пісню сю про Гаявату.

Ви, хто любите легенди
І красу балад народних,
Сей далекий, ніжний голос
Днів, давно-давно минулих,
Голос тихої задуми,
Що бринить нам ледве чутно,
Так наївно, що не знаєш:
Пісня се чи, може, казка,—
Ви послухайте і сюю
Оджибвейськую легенду,
Що співа про Гаявату.

Ви, в чиїм серці не погасла
Віра в Бога і природу,
В іскру Божу у людини,
Ви, хто знаєте, що завжди
Людське серце знало муки,
Знало сумніви і сльози
І у царство правди рвалось,
Що крізь темряву глибоку
Нас веде рука Господня
І підтримує у стомі,—
Ви послухайте сей щирий,
Сей переказ первостайний,
Пісню сю про Гаявату.

Ви, що ходите весною
По околицях зелених,
Де схились на огорожу,

And the thunder in the mountains,
Whose innumerable echoes
Flap like eagles in their eyries;-
Listen to these wild traditions,
To this Song of Hiawatha!
Ye who love a nation's legends,
Love the ballads of a people,
That like voices from afar off
Call to us to pause and listen,
Speak in tones so plain and childlike,
Scarcely can the ear distinguish
Whether they are sung or spoken;-
Listen to this Indian Legend,
To this Song of Hiawatha!
Ye whose hearts are fresh and simple,
Who have faith in God and Nature,
Who believe that in all ages
Every human heart is human,
That in even savage bosoms
There are longings, yearnings, strivings
For the good they comprehend not,
That the feeble hands and helpless,
Groping blindly in the darkness,
Touch God's right hand in that darkness
And are lifted up and strengthened;-
Listen to this simple story,
To this Song of Hiawatha!
Ye, who sometimes, in your rambles
Through the green lanes of the country,
Where the tangled barberry-bushes

Що посивіла від моху,
Барбарис гіллям червоним;
Ви, що іноді в задумі
Сидите на кладовищі
І прочитуєте напис
На пожовклому камінні,
Напис простий, некрикливий,
Але повний смутку-горя,
Повний віри і любові,—
Ви й сей напис прочитайте
Над могилою старою —
Пісню сю про Гаявату.

Hang their tufts of crimson berries
Over stone walls gray with mosses,
Pause by some neglected graveyard,
For a while to muse, and ponder
On a half-effaced inscription,
Written with little skill of song-craft,
Homely phrases, but each letter
Full of hope and yet of heart-break,
Full of all the tender pathos
Of the Here and the Hereafter;
Stay and read this rude inscription,
Read this Song of Hiawatha!

I

ЛЮЛЬКА ЗГОДИ

На верхів'ї Скель Червоних,
Скель Великої Плащини,
Там стояв Життя Владика,
Гітчі-Маніто могучий,
І з верхів'я Скель Червоних
Він до себе звав народи,
Звідусіль людей скликав він.

Від слідів його неслася
І тремтіла в сяйві ранку
Річка, падаючи з кручі
І займаючись мітлою.
І провів перстом Владика
Путь лучкову по долині
І сказав, провівши, річці:
«Ось тобі навік дорога».

I

THE PEACE-PIPE

On the Mountains of the Prairie,
On the great Red Pipe-stone Quarry,
Gitche Manito, the mighty,
He the Master of Life, descending,
On the red crags of the quarry
Stood erect, and called the nations,
Called the tribes of men together.
From his footprints flowed a river,
Leaped into the light of morning,
O'er the precipice plunging downward
Gleamed like Ishkoodah, the comet.
And the Spirit, stooping earthward,
With his finger on the meadow
Traced a winding pathway for it,
Saying to it, "Run in this way!"

Від червоного бескета
Одломив рукою камінь
І зліпив із нього люльку,
І оздобив візерунком;
А над річкою він вирвав
Очеретяну стеблину
І цибух зробив для люльки;

І червоною корою
Із лози набив він люльку,
І дихнув на ліс зелений.
І від подиху у лісі
Загойдались раптом віти
І, зустрівшись, зайнялися;
І на горах на високих
Запалив їм Люльку Згоди
Гітчі-Маніто могучий
На ознаку, що на раду
Всі народи він скликає.

Вився дим поволі, тихо
В сяйві сонячного ранку:
Спочатку — мов темна смужка,
Потім — наче синя пара,
Закруглявся у повітрі,
Як зимою ліс верхів'ям,
Сніжно-білими клубками
Плив все вгору, вище й вище
І торкнувся врешті неба,
І розлився, розкотився
В сизих хвилях над землею.

From the red stone of the quarry
With his hand he broke a fragment,
Moulded it into a pipe-head,
Shaped and fashioned it with figures;
From the margin of the river
Took a long reed for a pipe-stem,
With its dark green leaves upon it;
Filled the pipe with bark of willow,
With the bark of the red willow;
Breathed upon the neighboring forest,
Made its great boughs chafe together,
Till in flame they burst and kindled;
And erect upon the mountains,
Gitche Manito, the mighty,
Smoked the calumet, the Peace-Pipe,
As a signal to the nations.
And the smoke rose slowly, slowly,
Through the tranquil air of morning,
First a single line of darkness,
Then a denser, bluer vapor,
Then a snow-white cloud unfolding,
Like the tree-tops of the forest,
Ever rising, rising, rising,
Till it touched the top of heaven,
Till it broke against the heaven,
And rolled outward all around it.
From the Vale of Tawasentha,
From the Valley of Wyoming,
From the groves of Tuscaloosa,
From the far-off Rocky Mountains,

Із долини Тавазента,
Із долини Вайомінга,
Із лісної Тоскалузи,
Від Скелястих Гір далеких,
Від озер Країни Снігу,—
Звідусіль усі народи
Дим угледіли на небі,
Дим, що йшов із Люльки Згоди.

І пророки всіх народів
Їм сказали: «То Поквана!
Сим далеким синім димом,
Що лозою в небі в'ється,
Що рукою наче кличе,
Гітчі-Маніто могучий
Зве до себе на пораду
Всіх людей, усі народи».

По річках, лугах збігались
І збиралися народи:
Йшли Чоктоси і Команчі,
Йшли Гурони і Мендени,
Делавери і Могоки,
Йшли Шошони і Омоги,
Пони йшли і Чорноногі,
Оджибвеї і Дакоти
До Великої Плащини
Перед світлі Божі очі.

В зброях всі, в яскравих фарбах,
Як дерева в час осінній,
Наче ранок на світанні,
Всі зійшлись вони в долині

From the Northern lakes and rivers
All the tribes beheld the signal,
Saw the distant smoke ascending,
The Pukwana of the Peace-Pipe.
And the Prophets of the nations
Said: "Behold it, the Pukwana!
By the signal of the Peace-Pipe,
Bending like a wand of willow,
Waving like a hand that beckons,
Gitche Manito, the mighty,
Calls the tribes of men together,
Calls the warriors to his council!"
Down the rivers, o'er the prairies,
Came the warriors of the nations,
Came the Delawares and Mohawks,
Came the Choctaws and Camanches,
Came the Shoshonies and Blackfeet,
Came the Pawnees and Omahas,
Came the Mandans and Dacotahs,
Came the Hurons and Ojibways,
All the warriors drawn together
By the signal of the Peace-Pipe,
To the Mountains of the Prairie,
To the great Red Pipe-stone Quarry.
And they stood there on the meadow,
With their weapons and their war-gear,
Painted like the leaves of Autumn,
Painted like the sky of morning,
Wildly glaring at each other;
In their faces stem defiance,

З ворожнечею у душах.
В їх очах — смертельний виклик,
В їх серцях — звіряча лютість,
Вікове бажання помсти —
Заповіт страшний від предків.

Але тихо і ласкаво
Подивився Милосердний,
Гітчі-Маніто могучий.
Наче батько, подивився
На дитячу ворожнечу
І простяг над ними руку,
Тінь руки простяг над ними,
Щоб серця їх заспокоїть,
Втихомирити їх душі.

І ясний величний голос,
Як потік, що з гір несеться,
Як потік, що пада в прірву,
Пролунав до всіх народів:
«Діти! Слухайте уважно
Мудре слово і пораду,
Що вам скаже, нерозумним,
Той, хто дав життя всім людям.

Дав я землю вам для ловів,
Дав вам води для рибальства,
Дав ведмедя і бізона,
Дав вам сарну і оленя,
Дав бобра вам і козарку,
Напустив я риби в ріки,
На болота — диких птахів,—
Що ж примушує вас нищить,
Убивать один другого?

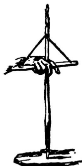
In their hearts the feuds of ages,
The hereditary hatred,
The ancestral thirst of vengeance.
Gitche Manito, the mighty,
The creator of the nations,
Looked upon them with compassion,
With paternal love and pity;
Looked upon their wrath and wrangling
But as quarrels among children,
But as feuds and fights of children!
Over them he stretched his right hand,
To subdue their stubborn natures,
To allay their thirst and fever,
By the shadow of his right hand;
Spake to them with voice majestic
As the sound of far-off waters,
Falling into deep abysses,
Warning, chiding, spake in this wise :–
"O my children! my poor children!
Listen to the words of wisdom,
Listen to the words of warning,
From the lips of the Great Spirit,
From the Master of Life, who made you!
"I have given you lands to hunt in,
I have given you streams to fish in,
I have given you bear and bison,
I have given you roe and reindeer,
I have given you brant and beaver,
Filled the marshes full of wild-fowl,
Filled the rivers full of fishes:

Я стомивсь від ваших сварок,
Від незгод і суперечок,
Від кривавих війн народних,
Молитов про помсту люту...
Ваша сила тільки в згоді,
А безсилля — в ворожнечі!
Помиріться ж, мої діти,
Будьте друзями, братами!

І Пророк на землю прийде,
І покаже вам дорогу
До покути, до спасіння.
І ви мусите коритись
Всім його порадам мудрим.
І на зораному полі
Ралом праці і любові
Зійдуть квіти долі-щастя.
Діти! Слухайте Пророка,
Бо потонете у крові,
Бо пов'янете, як листя.

Окуніться ж ви в джерело,
Що сріблиться перед вами,
Змийте фарби, фарби бою,
Змийте з тіла плями крові,
Закопайте свою зброю,
Люльки висічіть з каміння,
Очерету наламайте
І, оздобивши їх пір'ям,
Запаліть собі на згоду
І живіть віки братами!»

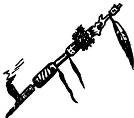

Why then are you not contented?
Why then will you hunt each other?
"I am weary of your quarrels,
Weary of your wars and bloodshed,
Weary of your prayers for vengeance,
Of your wranglings and dissensions;
All your strength is in your union,
All your danger is in discord;
Therefore be at peace henceforward,
And as brothers live together.
"I will send a Prophet to you,
A Deliverer of the nations,
Who shall guide you and shall teach you,
Who shall toil and suffer with you.
If you listen to his counsels,
You will multiply and prosper;
If his warnings pass unheeded,
You will fade away and perish!
"Bathe now in the stream before you,
Wash the war-paint from your faces,
Wash the blood-stains from your fingers,
Bury your war-clubs and your weapons,
Break the red stone from this quarry,
Mould and make it into Peace-Pipes,
Take the reeds that grow beside you,
Deck them with your brightest feathers,
Smoke the calumet together,
And as brothers live henceforward!"
Then upon the ground the warriors
Threw their cloaks and shirts of deer-skin,

Так сказав Життя Владика.
І покидали на землю
Вояки ганебну зброю,
Поскидали всі убрання
Із оленячої шкури
І до берега побігли
Змити фарби — плями бою.
Від слідів Творця лилася
Річка хвилею ясною,
Обливала кров на тілі
І, обмивши, червоніла,
І, спускаючись все нижче,
З кров'ю змішана, зникала.

Змивши фарби, плями бою,
Вояки на берег вийшли
І у землю закопали
Свої палиці і зброю.
І дітей своїх Владика,
Гітчі-Маніто могучий,
Стрів усмішкою ясною.

Із червоного каміння
Всі зробили мовчки люльки,
Очерету наламали
І оздобили їх пір'ям,
І іти додому стали
В ту хвилину, як завіса
Темних хмар заколихалась
І у дверях світлих неба
Гітчі-Маніто сховався,
Оповитий білим димом,
Білим димом Люльки Згоди.

Threw their weapons and their war-gear,
Leaped into the rushing river,
Washed the war-paint from their faces.
Clear above them flowed the water,
Clear and limpid from the footprints
Of the Master of Life descending;
Dark below them flowed the water,
Soiled and stained with streaks of crimson,
As if blood were mingled with it!
From the river came the warriors,
Clean and washed from all their war-paint;
On the banks their clubs they buried,
Buried all their warlike weapons.
Gitche Manito, the mighty,
The Great Spirit, the creator,
Smiled upon his helpless children!
And in silence all the warriors
Broke the red stone of the quarry,
Smoothed and formed it into Peace-Pipes,
Broke the long reeds by the river,
Decked them with their brightest feathers,
And departed each one homeward,
While the Master of Life, ascending,
Through the opening of cloud-curtains,
Through the doorways of the heaven,
Vanished from before their faces,
In the smoke that rolled around him,
The Pukwana of the Peace-Pipe!

II

ЧОТИРИ ВІТРИ

«Слава, слава, Меджеківі́с!» —
Вояки, діди кричали
І стріва́ли його криком.
Він приніс з собою Вампум
З сторони, з країв Вабассо,
Царства трусика малого,
Із країн вітрів холодних.

У Великого Ведмедя
Він украв із шиї Вампум.
Зняв його із Міше-Мокви,
Що наводив жах на людність.
Зняв він Вампум в ту хвилину,
Коли спав на верхогір'ї
Міше-Моква, наче камі́нь,

II

THE FOUR WINDS

"Honor be to Mudjekeewis!"
Cried the warriors, cried the old men,
When he came in triumph homeward
With the sacred Belt of Wampum,
From the regions of the North-Wind,
From the kingdom of Wabasso,
From the land of the White Rabbit.
He had stolen the Belt of Wampum
From the neck of Mishe-Mokwa,
From the Great Bear of the mountains,
From the terror of the nations,
As he lay asleep and cumbrous
On the summit of the mountains,
Like a rock with mosses on it,
Spotted brown and gray with mosses.

Наче шпиль, покритий мохом,
Сірим мохом в бурих плямах.

Тихо він підкравсь до нього,
Так підкрався обережно,
Що його сливе торкались
Гострі пазурі Ведмедя.
А важке, палке дихання
Обдавало жаром руки.
Обережно зняв він Вампум
З вух, із морди Міше-Мокви,
Велетенського Ведмедя:
Був сліпий, глухий був Моква!
І нічого не почули
Круглі вуха Міше-Мокви,
І не вгледіли нічого
Сонні очі у Ведмедя.
І лише його дихання
Обдавало жаром руки.

Зняв він Вампум, зняв і крикнув,
Крикнув голосно, звитяжно
І ударив Міше-Мокву,
Розмахнувся і щосили
Між очей у лоб ударив.

І, оглушений, мов громом,
Враз підвівся Міше-Моква,
Та вперед лише подався,
Затряслись його коліна...
І, як баба, застогнавши,
Сів на землю Міше-Моква.
А могучий Меджеківіс

Silently he stole upon him
Till the red nails of the monster
Almost touched him, almost scared him,
Till the hot breath of his nostrils
Warmed the hands of Mudjekeewis,
As he drew the Belt of Wampum
Over the round ears, that heard not,
Over the small eyes, that saw not,
Over the long nose and nostrils,
The black muffle of the nostrils,
Out of which the heavy breathing
Warmed the hands of Mudjekeewis.
Then he swung aloft his war-club,
Shouted loud and long his war-cry,
Smote the mighty Mishe-Mokwa
In the middle of the forehead,
Right between the eyes he smote him.
With the heavy blow bewildered,
Rose the Great Bear of the mountains;
But his knees beneath him trembled,
And he whimpered like a woman,
As he reeled and staggered forward,
As he sat upon his haunches;
And the mighty Mudjekeewis,
Standing fearlessly before him,
Taunted him in loud derision,
Spake disdainfully in this wise:
"Hark you, Bear! you are a coward;
And no Brave, as you pretended;
Else you would not cry and whimper
Like a miserable woman!

Перед ним стояв спокійно
І погордливо сміявся,
І погордливо казав він:

«Не з хоробрих ти, Ведмедю!
Скрізь ти силою хвалився,
А, немов столітня баба,
Застогнав, завив від болю.
Гей, боюн! Хіба забув ти,
Що давно ми ворогуєм
І воюємо з тобою?
Ну, тепер ти, певно, знаєш,
Хто з нас дужчий і сильніший,
Так негайно ж геть з дороги!
В гори, в ліс, у яр ховайся!
Якби ти мене подужав,
Я б упав, але не крикнув!
Ти ж і хлипаєш в безсиллі,
І свій рід сльозами ганьбиш.
Як огидний Шогодайя,
Як сліпа столітня баба».

І, сказавши, знову вдарив,
Знову вдарив Міше-Мокву,
Між очей у лоб ударив —
І, як крига, тріснув череп,
Тріснув череп Міше-Мокви.
Так убив він Міше-Мокву,
Так пропав Ведмідь Великий,
Жах, страховище народів.

«Слава, слава, Меджеківіс! —
Так кричав народ зраділий.—

Bear! you know our tribes are hostile,
Long have been at war together;
Now you find that we are strongest,
You go sneaking in the forest,
You go hiding in the mountains!
Had you conquered me in battle
Not a groan would I have uttered;
But you, Bear! sit here and whimper,
And disgrace your tribe by crying,
Like a wretched Shaugodaya,
Like a cowardly old woman!"
  Then again he raised his war-club,
Smote again the Mishe-Mokwa
In the middle of his forehead,
Broke his skull, as ice is broken
When one goes to fish in Winter.
Thus was slain the Mishe-Mokwa,
He the Great Bear of the mountains,
He the terror of the nations.
  "Honor be to Mudjekeewis!"
With a shout exclaimed the people,
"Honor be to Mudjekeewis!
Henceforth he shall be the West-Wind,
And hereafter and forever
Shall he hold supreme dominion
Over all the winds of heaven.
Call him no more Mudjekeewis,
Call him Kabeyun, the West-Wind!"
  Thus was Mudjekeewis chosen
Father of the Winds of Heaven.
For himself he kept the West-Wind,

Слава, слава, Меджеківіс! —
Хай до віку, хай до суду
Вітром Західним він буде!
Володарем всіх народів!»
Так став батьком над вітрами
Переможець Меджеківіс.
Вітер Західний оставив
Він для себе, а всі інші
Дітям: Вебону дав Східний,
Шавондазі дав Південний,
А Північний вітер дикий
Злому дав Кабібоноцці.

Молодий, прекрасний Вебон!
Він се ранок нам приносить,
Він пускає срібні стріли.
Проганяє морок ночі
По шпилях і по долинах.
Се його палають щоки
Золотим рум'янцем вранці,
Він се з ліжка піднімає
Польовничого і звіра.

Самітний на небі Вебон!
Хоч йому пташки співали
І квітки лили в долинах
Дивні пахощі для його,
Хоч йому річки шуміли,
Темний гай лунав піснями,
Та сумний був завжди Вебон,
Самітний він був на небі.

Gave the others to his children;
Unto Wabun gave the East-Wind,
Gave the South to Shawondasee,
And the North-Wind, wild and cruel,
To the fierce Kabibonokka.
Young and beautiful was Wabun;
He it was who brought the morning,
He it was whose silver arrows
Chased the dark o'er hill and valley;
He it was whose cheeks were painted
With the brightest streaks of crimson,
And whose voice awoke the village,
Called the deer, and called the hunter.
Lonely in the sky was Wabun;
Though the birds sang gayly to him,
Though the wild-flowers of the meadow
Filled the air with odors for him;
Though the forests and the rivers
Sang and shouted at his coming,
Still his heart was sad within him,
For he was alone in heaven.
But one morning, gazing earthward,
While the village still was sleeping,
And the fog lay on the river,
Like a ghost, that goes at sunrise,
He beheld a maiden walking
All alone upon a meadow,
Gathering water-flags and rushes
By a river in the meadow.
Every morning, gazing earthward,
Still the first thing he beheld there

Раз удосвіта, уранці,
В час, коли село ще спало
І туман, як білий привид,
Понад річкою проходив,
Він угледів, що в долині
Ходить дівчина — ламає
Очерет і довгий півник
Понад річкою в долині.

Вебон, дивлячись на землю,
З того часу бачив очі,
Тільки очі бачив вранці,
Як два озера блакитних
В очереті — вони сяли,
І красу очей небесних
Полюбив прекрасний Вебон
Через те, що був такий же
Він самотній серед неба,
Як і дівчина в долині.

Став він усміхом-промінням
Її всміхатись, гріти сонцем,
Зачаровувать словами,
Заколихувати ніжно
Тихим шелестом і шумом,
Ледве чутним співом лісу,
І її він взяв на груди,
Пригорнув до серця ніжно,
І вона на грудях в його
Загорілася зорею.
Так і досі нерозлучно

Was her blue eyes looking at him,
Two blue lakes among the rushes.
And he loved the lonely maiden,
Who thus waited for his coming;
For they both were solitary,
She on earth and he in heaven.
And he wooed her with caresses,
Wooed her with his smile of sunshine,
With his flattering words he wooed her,
With his sighing and his singing,
Gentlest whispers in the branches,
Softest music, sweetest odors,
Till he drew her to his bosom,
Folded in his robes of crimson,
Till into a star he changed her,
Trembling still upon his bosom;
And forever in the heavens
They are seen together walking,
Wabun and the Wabun-Annung,
Wabun and the Star of Morning.
But the fierce Kabibonokka
Had his dwelling among icebergs,
In the everlasting snow-drifts,
In the kingdom of Wabasso,
In the land of the White Rabbit.
He it was whose hand in Autumn
Painted all the trees with scarlet,
Stained the leaves with red and yellow;
He it was who sent the snow-flake,
Sifting, hissing through the forest,
Froze the ponds, the lakes, the rivers,

В небесах вони проходять.
Вебон поруч з Вебон-Аннонг —
Вебон і Зоря Світання.

На крижаних горах-кручах,
В царстві трусика Вабассо,
Жив собі Кабібонокка.
О, се він, маляр невтомний,
Восени кладе на листя
Фарби жовті і червоні.
О, се він приносить хуги,
По лісах свистить і виє,
Стелить кригу на озера
І жене на теплий Південь
Чайку, чаплю і баклана
В очерет густий на гнізда,
На лимани — тихі води.

Вийшов раз Кабібонокка
Із своїх палат крижаних,
Поміж горами-ярами,
Полетів він геть на Південь,
Понад тундрами німими.
І його волосся чорне,
Наче хвилі в час зимовий,
Наче річка каламутна,
По землі за ним неслося.

В осоці між очеретом
На замерзлих білих тундрах
Мешкав Шингебіс відважний.
Він самотньо в білих тундрах

Drove the loon and sea-gull southward,
Drove the cormorant and curlew
To their nests of sedge and sea-tang
In the realms of Shawondasee.
  Once the fierce Kabibonokka
Issued from his lodge of snow-drifts
From his home among the icebergs,
And his hair, with snow besprinkled,
Streamed behind him like a river,
Like a black and wintry river,
As he howled and hurried southward,
Over frozen lakes and moorlands.
  There among the reeds and rushes
Found he Shingebis, the diver,
Trailing strings of fish behind him,
O'er the frozen fens and moorlands,
Lingering still among the moorlands,
Though his tribe had long departed
To the land of Shawondasee.
  Cried the fierce Kabibonokka,
"Who is this that dares to brave me?
Dares to stay in my dominions,
When the Wawa has departed,
When the wild-goose has gone southward,
And the heron, the Shuh-shuh-gah,
Long ago departed southward?
I will go into his wigwam,
I will put his smouldering fire out!"
  And at night Kabibonokka,
To the lodge came wild and wailing,
Heaped the snow in drifts about it,

Зимував всю зиму люту,
Бо брати його десь грілись
У країнах Шавондазі.

І розгніваний на його
Закричав Кабібонокка:
«Хто посмів мене зневажить?
Вітра Півночі зневажить?
Хто насміливсь тут остатись,
Як і Вава, і Шух-шух-га,
Як і дика гуска, й чапля
Вже давно сидять на Півдні?
Зараз я піду до його
І вігвам його зруйную».

І до ворога по тундрі
Йде вночі Кабібонокка,
Насипа намети снігу,
Виє в комині вігваму,
І трясе його, і люто
Розрива запонки дверні.
Не боявся і не слухав
Шингебіс Кабібонокки!
Червонів огонь в вігвамі,
Смачно їлась сита риба,
І лилася вільно пісня.

А коли Кабібонокка
На порозі показався
І наповнив всю оселю
Своїм подихом крижаним,
Шингебіс лише поліно

Shouted down into the smoke-flue,
Shook the lodge-poles in his fury,
Flapped the curtain of the door-way.
Shingebis, the diver, feared not,
Shingebis, the diver, cared not;
Four great logs had he for firewood,
One for each moon of the winter,
And for food the fishes served him.
By his blazing fire he sat there,
Warm and merry, eating, laughing,
Singing, "O Kabibonokka,
You are but my fellow-mortal!"
Then Kabibonokka entered,
And though Shingebis, the diver,
Felt his presence by the coldness,
Felt his icy breath upon him,
Still he did not cease his singing,
Still he did not leave his laughing,
Only turned the log a little,
Only made the fire burn brighter,
Made the sparks fly up the smoke-flue.
From Kabibonokka's forehead,
From his snow-besprinkled tresses,
Drops of sweat fell fast and heavy,
Making dints upon the ashes,
As along the eaves of lodges,
As from drooping boughs of hemlock,
Drips the melting snow in spring-time,
Making hollows in the snow-drifts.
Till at last he rose defeated,
Could not bear the heat and laughter,

Злегка в огнищі поправив,
Щоб огонь горів ще дужче
Та рясніше сипав іскри,
І почав він знову пісню.

З лоба, з кіс Кабібонокки,
З кіс, покритих білим снігом,
Стали капать краплі поту,
Як з дерев або із хати
Краплі капають весною.
Переможений сим жаром,
Роздратований сим співом,
Знявся він і кинувсь в поле
Через багна та озера.
І над тундрою лукаво
Звав він ворога, щоб битись.
Та безбоязно, спокійно
Вийшов Шингебіс боротись.
І над тундрою до ранку
З Вітром Півночі він бився,
Бився кігтями до ранку,
Всю ніч з ворогом боровся.
І без сил Кабібонокка
Повернув в свою країну
І ганебно біг по тундрах
В царство трусика Вабассо,
А за ним услід неслися
Регіт, посміхи і пісня.

Шавондазі, ситий, сонний,
Жив далеко геть на Південь,
Де в дрімотнім блиску сонця

Could not bear the merry singing,
But rushed headlong through the door-way,
Stamped upon the crusted snow-drifts,
Stamped upon the lakes and rivers,
Made the snow upon them harder,
Made the ice upon them thicker,
Challenged Shingebis, the diver,
To come forth and wrestle with him,
To come forth and wrestle naked
On the frozen fens and moorlands.
  Forth went Shingebis, the diver,
Wrestled all night with the North-Wind,
Wrestled naked on the moorlands
With the fierce Kabibonokka,
Till his panting breath grew fainter,
Till his frozen grasp grew feebler,
Till he reeled and staggered backward,
And retreated, baffled, beaten,
To the kingdom of Wabasso,
To the land of the White Rabbit,
Hearing still the gusty laughter,
Hearing Shingebis, the diver,
Singing, "O Kabibonokka,
You are but my fellow-mortal!"
  Shawondasee, fat and lazy,
Had his dwelling far to southward,
In the drowsy, dreamy sunshine,
In the never-ending Summer.
He it was who sent the wood-birds,
Sent the robin, the Opechee,
Sent the bluebird, the Owaissa,

Цілий рік панує літо.
Се весною він на Північ
Посилав пташині зграї,
Посилав Авейсо, Шошо,
Посилав Опечі, Ваву,
Посилав тютюн і дині,
Виноград в рожевих гронах.
Дим із люльки Шавондазі
Злегка парою-туманом
Обгортав шпилі і гори,
І розкошами без краю
Напував повітря тепле.
Блиск тремтячий дав озерам
І приніс з собою літо
В тихий світлий місяць квітень.

Безтурботний Шавондазі!
Та були хвилини чорні
І в житті його ясному.
Раз дивився він на Північ,
На степи пустельні, дикі.
Там він дівчину угледів
На весь степ одну, самотню.
Стан гнучкий, стрункий, високий...
Сяє зеленню убрання,
Коси сяють блиском сонця.

День за днем дивився потім,
День за днем зітхав він палко,
День за днем все більше серце
Розпалялося коханням,

Sent the Shawshaw, sent the swallow,
Sent the wild-goose, Wawa, northward,
Sent the melons and tobacco,
And the grapes in purple clusters.
From his pipe the smoke ascending
Filled the sky with haze and vapor,
Filled the air with dreamy softness,
Gave a twinkle to the water,
Touched the rugged hills with smoothness,
Brought the tender Indian Summer
To the melancholy north-land,
In the dreary Moon of Snow-shoes.
Listless, careless Shawondasee!
In his life he had one shadow,
In his heart one sorrow had he.
Once, as he was gazing northward,
Far away upon a prairie
He beheld a maiden standing,
Saw a tall and slender maiden
All alone upon a prairie;
Brightest green were all her garments,
And her hair was like the sunshine.
Day by day he gazed upon her,
Day by day he sighed with passion,
Day by day his heart within him
Grew more hot with love and longing
For the maid with yellow tresses.
But he was too fat and lazy
To bestir himself and woo her.
Yes, too indolent and easy
To pursue her and persuade her;

Та занадто був лінивий,
Нерішучий Шавондазі.
Так, лінивий, надто ситий,
Щоб благати в неї щастя
І кохання домагатись.
Тільки здалека він палко
Міг дивитись і зітхати.

Дні ж плили, і ось він глянув,
Раз на Північ глянув вранці
І угледів, що посіклись
Русі кучері у неї...
Наче перший сніг, біліють.
«О мій брате із Півночі,
З краю тундр, з країн Вабассо,
Ти се в мене взяв кохану,
Заманив її казками,
Закохав, Північний Вітре».

Так нещасний Шавондазі
Виливав свої страждання
І зітхав, нудився світом,
І блукав — Південний Вітер.
І наповнилось повітря,
Наче снігом, білим пухом,
І летіли білим пухом
Русі кучері дівочі.
І ніколи Шавондазі
Вже не бачив їх в долині.

О, химернику нещасний!
Не на жінку ти дивився,
Не по дівчині зітхав ти,

So he only gazed upon her,
Only sat and sighed with passion
For the maiden of the prairie.
Till one morning, looking northward,
He beheld her yellow tresses
Changed and covered o'er with whiteness,
Covered as with whitest snow-flakes.
"Ah! my brother from the North-land,
From the kingdom of Wabasso,
From the land of the White Rabbit!
You have stolen the maiden from me,
You have laid your hand upon her,
You have wooed and won my maiden,
With your stories of the North-land!"
Thus the wretched Shawondasee
Breathed into the air his sorrow;
And the South-Wind o'er the prairie
Wandered warm with sighs of passion,
With the sighs of Shawondasee,
Till the air seemed full of snow-flakes,
Full of thistle-down the prairie,
And the maid with hair like sunshine
Vanished from his sight forever;
Never more did Shawondasee
See the maid with yellow tresses!
Poor, deluded Shawondasee!
'T was no woman that you gazed at,
'T was no maiden that you sighed for,
'T was the prairie dandelion
That through all the dreamy Summer

То була кульбаба проста,
Ти дививсь на неї доти,
Доти глибоко зітхав ти,
Доки віку не згубив їй,
Доки, ніжну, не розвіяв
Над зеленими лугами...
Бідний, бідний Шавондазі!

You had gazed at with such longing,
You had sighed for with such passion,
And had puffed away forever,
Blown into the air with sighing.
Ah! deluded Shawondasee!
Thus the Four Winds were divided
Thus the sons of Mudjekeewis
Had their stations in the heavens,
At the corners of the heavens;
For himself the West-Wind only
Kept the mighty Mudjekeewis.

III

ДИТИНСТВО ГАЯВАТИ

Гей, в давно минулі роки,
В час далекий, предковічний
Прямо з місяця скотилась
Раз колись до нас Нокоміс
В тихій сутіні вечірній.

Забавлялася Нокоміс,
Забавлялась і гойдалась
На зеленім винограді,
А суперниця Нокоміс
Із-за заздрості своєї
Пополам перерубала
Гілочки тонкі під нею,
І на Мускоде упала,
На зеленую долину,
Замираючи від жаху,

III

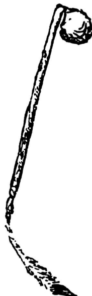
HIAWATHA'S CHILDHOOD

Downward through the evening twilight,
In the days that are forgotten,
In the unremembered ages,
From the full moon fell Nokomis,
Fell the beautiful Nokomis,
She a wife, but not a mother.
   She was sporting with her women,
Swinging in a swing of grape-vines,
When her rival the rejected,
Full of jealousy and hatred,
Cut the leafy swing asunder,
Cut in twain the twisted grape-vines,
And Nokomis fell affrighted
Downward through the evening twilight,

Літнім вечором Нокоміс.
«Подивіться, подивіться:
З неба зіронька скотилась!» —
Говорив народ на селах.
Вже не дівчина Нокоміс
У ті дні була — і швидко
Влітку місячної ночі
Народилася Венона
Між лілеями на моху;
І в долині, як лілея,
Виростала безтурботно.

А коли струнка, висока
Стала дівчина Венона
І зрівнялася красою
З сяйвом місяця ясного,
Схвилювалася Нокоміс
І наказувати стала:
«Ой, лякайся, бережися
Меджеківіса, Веноно,
Ти не вір йому ніколи,
Не гуляй одна в долині,
Не лягай в траві, в лілеях».

Не послухала Венона,
Не послухала поради.
І до неї Меджеківіс
Тихо ввечері підкрався,
Нахиляючи без шуму
На лугу квітки і трави.
Там прекрасная Венона
На траві одна лежала.
Там знайшов її лукавий

On the Muskoday, the meadow,
On the prairie full of blossoms.
"See! a star falls!" said the people;
"From the sky a star is falling!"
There among the ferns and mosses,
There among the prairie lilies,
On the Muskoday, the meadow,
In the moonlight and the starlight,
Fair Nokomis bore a daughter.
And she called her name Wenonah,
As the first-born of her daughters.
And the daughter of Nokomis
Grew up like the prairie lilies,
Grew a tall and slender maiden,
With the beauty of the moonlight,
With the beauty of the starlight.
And Nokomis warned her often,
Saying oft, and oft repeating,
"Oh, beware of Mudjekeewis,
Of the West-Wind, Mudjekeewis;
Listen not to what he tells you;
Lie not down upon the meadow,
Stoop not down among the lilies,
Lest the West-Wind come and harm you!"
But she heeded not the warning,
Heeded not those words of wisdom,
And the West-Wind came at evening,
Walking lightly o'er the prairie,
Whispering to the leaves and blossoms,
Bending low the flowers and grasses,

Вітер Західний, і став він
Воркувати, наче голуб,
Зачаровувать Венону,
І Венона породила
Сина милощів і смутку,
Сина тайни — Гаявату.

Так родився Гаявата,
А лукавий Меджеківіс,
Хитрий, лютий Меджеківіс
Вже дочку Нокоміс кинув...
І недовго потім билось
Ніжне серденько Венони;
Швидко вмерла вона з туги.
Довго билася над нею,
Довго плакала Нокоміс:
«О, чому жорстокий Погок
Не мене узяв в могилу?
Краще б я в землі лежала!
Вагономін, горе, горе!..»

Там, де плеще Гітчі-Гюмі,
Де шумить Велике Море,
Оселилася Нокоміс.
За її вігвамом, ззаду,
Темний ліс стояв стіною,
Вічно темні нетрі сосон
І ялин в червоних шишках.
Перед ним прозорі хвилі
На пісок лилися з шумом.
В блиску сонячнім горіло,
Як в огні, Велике Море.

Found the beautiful Wenonah,
Lying there among the lilies,
Wooed her with his words of sweetness,
Wooed her with his soft caresses,
Till she bore a son in sorrow,
Bore a son of love and sorrow.
  Thus was born my Hiawatha,
Thus was born the child of wonder;
But the daughter of Nokomis,
Hiawatha's gentle mother,
In her anguish died deserted
By the West-Wind, false and faithless,
By the heartless Mudjekeewis.
  For her daughter long and loudly
Wailed and wept the sad Nokomis;
"Oh that I were dead!" she murmured,
"Oh that I were dead, as thou art!
No more work, and no more weeping,
Wahonowin! Wahonowin!"
  By the shores of Gitche Gumee,
By the shining Big-Sea-Water,
Stood the wigwam of Nokomis,
Daughter of the Moon, Nokomis.
Dark behind it rose the forest,
Rose the black and gloomy pine-trees,
Rose the firs with cones upon them;
Bright before it beat the water,
Beat the clear and sunny water,
Beat the shining Big-Sea-Water.
  There the wrinkled old Nokomis

3 — 8-3826

Тут Нокоміс доглядала
І виховувала хлопця...
Тут зробила і зв'язала
Із кори йому колиску,
Намостила моху в неї,
Трав болотяних підклала
І гойдала Гаявату,
Промовляючи суворо:
«Ева-ія, совенятко,
Що там світиться в вігвамі
І чиї блищать там очі?!
Ева-ія, совенятко!»

І багато розказала
У сі дні йому Нокоміс
Про зірки, що сяють тихо,
Показала Гаяваті
Золоту мітлу на небі —
Ішкуду в огнистих косах,
Показала танець смерті
В час північний, в час зимовий,
Вояків відважних тіні,
Чорні тіні в зброях, в перах,
Показала Гаяваті
Путь всіх привидів і духів —
Білу путь на темнім небі,
Повну привидів і духів.

І сидів в вігвамі хлопчик
Вечорами теплим літом,
Слухав шеміріння соснове,
Слухав тихий плескіт моря,
Згуки дивних слів і співу:
«Мінні-вава!» — ліс співає,
«Медвей-ошка!» — плещуть хвилі.

Nursed the little Hiawatha,
Rocked him in his linden cradle,
Bedded soft in moss and rushes,
Safely bound with reindeer sinews;
Stilled his fretful wail by saying,
"Hush! the Naked Bear will hear thee!"
Lulled him into slumber, singing,
"Ewa-yea! my little owlet!
Who is this, that lights the wigwam?
With his great eyes lights the wigwam?
Ewa-yea! my little owlet!"
Many things Nokomis taught him
Of the stars that shine in heaven;
Showed him Ishkoodah, the comet,
Ishkoodah, with fiery tresses;
Showed the Death-Dance of the spirits,
Warriors with their plumes and war-clubs,
Flaring far away to northward
In the frosty nights of Winter;
Showed the broad white road in heaven,
Pathway of the ghosts, the shadows,
Running straight across the heavens,
Crowded with the ghosts, the shadows.
At the door on summer evenings
Sat the little Hiawatha;
Heard the whispering of the pine-trees,
Heard the lapping of the waters,
Sounds of music, words of wonder;
'Minne-wawa!" said the Pine-trees,
Mudway-aushka!" said the water.

Бачив мушку Вава-тейзі,
Що блищить, як іскра біла,
Сяє в сутіні вечірній
Над травою і кущами.
І кричав, співав він мушці,
Як Нокоміс наказала:
«Вава-тейзі, Вава-тейзі,
Мушко, крихітко блискуча,
Потанцюй мені, маленька,
Посвіти мені хвилинку,
Поки в ліжечко я ляжу».

Бачив, як на Гітчі-Гюмі,
Відбиваючись у водах,
Повновидий місяць сходив,
Бачив плями й тінь на ньому
І питав: «Нокоміс! Що то?»
І вона відповідала:
«Раз один вояк сердитий
Підхопив стару бабусю,
І вночі на небо кинув,
І закинув аж на місяць!
Так вона там і лишилась».

Бачив райдугу на небі
І питав стару Нокоміс:
«Що то сяє там, бабусю?!»
А Нокоміс говорила:
«То квітки цвітуть на небі,
Всі квітки лісів зелених,
Всі квітки боліт і луків.
На землі, коли зів'януть,
Розцвітають знов на небі».

Saw the fire-fly, Wah-wah-taysee,
Flitting through the dusk of evening,
With the twinkle of its candle
Lighting up the brakes and bushes,
And he sang the song of children,
Sang the song Nokomis taught him:
"Wah-wah-taysee, little fire-fly,
Little, flitting, white-fire insect,
Little, dancing, white-fire creature,
Light me with your little candle,
Ere upon my bed I lay me,
Ere in sleep I close my eyelids!"
Saw the moon rise from the water
Rippling, rounding from the water,
Saw the flecks and shadows on it,
Whispered, "What is that, Nokomis?"
And the good Nokomis answered:
"Once a warrior, very angry,
Seized his grandmother, and threw her
Up into the sky at midnight;
Right against the moon he threw her;
'T is her body that you see there."
Saw the rainbow in the heaven,
In the eastern sky, the rainbow,
Whispered, "What is that, Nokomis?"
And the good Nokomis answered:
"'T is the heaven of flowers you see there;
All the wild-flowers of the forest,
All the lilies of the prairie,
When on earth they fade and perish,
Blossom in that heaven above us."

Як вночі він сов почує,
Вий і регіт в нетрях лісу,
«Хто се, хто? — кричить він з жаху,—
Я боюсь його, Нокоміс!»
А Нокоміс говорила:
«Се зібрались в лісі сови
І по-своєму белькочуть.
Се гризуться совенята».

Так навчилося хлоп'ятко
Розуміть пташину мову
І узнало всі їх тайни:
Як вони звивають гнізда,
Як живуть вони зимою.
Часто з ними розмовляло,
Звало всіх: «Мої курчата».

Потім став він розуміти
Мову звірів і дізнався
Про ім'я їх, про їх тайни:
Як бобер будує хатку,
Де хова горішки білка,
Чом така моторна сарна,
А Вабассо — полохливий.
Часто з ними розмовляв він,
Звав «братами Гаявати».

І невтомний оповідач,
Щебетун, хвастун великий,
Ягу, вірний друг Нокоміс,
Що багато бачив світу,
Лук зробив для Гаявати,
Лук із ясеня, а стріли
Із міцних гілок дубових.

When he heard the owls at midnight,
Hooting, laughing in the forest,
'What is that?" he cried in terror,
"What is that," he said, "Nokomis?"
And the good Nokomis answered:
"That is but the owl and owlet,
Talking in their native language,
Talking, scolding at each other."
Then the little Hiawatha
Learned of every bird its language,
Learned their names and all their secrets,
How they built their nests in Summer,
Where they hid themselves in Winter,
Talked with them whene'er he met them,
Called them "Hiawatha's Chickens."
Of all beasts he learned the language,
Learned their names and all their secrets,
How the beavers built their lodges,
Where the squirrels hid their acorns,
How the reindeer ran so swiftly,
Why the rabbit was so timid,
Talked with them whene'er he met them,
Called them "Hiawatha's Brothers."
Then Iagoo, the great boaster,
He the marvellous story-teller,
He the traveller and the talker,
He the friend of old Nokomis,
Made a bow for Hiawatha;
From a branch of ash he made it,
From an oak-bough made the arrows,
Tipped with flint, and winged with feathers,
And the cord he made of deer-skin.

І сказав він Гаяваті:
«Ну, іди, мій сину, швидше
В ліс, де водяться олені,
І забий для мене сарну
З кучерявими рогами».

Гордо взяв свій лук і стріли
Гаявата і відважно
В ліс пішов. Пташки на вітах
Щебетали Гаяваті:
«Не стріляй нас, Гаявато!» —
Так співав, благав Опечі.
«Не стріляй нас, Гаявато!» —
Так співав, благав Овейса.

А над ним униз і вгору
Білка бігала на дубі
Між гіллям, зеленим листом,
З кашлем плигала, сміялась
І, спинившись, проказала:
«Змилуйсь, змилуйсь, Гаявато!»

Полохливий білий трусик
З стежки кинувся тікати,
Став здаля на задні лапки
І звернувся до мисливця,
Хоч і в жарт, але лякливо:
«Змилуйсь, змилуйсь, Гаявато!»

Та не слухав Гаявата,
Наче сонний, йшов він лісом,
Про оленя тільки думав,
Слід його шукав очима,
Слід, що прямо йшов до річки,

Then he said to Hiawatha:
"Go, my son, into the forest,
Where the red deer herd together,
Kill for us a famous roebuck,
Kill for us a deer with antlers!"
Forth into the forest straightway
All alone walked Hiawatha
Proudly, with his bow and arrows;
And the birds sang round him, o'er him,
"Do not shoot us, Hiawatha!"
Sang the robin, the Opechee,
Sang the bluebird, the Owaissa,
"Do not shoot us, Hiawatha!"
Up the oak-tree, close beside him,
Sprang the squirrel, Adjidaumo,
In and out among the branches,
Coughed and chattered from the oak-tree,
Laughed, and said between his laughing,
"Do not shoot me, Hiawatha!"
And the rabbit from his pathway
Leaped aside, and at a distance
Sat erect upon his haunches,
Half in fear and half in frolic,
Saying to the little hunter,
"Do not shoot me, Hiawatha!"
But he heeded not, nor heard them,
For his thoughts were with the red deer;
On their tracks his eyes were fastened,
Leading downward to the river,
To the ford across the river,
And as one in slumber walked he.

Що до броду йшов по стежці.
За вільховими кущами
Він присів і ждав оленя.

І з гущавини два роги
Піднеслися над кущами,
Піднеслися ніздрі вгору,
Очі блиснули крізь листя —
І олень спокійно вийшов
На дорогу. На дорозі
Пробігали світло й тіні.

Наче лист легкий берези,
Билось серце Гаявати.
На одно коліно ставши,
Він націлився в оленя.
Тільки гілка колихнулась,
Загойдавсь листочок тільки.
А олень вже стрепенувся,
Відхитнувшись, вдарив в землю,
Затремтів, підняв копито
І вперед подався зразу.
Він ішов назустріч смерті!
І осою заспівала,
І вп'ялась стріла в оленя.

Біля броду під дубами
На траві лежав він мертвий.
І навіки заніміло,
Перестало битись серце,
Та зате у Гаявати
Так і рвалося від щастя
В ту хвилину урочисту,

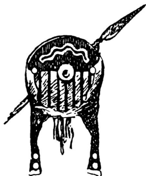
Hidden in the alder-bushes,
There he waited till the deer came,
Till he saw two antlers lifted,
Saw two eyes look from the thicket,
Saw two nostrils point to windward,
And a deer came down the pathway,
Flecked with leafy light and shadow.
And his heart within him fluttered,
Trembled like the leaves above him,
Like the birch-leaf palpitated,
As the deer came down the pathway.
Then, upon one knee uprising,
Hiawatha aimed an arrow;
Scarce a twig moved with his motion,
Scarce a leaf was stirred or rustled,
But the wary roebuck started,
Stamped with all his hoofs together,
Listened with one foot uplifted,
Leaped as if to meet the arrow;
Ah! the singing, fatal arrow,
Like a wasp it buzzed and stung him!
Dead he lay there in the forest,
By the ford across the river;
Beat his timid heart no longer,

But the heart of Hiawatha
Throbbed and shouted and exulted,
As he bore the red deer homeward,
And Iagoo and Nokomis
Hailed his coming with applauses.
From the red deer's hide Nokomis
Made a cloak for Hiawatha,

Як вертався він додому,
А його стрівали Ягу
І Нокоміс привітанням.

Із оленячої шкури
Плащ йому пошила баба
І пішла гостей скликати,
Щоб вітати Гаявату.
На веселому бенкеті
Всі сусіди Гаявату
Звали сильним і відважним —
Сон-джі-теге, Ман-го-тейзі.

From the red deer's flesh Nokomis
Made a banquet to his honor.
All the village came and feasted,
All the guests praised Hiawatha,
Called him Strong-Heart, Soan-ge-taha!
Called him Loon-Heart, Mahn-go-taysee!

IV

ГАЯВАТА І МЕДЖЕКІВІС

Пронеслись літа дитинства,
Ось і виріс Гаявата;
Гри і забавки дитячі,
І старих глибокий досвід,
Полювання і роботу —
Все збагнув і зрозумів він.

Жваві ноги Гаявати!
Пустить він стрілу із лука,
Поженеться за стрілою —
І стріла лягає ззаду.
Дужі руки Гаявати!
Десять раз без відпочинку
Міг він лук тугий зігнути,
Легко так, що доганяли
В лет одна другую стріли.

IV

HIAWATHA AND MUDJEKEEWIS

Out of childhood into manhood
Now had grown my Hiawatha,
Skilled in all the craft of hunters,
Learned in all the lore of old men,
In all youthful sports and pastimes,
In all manly arts and labors.
Swift of foot was Hiawatha;
He could shoot an arrow from him,
And run forward with such fleetness,
That the arrow fell behind him!
Strong of arm was Hiawatha;
He could shoot ten arrows upward,
Shoot them with such strength and swiftness,
That the tenth had left the bow-string
Ere the first to earth had fallen!

Рукавиці Гаявати,
Рукавиці Мінджикевон
Із оленячої шкіри
Мали силу неймовірну.
Міг він скелі руйнувати,
Розтирать каміння в порох.
Мокасини Гаявати
Із оленячої шкіри
Мали дивні чари-вдачу:
Прив'язавши їх на ноги,
Прикріпивши ремінцями,
З кожним кроком Гаявата
Міг робити цілу милю.

Про свого, бувало, батька
Він розпитує Нокоміс...
І Нокоміс розказала
Все онукові, що знала.
Розказала про Венону,
Про її прекрасну вроду,
Як її лукаво зрадив
Віроломний Меджеківіс...
І, як вугіль, загорілось
Гнівом серце Гаявати.

І промовив Гаявата:
«Я до батька йду, Нокоміс,
Я провідать його хочу
В царстві Західного Вітру
Біля брами, там, де Захід».

Із вігваму він виходив
У далекую дорогу
В рукавицях, Мінджикевон,
І в предивних мокасинах.

He had mittens, Minjekahwun,
Magic mittens made of deer-skin;
When upon his hands he wore them,
He could smite the rocks asunder,
He could grind them into powder.
He had moccasins enchanted,
Magic moccasins of deer-skin;
When he bound them round his ankles,
When upon his feet he tied them,
At each stride a mile he measured!
Much he questioned old Nokomis
Of his father Mudjekeewis;
Learned from her the fatal secret
Of the beauty of his mother,
Of the falsehood of his father;
And his heart was hot within him,
Like a living coal his heart was.
Then he said to old Nokomis,
"I will go to Mudjekeewis,
See how fares it with my father,
At the doorways of the West-Wind,
At the portals of the Sunset!"
From his lodge went Hiawatha,
Dressed for travel, armed for hunting;
Dressed in deer-skin shirt and leggings,
Richly wrought with quills and wampum;
On his head his eagle-feathers,
Round his waist his belt of wampum,
In his hand his bow of ash-wood,
Strung with sinews of the reindeer;

Все його убрання пишне
Із оленячої шкури
Зерном Вампуму покрите
І в щетині їжатеця[1].
І гойдаються у його
Над чолом орлячі пера.
За плечем у його висять
Із гілок дубових стріли,
Вкриті перами майстерно
І оправлені у яспис.
А в руках його пружастий
Лук із ясеня, зігнутий
Тятивою з жил оленя.

Обережная Нокоміс
Говорила Гаяваті:
«Не ходи, о Гаявато,
В царство Західного Вітру:
Він уб'є тебе лукавством
І загубить чарівництвом».

Та відважний Гаявата
Не послухався поради
І пішов собі з вігваму,
І щокрок робив він милю.
Хмурим ліс йому здавався
І палким, душним повітря,
Повним диму, повним чаду,
Як в пожежу лісу, прерій.
Наче вугіль, розпікалось
Гнівом серце Гаявати.

[1] Дикобраза.

In his quiver oaken arrows,
Tipped with jasper, winged with feathers;
With his mittens, Minjekahwun,
With his moccasins enchanted.
Warning said the old Nokomis,
"Go not forth, O Hiawatha!
To the kingdom of the West-Wind,
To the realms of Mudjekeewis,
Lest he harm you with his magic,
Lest he kill you with his cunning!"
But the fearless Hiawatha
Heeded not her woman's warning;
Forth he strode into the forest,
At each stride a mile he measured;
Lurid seemed the sky above him,
Lurid seemed the earth beneath him,
Hot and close the air around him,
Filled with smoke and fiery vapors,
As of burning woods and prairies,
For his heart was hot within him,
Like a living coal his heart was.
So he journeyed westward, westward,
Left the fleetest deer behind him,
Left the antelope and bison;
Crossed the rushing Esconaba,
Crossed the mighty Mississippi,
Passed the Mountains of the Prairie,
Passed the land of Crows and Foxes,
Passed the dwellings of the Blackfeet,
Came unto the Rocky Mountains,
To the kingdom of the West-Wind,

Так ішов він далі, далі,
Все на Захід, все на Захід,
Легше дикого оленя,
Легше сарни і оленя
Переплив він Есконабо,
Переплив і Міссісіпі,
Степові минув він гори,
Степові минув країни
І Лисиць, і Чорноногих
І прийшов до Гір Скелястих,
В царство Західного Вітру,
Де сидів на верхогір'ях
Всіх Вітрів Владика дужий,
Стародавній Меджеківіс.

З тайним жахом Гаявата
Перед батьком зупинився:
Дико хмарами в повітрі
Розвівалося у його,
Як сніги, волосся сиве.
Як сніги, воно блищало,
Як вогняно-срібні коси
Ішкуди, воно блищало.

І, радіючи, угледів
Меджеківіс Гаявату:
Се життя найкращі роки
Перед ним живими встали,
Се засяла із могили
Перед ним краса Венони.

«Будь здоровий, Гаявато! —
Так промовив Меджеківіс.—
Довго ждав тебе я в гості,
В царство Західного Вітру!

Where upon the gusty summits
Sat the ancient Mudjekeewis,
Ruler of the winds of heaven.
Filled with awe was Hiawatha
At the aspect of his father.
On the air about him wildly
Tossed and streamed his cloudy tresses,
Gleamed like drifting snow his tresses,
Glared like Ishkoodah, the comet,
Like the star with fiery tresses.
Filled with joy was Mudjekeewis
When he looked on Hiawatha,
Saw his youth rise up before him
In the face of Hiawatha,
Saw the beauty of Wenonah
From the grave rise up before him.
"Welcome!" said he, "Hiawatha,
To the kingdom of the West-Wind!
Long have I been waiting for you!
Youth is lovely, age is lonely,
Youth is fiery, age is frosty;
You bring back the days departed,
You bring back my youth of passion,
And the beautiful Wenonah!"
Many days they talked together,
Questioned, listened, waited, answered;
Much the mighty Mudjekeewis
Boasted of his ancient prowess,
Of his perilous adventures,
His indomitable courage,
His invulnerable body.

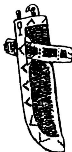
Молоді літа — веселі,
Роки ж старості — як смуток.
Нагадав мені ти зараз
Мою молодість щасливу
І Венону незабутню».

Дні проходили в розмовах.
Меджекївіс все минулим
Похвалявся Гаяваті,
Хвастався мужністю своєю
І пригадував пригоди
Та свою страшну відвагу,
Говорив, що він до смерті
Заворожений навіки.

Мовчки слухав Гаявата,
Як хвалився Меджекївіс,
І з усмішкою терпляче
Перед ним сидів і слухав.
Ні погрозою, ні рухом,
Ні єдиним навіть словом
Гаявата не озвався!
Та, як вугіль, розпікалось
Гнівом серце Гаявати.

І сказав він: «Меджекївіс!
Та невже ж ніщо на світі
Загубить тебе не зможе?»
І поважно Меджекївіс
Відповів: «Ніщо на світі,
Тільки крім тієї скелі,
Крім тієї скелі, сину».
І, поглянувши на його
Зором мудрим і спокійним,

Patiently sat Hiawatha,
Listening to his father's boasting;
With a smile he sat and listened,
Uttered neither threat nor menace,
Neither word nor look betrayed him,
But his heart was hot within him,
Like a living coal his heart was.
Then he said, "O Mudjekeewis,
Is there nothing that can harm you?
Nothing that you are afraid of?"
And the mighty Mudjekeewis,
Grand and gracious in his boasting,
Answered, saying, "There is nothing,
Nothing but the black rock yonder,
Nothing but the fatal Wawbeek!"
And he looked at Hiawatha
With a wise look and benignant,
With a countenance paternal,
Looked with pride upon the beauty
Of his tall and graceful figure,
Saying, "O my Hiawatha!
Is there anything can harm you?
Anything you are afraid of?"
But the wary Hiawatha
Paused awhile, as if uncertain,
Held his peace, as if resolving,
And then answered, "There is nothing,
Nothing but the bulrush yonder,
Nothing but the great Apukwa!"
And as Mudjekeewis, rising,
Stretched his hand to pluck the bulrush,

І, спиняючи свій погляд
На його красі і силі,
Він сказав: «О Гаявато!
Та невже ж ніщо на світі
Загубить тебе не може?»

Обережний Гаявата
Не сказав йому ні слова,
Він, замислившись, промовчав
І сказав: «Ніщо на світі!
Тільки той комиш, Епоква,
Очерет отой високий».
І як тільки Меджеківіс
Простягнув до його руку,
Гаявата крикнув з жахом,
«Каго, каго! Не торкайся!»
«Годі,— кинув Меджеківіс,—
Заспокойся,— я не стану».

І пішли розмови знову,
Полились згадки-розмови...
Про товстого Шавондазі,
І про Вебона згадали.
Пригадавсь Кабібонокка,
І згадалася Венона...
Як вона на світ родилась,
Як вона умерла журно.

І озвався Гаявата:
«О лукавий Меджеківіс!
Ти се люто вбив Венону,
Ти зірвав весняну квітку,
Розтоптав її ногами!
Признавайся, признавайся!»
І признався Меджеківіс,

Hiawatha cried in terror,
Cried in well-dissembled terror,
"Kago! kago! do not touch it!"
"Ah, kaween!" said Mudjekeewis,
"No indeed, I will not touch it!"
Then they talked of other matters;
First of Hiawatha's brothers,
First of Wabun, of the East-Wind,
Of the South-Wind, Shawondasee,
Of the North, Kabibonokka;
Then of Hiawatha's mother,
Of the beautiful Wenonah,
Of her birth upon the meadow,
Of her death, as old Nokomis
Had remembered and related.
And he cried, "O Mudjekeewis,
It was you who killed Wenonah,
Took her young life and her beauty,
Broke the Lily of the Prairie,
Trampled it beneath your footsteps;
You confess it! you confess it!"
And the mighty Mudjekeewis
Tossed upon the wind his tresses,
Bowed his hoary head in anguish,
With a silent nod assented.
Then up started Hiawatha,
And with threatening look and gesture
Laid his hand upon the black rock,
On the fatal Wawbeek laid it,
With his mittens, Minjekahwun,
Rent the jutting crag asunder,

Тихо голову він сиву
Опустив з глибоким смутком:
Що ж, мовляв, я винен, сину.
Грізно глянув Гаявата,
Швидко встав, і в ту ж хвилину
Руку він заніс на скелю
В рукавицях, Мінджикевон.
Розломив її верхів'я,
Розтрощив її на скалки
І почав на батька кидать.
І, як вугіль, розпеклося
Гнівом серце Гаявати.

Та каміння Меджекївіс
Гнав назад своїм диханням,
Гнав їх бурею дихання,
Гнав назад на Гаявату.
Він схопив Епокву в руку,
Вирвав він її з корінням
Понад річкою із мулу.
Сатаніючи, він вирвав...
Син дивився і сміявся.

І почався бій смертельний
Між Скелястими Горами.
Сам Орел Війни могутній
Знявся з клекотом і криком,
З диким криком сів на скелі
І почав крилом він бити.
Наче дерево у бурю,
Розрізав комиш повітря,
Наче град, летіло з скелі
З тріском, гуркотом каміння.
І гула земля навколо,

Smote and crushed it into fragments,
Hurled them madly at his father,
The remorseful Mudjekeewis,
For his heart was hot within him,
Like a living coal his heart was.
But the ruler of the West-Wind
Blew the fragments backward from him,
With the breathing of his nostrils,
With the tempest of his anger,
Blew them back at his assailant;
Seized the bulrush, the Apukwa,
Dragged it with its roots and fibres
From the margin of the meadow,
From its ooze the giant bulrush;
Long and loud laughed Hiawatha!
Then began the deadly conflict,
Hand to hand among the mountains;
From his eyry screamed the eagle,
The Keneu, the great war-eagle,
Sat upon the crags around them,
Wheeling flapped his wings above them.
Like a tall tree in the tempest
Bent and lashed the giant bulrush;
And in masses huge and heavy
Crashing fell the fatal Wawbeek;
Till the earth shook with the tumult
And confusion of the battle,
And the air was full of shoutings,
And the thunder of the mountains,
Starting, answered, "Baim-wawa!"
Back retreated Mudjekeewis,

І по горах гуркотіння
Розлягалося луною,
Озивалося: «Бем-вава!»

І знемігся Меджеківіс.
Відступати став на Захід,
Став тікати він по горах,
Оглядавсь і знову бився,
Три дні бився, одбивався,
Поспішаючи на Захід,
До кордону володіння,
До кінця землі, де сонце
У червонім блиску тоне
На ночівлю в синім небі,
Опускаючись, як вранці
Опускається фламінго
На своє сумне болото.

«Годі, годі, Гаявато! —
Крикнув голосно нарешті.—
Ти мене безсилий вбити!
Смерть безсмертного не займе!
Я хотів лише дізнатись
Про твою відвагу-силу,
І ти вартий нагороди.

Повернись в свою країну,
До свого вернись народу,
І живи, працюй з народом!
Ти річки розчистить мусиш,
Обробити йому землю,
Вбити всіх страховищ диких,
Вбити всіх гадюк — Кінебік,
Як убив я Міше-Мокву,

Rushing westward o'er the mountains,
Stumbling westward down the mountains,
Three whole days retreated fighting,
Still pursued by Hiawatha
To the doorways of the West-Wind,
To the portals of the Sunset,
To the earth's remotest border,
Where into the empty spaces
Sinks the sun, as a flamingo
Drops into her nest at nightfall
In the melancholy marshes.
"Hold!" at length cried Mudjekeewis,
"Hold, my son, my Hiawatha!
'T is impossible to kill me,
For you cannot kill the immortal
I have put you to this trial,
But to know and prove your courage;
Now receive the prize of valor!
"Go back to your home and people,
Live among them, toil among them,
Cleanse the earth from all that harms it,
Clear the fishing-grounds and rivers,
Slay all monsters and magicians,
All the Wendigoes, the giants,
All the serpents, the Kenabeeks,
As I slew the Mishe-Mokwa,
Slew the Great Bear of the mountains.
"And at last when Death draws near you,
When the awful eyes of Pauguk
Glare upon you in the darkness,

Велетенського Ведмедя.
А коли твій час настане
І засяють над тобою
Очі Погока із ночі,
Поділю з тобою царство,
І царем тоді ти станеш
Над Ківайдіном навіки».

От такий-то бій відбувся
В дні страшні, колишні Ша-ша,
В сиві дні, давно минулі,
В царстві Західного Вітру.
Але слід страшного бою
І тепер мисливець баче
По шпилях і по долинах,
Баче він комиш високий
На ставах і над річками,
Баче він від скелі скалки
По шпилях і по долинах.

І на Схід, у рідну землю,
Йде веселий Гаявата,
Він забув про гнів пекельний,
Він забув про помсту люту...
Йде в свій рай, а все навколо
Його радістю вітає.

Тільки раз на мент загаявсь,
Тільки раз він зупинився,
Щоб купить в краю Дакотів
Гострих клюг[1] собі на стріли;

---

[1] Наконечників.

I will share my kingdom with you,
Ruler shall you be thenceforward
Of the Northwest-Wind, Keewaydin,
Of the home-wind, the Keewaydin."
Thus was fought that famous battle
In the dreadful days of Shah-shah,
In the days long since departed,
In the kingdom of the West-Wind.
Still the hunter sees its traces
Scattered far o'er hill and valley;
Sees the giant bulrush growing
By the ponds and water-courses,
Sees the masses of the Wawbeek
Lying still in every valley.
Homeward now went Hiawatha;
Pleasant was the landscape round him,
Pleasant was the air above him,
For the bitterness of anger
Had departed wholly from him,
From his brain the thought of vengeance,
From his heart the burning fever.
Only once his pace he slackened,
Only once he paused or halted,
Paused to purchase heads of arrows
Of the ancient Arrow-maker,
In the land of the Dacotahs,
Where the Falls of Minnehaha
Flash and gleam among the oak-trees,
Laugh and leap into the valley.
There the ancient Arrow-maker
Made his arrow-heads of sandstone,

Там, в долині, де сміялись
І летіли вниз, в безодню,
Між зеленими дубами
Водоспади Міннегаги,
Жив старий Дакот суворий.
Він робив до стріл голівки
І клюги із халцедону
Та із яспису міцного,
Він виточував їх рівно
І загострював, як голки.

Молода дочка жила з ним,
Прудконога, наче річка,
Вередлива, наче бризки
Водоспадів Міннегаги.
У очах як вугіль чорних
Світло й тіні в неї грались,
А свавільний ніжний голос
То дзвенів веселим сміхом,
То палким, дражливим гнівом.
Батько в шану водоспадів
Дав ім'я їй — Міннегага.

І невже оце заходив
Гаявата в край Дакотів,
Щоб купить до стріл голівок,
Гострих клюг із халцедону
Та із яспису міцного?
Не того, щоб потай глянуть
На красуню Міннегагу,
Стріти погляд полохливий
І почути її поступ
За запонкою в вігвамі,
Як на срібну Міннегагу

Arrow-heads of chalcedony,
Arrow-heads of flint and jasper,
Smoothed and sharpened at the edges,
Hard and polished, keen and costly.
With him dwelt his dark-eyed daughter,
Wayward as the Minnehaha,
With her moods of shade and sunshine,
Eyes that smiled and frowned alternate,
Feet as rapid as the river,
Tresses flowing like the water,
And as musical a laughter:
And he named her from the river,
From the water-fall he named her,
Minnehaha, Laughing Water.
Was it then for heads of arrows,
Arrow-heads of chalcedony,
Arrow-heads of flint and jasper,
That my Hiawatha halted
In the land of the Dacotahs?
Was it not to see the maiden,
See the face of Laughing Water
Peeping from behind the curtain,
Hear the rustling of her garments
From behind the waving curtain,
As one sees the Minnehaha
Gleaming, glancing through the branches,
As one hears the Laughing Water
From behind its screen of branches?
Who shall say what thoughts and visions
Fill the fiery brains of young men?

Часом дивляться крізь віти,
Як до співу водоспадів
Прислухаються з-за лісу?

Хто розкаже, що ховає
Молоде юнацьке серце,
Хто б сказав, про що в дорозі
Мовчки марив Гаявата?
Все Нокоміс розказав він,
Як додому повернувся:
Про борбу і про розмову
З Меджеківісом могучим.
Та про дівчину, про стріли
Не промовив він ні слова!

Who shall say what dreams of beauty
Filled the heart of Hiawatha?
All he told to old Nokomis,
When he reached the lodge at sunset,
Was the meeting with his father,
Was his fight with Mudjekeewis;
Not a word he said of arrows,
Not a word of Laughing Water.

V

ПІСТ ГАЯВАТИ

Ви почуєте переказ,
Як в густих лісах постився
І молився Гаявата —
Не за успіх в полюваннях,
Не за славу й перемогу,
А молився він за долю
Всіх країн і всіх народів.

Перед постом збудував він
Із гілля курінь для себе
Над блискучим Гітчі-Гюмі.
В дні весни, тепла і цвіту,
В май веселий, в Місяць Листя
Збудував вігвам собі він
І в півснах, в предивних мріях
Сім ночей і днів постився.

V

HIAWATHA'S FASTING

You shall hear how Hiawatha
Prayed and fasted in the forest,
Not for greater skill in hunting,
Not for greater craft in fishing,
Not for triumphs in the battle,
And renown among the warriors,
But for profit of the people,
For advantage of the nations.
First he built a lodge for fasting,
Built a wigwam in the forest,
By the shining Big-Sea-Water,
In the blithe and pleasant Spring-time,
In the Moon of Leaves he built it,
And, with dreams and visions many,
Seven whole days and nights he fasted.

В перший день усе ходив він
По гаях зелених, тихих,
В нірці трусика угледів,
В гущині злякав оленя,
Чув — фазан десь кудкудакав,
Чув, як жолудями гралась
В дуплах білка — Аджидомо.

Бачив, як гніздо звиває
На сосні Омімі — голуб.
Бачив, як гусина зграя
Пролетіла з криком-шумом
До боліт і саг північних.
«Гітчі-Маніто! — він крикнув,
Повний болю, повний туги,—
А невже ж все наше щастя
І життя від них залежить?»

А на другий день по річці
Вдовж по Мускоде бродив він,
Бачив риб він — Маномоні,
І Мінагу, і Одамін...
І Шебомін, і Бімагут...
Виноград Бімагут пахощ
Розливав і вгору вився,
По сучках вільхових вився.
«Гітчі-Маніто! — він крикнув,
Повний болю, повний туги,—
Та невже ж все наше щастя
І життя від них залежить?»

А на третій день в задумі
Біля озера сидів він,
Довго він сидів і думав
Над прозорою водою.

On the first day of his fasting
Through the leafy woods he wandered;
Saw the deer start from the thicket,
Saw the rabbit in his burrow,
Heard the pheasant, Bena, drumming,
Heard the squirrel, Adjidaumo,
Rattling in his hoard of acorns,
Saw the pigeon, the Omeme,
Building nests among the pinetrees,
And in flocks the wild-goose, Wawa,
Flying to the fen-lands northward,
Whirring, wailing far above him.
"Master of Life!" he cried, desponding,
"Must our lives depend on these things?"
On the next day of his fasting
By the river's brink he wandered,
Through the Muskoday, the meadow,
Saw the wild rice, Mahnomonee,
Saw the blueberry, Meenahga,
And the strawberry, Odahmin,
And the gooseberry, Shahbomin,
And the grape-vine, the Bemahgut,
Trailing o'er the alder-branches,
Filling all the air with fragrance!
"Master of Life!" he cried, desponding,
"Must our lives depend on these things?"
On the third day of his fasting
By the lake he sat and pondered,
By the still, transparent water;

Викидавсь і бризкав сріблом,
Сріблом вод озерних Нама,
Грався жвавий Сава—окунь,—
Наче злотний промінь сонця,
Бачив щуку злу — Кенозу,
Шогаші і Окагавіс.
«Гітчі-Маніто! — він крикнув,
Повний болю, повний туги,—
Та невже від них залежить
І життя, і наша доля?»

На четвертий день до ночі
Він, знесилений, пролежав
На землі в своїм вігвамі.
Як вві сні, над ним роїлись
Мрії, образи-примари;
А здаля вода блищала,
Грала золотом, і плавко
Все кружляло і горіло
У вечірніх барвах сонця.

І угледів він: підходить
В тихій сутіні вечірній
В пурпурових барвах сонця,
Весь в вечірніх барвах сонця
Молодий хтось до вігваму.
Голова його в блискучих,
Кольорових пишних пір'ях.
Легінь! Кучері злотисті
І зелено-жовтий убір.

І, спинившись на порозі,
Довго з болем, з милосердям
Він дививсь на Гаявату,

Saw the sturgeon, Nahma, leaping,
Scattering drops like beads of wampum,
Saw the yellow perch, the Sahwa,
Like a sunbeam in the water,
Saw the pike, the Maskenozha,
And the herring, Okahahwis,
And the Shawgashee, the crawfish!
"Master of Life!" he cried, desponding,
"Must our lives depend on these things?"
On the fourth day of his fasting
In his lodge he lay exhausted;
From his couch of leaves and branches
Gazing with half-open eyelids,
Full of shadowy dreams and visions,
On the dizzy, swimming landscape,
On the gleaming of the water,
On the splendor of the sunset.
And he saw a youth approaching,
Dressed in garments green and yellow,
Coming through the purple twilight,
Through the splendor of the sunset;
Plumes of green bent o'er his forehead,
And his hair was soft and golden.
Standing at the open doorway,
Long he looked at Hiawatha,
Looked with pity and compassion
On his wasted form and features,
And, in accents like the sighing
Of the South-Wind in the tree-tops,
Said he, "O my Hiawatha!

На його обличчя схудлє.
Мов зітхання Шавондазі,
В нетрях лісу продзвеніла
Його мова: «Гаявато!
Голос твій почуло небо
Через те, що ти молився
Не за успіх в полюванні,
Не за славу й перемогу,
А за згоду і за щастя
Всіх країн і всіх народів.

І Мондаміна—маїса
Посила Життя Владика,
Посила, щоб розказав він,
Що в роботі і в терпінні
Ти дістанеш все, що просиш.
Встань з гілок зелених, з листя,
Встань з Мондаміном боротись».

Гаявата був без сили:
Він від голоду знемігся,
Але швидко встав на ноги,
Встав і з темного вігваму
Вийшов він на світ вечірній,
З юнаком боротись вийшов;
І лише торкнувсь до його,
Знов відчув в собі відвагу,
Знов відчув в безсилих грудях
Жвавість, силу і надію.

На лугу вони кружлялись
У червонім світлі сонця,
І робився Гаявата
З кожним ментом усе дужчий.
Та спустились тіні ночі,

All your prayers are heard in heaven,
For you pray not like the others;
Not for greater skill in hunting,
Not for greater craft in fishing,
Not for triumph in the battle,
Nor renown among the warriors,
But for profit of the people,
For advantage of the nations.
"From the Master of Life descending,
I, the friend of man, Mondamin,
Come to warn you and instruct you,
How by struggle and by labor
You shall gain what you have prayed for.
Rise up from your bed of branches,
Rise, O youth, and wrestle with me!"
Faint with famine, Hiawatha
Started from his bed of branches,
From the twilight of his wigwam
Forth into the flush of sunset
Came, and wrestled with Mondamin;
At his touch he felt new courage
Throbbing in his brain and bosom,
Felt new life and hope and vigor
Run through every nerve and fibre.
So they wrestled there together
In the glory of the sunset,
And the more they strove and struggled,
Stronger still grew Hiawatha;
Till the darkness fell around them,
And the heron, the Shuh-shuh-gah,

І Шух-шух-га на болоті
Прокричала сумно-сумно
Криком голоду і туги.

«Годі! Досить на сьогодні! —
Так звернувсь до Гаявати,
Усміхаючись, Мондамін.—
Ще поборемося завтра...
Будь увечері готовий».
І, сказавши, щез Мондамін.
Чи він хмаркою спустився,
Чи легким туманом знявся,
Гаявата не помітив.
Бачив тільки, що пропав він,
Залишив його самого,
Вкрай знесиленого боєм;
Що внизу в тумані ночі
Ледве озеро біліє,
А вгорі десь світять зорі.

Двічі ввечері,— як тільки
Опускалось тихо сонце,
Опускалося на води
І тонуло в них червоне,
Наче вугіль, що розпікся
В вічнім огнищі Владики,—
Перед ним з'являвсь Мондамін.
Непомітно він приходив,
Як роса, яку ми бачим
Тільки в час, коли торкнеться
До трави або до листя,
Але хто із нас помітить,
Як вона іде-зникає?

From her nest among the pine-trees,
Gave a cry of lamentation,
Gave a scream of pain and famine.
" T is enough!" then said Mondamin,
Smiling upon Hiawatha,
"But tomorrow, when the sun sets,
I will come again to try you."
And he vanished, and was seen not;
Whether sinking as the rain sinks,
Whether rising as the mists rise,
Hiawatha saw not, knew not,
Only saw that he had vanished,
Leaving him alone and fainting,
With the misty lake below him,
And the reeling stars above him.
On the morrow and the next day,
When the sun through heaven descending,
Like a red and burning cinder
From the hearth of the Great Spirit,
Fell into the western waters,
Came Mondamin for the trial,
For the strife with Hiawatha;
Came as silent as the dew comes,
From the empty air appearing,
Into empty air returning,
Taking shape when earth it touches,
But invisible to all men
In its coming and its going.
Thrice they wrestled there together
In the glory of the sunset,

На лугу вони кружлялись
У вечірнім морі сонця,
Та спустились тіні ночі,
Прокричала на болоті
Сумно, жалісно Шух-шух-га,
І замислився Мондамін.
Молодий, стрункий, прекрасний,
Він стояв в своїм убранні.
Він стояв. Над головою
Пера маяли, гойдались,
На чолі його блищали,
Наче роси, краплі поту.

І він крикнув: «Гаявато!
Славно ти боровсь зо мною,
Тричі славно ти боровся,—
Хай же дасть тобі Владика
Перемогу надо мною!»

І сказав, додав, всміхнувшись:
«Іспит твій скінчиться завтра
Разом з постом, з боротьбою:
Завтра ти мене побореш,
Приготуй для мене ліжко
Так, щоб міг весняний дощик
Відсвіжать мене, а сонце
Гріти цілий день до ночі.
Ти зніми убрання з мене,
Обірви для себе сміло
З голови мосї пір'я,
Поховай мене і землю
Розрівняй, зроби м'якою.

Бережи мій сон глибокий,
Щоб ніхто мене не рушив,
Щоб бур'ян, кукіль і трави

Till the darkness fell around them,
Till the heron, the Shuh-shuh-gah,
From her nest among the pine-trees,
Uttered her loud cry of famine,
And Mondamin paused to listen.
Tall and beautiful he stood there,
In his garments green and yellow;
To and fro his plumes above him,
Waved and nodded with his breathing,
And the sweat of the encounter
Stood like drops of dew upon him.
And he cried, "O Hiawatha!
Bravely have you wrestled with me,
Thrice have wrestled stoutly with me,
And the Master of Life, who sees us,
He will give to you the triumph!"
Then he smiled, and said: "To-morrow
Is the last day of your conflict,
Is the last day of your fasting.
You will conquer and o'ercome me;
Make a bed for me to lie in,
Where the rain may fall upon me,
Where the sun may come and warm me;
Strip these garments, green and yellow,
Strip this nodding plumage from me,
Lay me in the earth, and make it
Soft and loose and light above me.
"Let no hand disturb my slumber,
Let no weed nor worm molest me,
Let not Kahgahgee, the raven,

Не росли і не глушили
І щоб гайворон не падав
На мою могилу свіжу.
Бережи мій сон глибокий,
Доки я від сну прокинусь
І знімусь з землі до сонця!»
І, сказавши, зник Мондамін.

Спав спокійно Гаявата.
Чув він, як співав журливо
Серед ночі Вавонейса,
Як кричав він над вігвамом,
Як струмочок — Сібовіша
Вів розмову з темним лісом
І дзюрчав все тихше й тихше.
Слухав, як гілля зітхає
І гойдається поволі
З теплим, ніжним вітром ночі.
Але ледве-ледве чутно
Сей далекий шелест-шепіт
Долітав до Гаявати.
Спав спокійно Гаявата.

На зорі прийшла Нокоміс,
І на сьомий ранок їсти
Принесла для Гаявати,
І, ридаючи, казала,
Що його загубить голод,
Коли він не з'їсть нічого.

Але він не взяв нічого,
Ні до чого не торкнувся,
Тільки їй сказав: «Нокоміс!
Підожди, побудь зо мною,
Поки стемніє надворі
І Шух-шух-га над болотом

Come to haunt me and molest me,
Only come yourself to watch me,
Till I wake, and start, and quicken,
Till I leap into the sunshine"
And thus saying, he departed;
Peacefully slept Hiawatha,
But he heard the Wawonaissa,
Heard the whippoorwill complaining,
Perched upon his lonely wigwam;
Heard the rushing Sebowisha,
Heard the rivulet rippling near him,
Talking to the darksome forest;
Heard the sighing of the branches,
As they lifted and subsided
At the passing of the night-wind,
Heard them, as one hears in slumber
Far-off murmurs, dreamy whispers:
Peacefully slept Hiawatha.
On the morrow came Nokomis,
On the seventh day of his fasting,
Came with food for Hiawatha,
Came imploring and bewailing,
Lest his hunger should o'ercome him,
Lest his fasting should be fatal.
But he tasted not, and touched not,
Only said to her, "Nokomis,
Wait until the sun is setting,
Till the darkness falls around us,
Till the heron, the Shuh-shuh-gah,
Crying from the desolate marshes,
Tells us that the day is ended."

Прокричить, що день скінчився».
Мовчки, плачучи, Нокоміс
Поверталася додому
І боялась за онука.
А онук шептав: «Мондамін!»
І від заходу поволі
Потяглись вечірні тіні
По лісах і по долинах.
Опустилось тихо сонце
На далекі тихі води,
Як спускається на воду
Восени листок червоний
І в воді, червоний, тоне.

Зирк! — уже стоїть Мондамін
На порозі з привітанням!
Голова його в блискучих,
У розкішних пишних пір'ях.
В його кучері злотисті
І зелено-жовтий убір.
Як вві сні, йому назустріч
Встав і вийшов Гаявата.
Був він змучений до краю,
Але знову став боротись.

І злились земля і небо,
Замигтіли перед ними.
Як спичак[1] у сітці б'ється,
Скаженіє, щоб порвати
І шубовснути у воду,
Так у грудях Гаявати

[1] Осетр.

Homeward weeping went Nokomis,
Sorrowing for her Hiawatha,
Fearing lest his strength should fail him,
Lest his fasting should be fatal.
He meanwhile sat weary waiting
For the coming of Mondamin,
Till the shadows, pointing eastward,
Lengthened over field and forest,
Till the sun dropped from the heaven,
Floating on the waters westward,
As a red leaf in the Autumn
Falls and floats upon the water,
Falls and sinks into its bosom.
And behold! the young Mondamin,
With his soft and shining tresses,
With his garments green and yellow,
With his long and glossy plumage,
Stood and beckoned at the doorway.
And as one in slumber walking,
Pale and haggard, but undaunted,
From the wigwam Hiawatha
Came and wrestled with Mondamin.
Round about him spun the landscape,
Sky and forest reeled together,
And his strong heart leaped within him,
As the sturgeon leaps and struggles
In a net to break its meshes.
Like a ring of fire around him
Blazed and flared the red horizon,

Серце билося і рвалось.
Наче ободи вогняні,
Сяв-горів кривавий обрій
І кружлявся разом з ними,
Безліч сонців, розпалившись,
На смертельний бій дивились,
Коли враз один на герці
Опинився Гаявата.

Приголомшений борбою
І схвильований, тремтів він,
І стояв один у полі.
Перед ним в пом'ятих перах
І розірванім убранні,
Нерухомий і спокійний
На траві лежав Мондамін,
Мертвий в сяєві вечірнім.

Переможець Гаявата
Зняв з Мондаміна убрання,
Познімав пом'яті пера,
Поховав його і землю
Розрівняв, зробив м'якою.
В ту хвилину над болотом
Чапля сизая Шух-шух-га
Простогнала, прокричала
Криком туги, криком скарги.

В рідний край, в вігвам Нокоміс
Повернувся Гаявата.
Тиждень іспиту страшного
У сей вечір закінчився,
Але він не зміг забути
Ті місця, де він боровся,

And a hundred suns seemed looking
At the combat of the wrestlers.
Suddenly upon the greensward
All alone stood Hiawatha,
Panting with his wild exertion,
Palpitating with the struggle;
And before him breathless, lifeless,
Lay the youth, with hair dishevelled,
Plumage torn, and garments tattered,
Dead he lay there in the sunset.
And victorious Hiawatha
Made the grave as he commanded,
Stripped the garments from Mondamin,
Stripped his tattered plumage from him,
Laid him in the earth, and made it
Soft and loose and light above him;
And the heron, the Shuh-shuh-gah,
From the melancholy moorlands,
Gave a cry of lamentation,
Gave a cry of pain and anguish!
Homeward then went Hiawatha
To the lodge of old Nokomis,
And the seven days of his fasting
Were accomplished and completed.
But the place was not forgotten
Where he wrestled with Mondamin;
Nor forgotten nor neglected
Was the grave where lay Mondamin,
Sleeping in the rain and sunshine,
Where his scattered plumes and garments
Faded in the rain and sunshine.

І без догляду не кинув
Ту могилу, де спокійно
Спав похований Мондамін
Під дощем, гарячим сонцем,
Де його убрання блідло
Під дощем, гарячим сонцем.

День у день на ту могилу
Гаявата мій приходив,
Щоб вона була м'якою
І травою не покрилась.
І щодня прогонив з неї
Кагагі з його народом.

І стебло зелене, любе
Над могилою з'явилось,
Потім друге, потім третє.
І ще літо не скінчилось,
Як у всій своїй пишноті,
В дорогім своїм убранні,
В золотих шовкових косах
Встав стрункий, високий маїс.
І зраділий Гаявата
Крикнув: «Друг людський Мондамін!
Він се — друг людський Мондамін!»

Він позвав Нокоміс, Ягу,
Розказав їм про примари,
Боротьбу і перемогу,
Показав зелений маїс,
Дар небесний всім народам,
Сю майбутню для їх їжу.

А пізніше, в час осінній,
Як достиг пожовклий маїс
І пожовклі потверділи

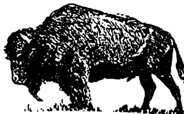

Day by day did Hiawatha
Go to wait and watch beside it;
Kept the dark mould soft above it,
Kept it clean from weeds and insects,
Drove away, with scoffs and shoutings,
Kahgahgee, the king of ravens.
Till at length a small green feather
From the earth shot slowly upward,
Then another and another,
And before the Summer ended
Stood the maize in all its beauty,
With its shining robes about it,
And its long, soft, yellow tresses;
And in rapture Hiawatha
Cried aloud, "It is Mondamin!
Yes, the friend of man, Mondàmin!"
Then he called to old Nokomis
And Iagoo, the great boaster,
Showed them where the maize was growing,
Told them of his wondrous vision,
Of his wrestling and his triumph,
Of this new gift to the nations,
Which should be their food forever.
And still later, when the Autumn
Changed the long, green leaves to yellow,
And the soft and juicy kernels
Grew like wampum hard and yellow,
Then the ripened ears he gathered,
Stripped the withered husks from off them,

Зерна маїса, як перли,
Качани його зібрав він,
Потім зняв посохле листя,
Як з Мондаміна убрання
Зняв давно колись,— і вперше
Урядив бенкет великий:
Дар новий Життя Владики
Показав усім народам.

As he once had stripped the wrestler,
Gave the first Feast of Mondamin,
And made known unto the people
This new gift of the Great Spirit.

VI

ДРУЗІ ГАЯВАТИ

Два було у Гаявати,
Два незмінних вірних друга.
Серце, душу Гаявати
Знали в радощах і в горі
Тільки двоє: дужий Квазінд
І музика Чайбаябос.

І до їх вігвамів стежка
Не вкривалася травою.
Плітки, брехні і намови
Не могли їх посварити
І зробити ворогами.
Тільки втрьох вони братались,
Щиро радилися вкупі
І ділилися думками.
Всі вони хотіли щастя
Всім країнам, всім народам.

VI

HIAWATHA'S FRIENDS

Two good friends had Hiawatha,
Singled out from all the others,
Bound to him in closest union,
And to whom he gave the right hand
Of his heart, in joy and sorrow;
Chibiabos, the musician,
And the very strong man, Kwasind.
Straight between them ran the pathway,
Never grew the grass upon it;
Singing birds, that utter falsehoods,
Story-tellers, mischief-makers,
Found no eager ear to listen,
Could not breed ill-will between them,
For they kept each other's counsel,
Spake with naked hearts together,

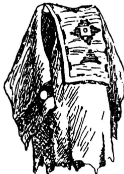
Кращим другом Гаявати
Був прекрасний Чайбаябос,
Чарівний співець, музика
Незрівнянний, небувалий.
Як вояк, він був відважний
І як дівчина, був ніжний,
Як лоза, гнучкий, високий,
Як олень, ставний і красний.

І коли співав він пісню,
Уся вулиця збігалась,
А він піснею-жагою
Хвилював серця народні.
На сопілці з очерету
Так він грав чудесно, ніжно,
Що пташки німіли в лісі,
Замирав струмок веселий,
Затихала Аджидомо,
А Вабассо обережний
Присідав, дивись і слухав.

Так! Спинився Сібовіша
І сказав: «О Чайбаябос!
Чом ти хвиль моїх не навчиш
Мелодійних, ніжних звуків?»

Так! Овейса йому заздрив
І казав: «О Чайбаябос!
Ти навчи мене співати
Так жагуче, так шалено!»

Так! І радісний Опечі
Говорив: «О Чайбаябос!
О, навчи мене, благаю,
Ніжно, весело співати!»

Pondering much and much contriving
How the tribes of men might prosper.
Most beloved by Hiawatha
Was the gentle Chibiabos,
He the best of all musicians,
He the sweetest of all singers.
Beautiful and childlike was he,
Brave as man is, soft as woman,
Pliant as a wand of willow,
Stately as a deer with antlers.
When he sang, the village listened;
All the warriors gathered round him,
All the women came to hear him;
Now he stirred their souls to passion,
Now he melted them to pity.
From the hollow reeds he fashioned
Flutes so musical and mellow,
That the brook, the Sebowisha,
Ceased to murmur in the woodland,
That the wood-birds ceased from singing,
And the squirrel, Adjidaumo,
Ceased his chatter in the oak-tree,
And the rabbit, the Wabasso,
Sat upright to look and listen.
Yes, the brook, the Sebowisha,
Pausing, said, "O Chibiabos,
Teach my waves to flow in music,
Softly as your words in singing!"
Yes, the bluebird, the Owaissa,
Envious, said, "O Chibiabos,
Teach me tones as wild and wayward,

І крізь сльози Вавонейса
Говорив: «О Чайбаябос!
Ти навчи мене журливих
Повних смутку-туги звуків».

Вся природа прислухалась
І училася у його,
Всі серця, що в грудях бились,
Наче м'якшали від пісні,
Бо співав співець про волю,
Про красу, любов і згоду,
Про таємну смерть співав він,
Про життя посмертне, вічне,
Славив вічний Край Поніма,
Славив Селища Блаженних.

Любий серцю Гаявати
Тихий, ніжний Чайбаябос,
Чарівний співець, музика
Незрівнянний, небувалий.
Він любив його за ніжність,
За красу пісень жагучих.

Любий серцю Гаявати
Був і Квазінд, самий дужий,
Незлостивий, тихомирний.
Він любив його за силу,
За його дитячу щирість.

Квазінд млявий був в дитинстві,
Вічно мрійний і нсдбайлий,
Нс скидався він на інших.

Teach me songs as full of frenzy!"
  Yes, the robin, the Opechee,
Joyous, said, "O Chibiabos,
Teach me tones as sweet and tender,
Teach me songs as full of gladness!"
  And the whippoorwill, Wawonaissa,
Sobbing, said, "O Chibiabos,
Teach me tones as melancholy,
Teach me songs as full of sadness!"
  All the many sounds of nature
Borrowed sweetness from his singing;
All the hearts of men were softened
By the pathos of his music;
For he sang of peace and freedom,
Sang of beauty, love, and longing;
Sang of death, and life undying
In the Islands of the Blessed,
In the kingdom of Ponemah,
In the land of the Hereafter.
  Very dear to Hiawatha
Was the gentle Chibiabos,
He the best of all musicians,
He the sweetest of all singers;
For his gentleness he loved him,
And the magic of his singing.
  Dear, too, unto Hiawatha
Was the very strong man, Kwasind,
He the strongest of all mortals,
He the mightiest among many;
For his very strength he loved him,
For his strength allied to goodness.

Він не грав ні з ким в дитинстві,
Не вудив на річці риби,
Не ходив на лови навіть,
Та зате постився Квазінд,
Палко Духові молився,
Оборонцеві своєму.

«Сину! — раз сказала мати,—
Мабуть, Квазінде, вже годі
Ждати помочі від тебе.
Влітку ходиш ти без діла
По лісах, полях, а зиму
Над огнем сидиш, зігнувшись.
І щоб риби наловити,
Мушу я сама в морози
Прорубати ополонку
І сама сушити сіті.
Посоромся, Єнадізі,
Раз хоч викрути як слід їх,
Бо вони намокли, змерзлись!»

Неохоче та спокійно
Квазінд з попелу підвівся,
Мовчки вийшов із вігваму,
Скинув з жерді мерзлі сіті,
Що сушились над порогом,
Стиснув їх, як жмут соломи,
І зламав, як жмут соломи.
Він не міг не поламати,
Бо ховав безмірну силу.

«Сину! — раз озвався батько,—
А збирайсь на полювання!
Сагайдак і стріли завжди

Idle in his youth was Kwasind,
Very listless, dull, and dreamy,
Never played with other children,
Never fished and never hunted,
Not like other children was he;
But they saw that much he fasted,
Much his Manito entreated,
Much besought his Guardian Spirit.
"Lazy Kwasind!" said his mother,
"In my work you never help me!
In the Summer you are roaming
Idly in the fields and forests;
In the Winter you are cowering
O'er the firebrands in the wigwam!
In the coldest days of Winter
I must break the ice for fishing;
With my nets you never help me!
At the door my nets are hanging,
Dripping, freezing with the water;
Go and wring them, Yenadizze!
Go and dry them in the sunshine!"
Slowly, from the ashes, Kwasind
Rose, but made no angry answer;
From the lodge went forth in silence,
Took the nets, that hung together,
Dripping, freezing at the doorway;
Like a wisp of straw he wrung them,
Like a wisp of straw he broke them,
Could not wring them without breaking,
Such the strength was in his fingers.

Ти ламаєш, як солому,
Так приносити хоч здобич
Мені будеш з полювання!»

По глибокому міжгір'ю,
Вдовж струмка вони спускались
По слідах бізонів, ланей,
Що відбилися на мулі,
І з препоною зустрілись.
Повалились сосни, впали
Вдовж і впоперек дороги,
Перехід собою вкрили.

«Ну,— сказав старий,— вертатись
Доведеться: тут не злізеш,
Ні байбак, ні жвава білка
Тут нізащо не пролізуть».
І, сказавши, вийняв люльку,
Запалив і сів в задумі,
І не встиг сховати люльки,
Як була дорога чиста.
Всі дерева із дороги
Квазінд кидав на всі боки,
Розкидав, як стріли, сосни,
Як списи, він кедри кидав.
«Квазінд! — граючись в долині,
Парубки озвались збоку.—
Що ж ти витрішки купуєш,
Обпираючись на скелю,
А виходь лишень боротись,
З пращі кидати каміння!»

Не сказав нічого Квазінд,
Він занадто був лінивий,
Тільки встав і, повернувшись,

"Lazy Kwasind!" said his father,
"In the hunt you never help me;
Every bow you touch is broken,
Snapped asunder every arrow;
Yet come with me to the forest,
You shall bring the hunting homeward."
Down a narrow pass they wandered,
Where a brooklet led them onward,
Where the trail of deer and bison
Marked the soft mud on the margin,
Till they found all further passage
Shut against them, barred securely
By the trunks of trees uprooted,
Lying lengthwise, lying crosswise,
And forbidding further passage.
"We must go back," said the old man,
"O'er these logs we cannot clamber;
Not a woodchuck could get through them,
Not a squirrel clamber o'er them!"
And straightway his pipe he lighted,
And sat down to smoke and ponder.
But before his pipe was finished,
Lo! the path was cleared before him;
All the trunks had Kwasind lifted,
To the right hand, to the left hand,
Shot the pine-trees swift as arrows,
Hurled the cedars light as lances.
"Lazy Kwasind!" said the young men,
As they sported in the meadow:
"Why stand idly looking at us,

Обхопив руками скелю,
Із землі її він вирвав,
Розгойдав над головою
І закинув прямо в річку.
Аж в Поветін кинув скелю,
Так вона там і лишилась.

Раз по пінявому вирі,
Розлютованій Поветін,
З товариством нісся Квазінд
І царя бобрів — Аміка —
Вгледів він в кипучих хвилях.
Вибивавсь бобер із сили
І боровся з течією.

І, не думаючи довго,
Квазінд мовчки кинувсь в річку
І пропав у чорториї.
На глибинах, між камінням,
Де киплять у шумі хвилі,
За бобром ганявся Квазінд
І пробув в воді так довго,
Що усі казати стали:
«Ну, тепер уже наш Квазінд
Більш не вернеться ніколи!»
Але виплив, виплив Квазінд!
На плечі його блискучім
Цар бобрів убитий висів,
І вода збігала з його.

Leaning on the rock behind you?
Come and wrestle with the others,
Let us pitch the quoit together!"
   Lazy Kwasind made no answer,
To their challenge made no answer,
Only rose, and slowly turning,
Seized the huge rock in his fingers,
Tore it from its deep foundation,
Poised it in the air a moment,
Pitched it sheer into the river,
Sheer into the swift Pauwating,
Where it still is seen in Summer.
   Once as down that foaming river,
Down the rapids of Pauwating,
Kwasind sailed with his companions,
In the stream he saw a beaver,
Saw Ahmeek, the King of Beavers,
Struggling with the rushing currents,
Rising, sinking in the water.
   Without speaking, without pausing,
Kwasind leaped into the river,
Plunged beneath the bubbling surface,
Through the whirlpools chased the beaver,
Followed him among the islands,
Stayed so long beneath the water,
That his terrified companions
Cried, "Alas! good-by to Kwasind!
We shall never more see Kwasind!"
But he reappeared triumphant,

Отакі у Гаявати
Два великих вірних друга.
Довго жив він з ними в згоді,
Говорив, і радивсь з ними,
І багато передумав
Дум про щастя всіх народів.

And upon his shining shoulders
Brought the beaver, dead and dripping,
Brought the King of all the Beavers.
And these two, as I have told you,
Were the friends of Hiawatha,
Chibiabos, the musician,
And the very strong man, Kwasind.
Long they lived in peace together,
Spake with naked hearts together,
Pondering much and much contriving
How the tribes of men might prosper.

VII

ЧОВЕН ГАЯВАТИ

«Дай кори мені, Березо,
Кори жовтої, Березо,
Ти, що стала біля річки
І красуєшся в долині.
Я зв'яжу легку пірогу,
Човна я зроблю для себе,
По воді пливти він буде,
Наче жовтий лист осінній,
Наче жовтая лілея.

Скинь свій білий плащ, Березо,
Скинь своє убрання біле,
Швидко красне літо прийде,
Палко сонце світить в небі,
І плаща тобі не треба».

VII

HIAWATHA'S SAILING

"Give me of your bark, O Birch-tree!
Of your yellow bark, O Birch-tree!
Growing by the rushing river,
Tall and stately in the valley!
I a light canoe will build me,
Build a swift Cheemaun for sailing,
That shall float on the river,
Like a yellow leaf in Autumn,
Like a yellow water-lily!
"Lay aside your cloak, O Birch-tree!
Lay aside your white-skin wrapper,
For the Summer-time is coming,
And the sun is warm in heaven,
And you need no white-skin wrapper!"

Так в лісах густих, зелених
Над швидкою Такваміно
Говорив мій Гаявата,—
В час, коли пташки співали,
Вихваляли Місяць Листя.
І ясне весняне сонце
Говорило: «Ось я — Гізіс,
Я, великий Гізіс-Сонце!»

До коріння затремтіла,
Затрусилася Береза
І, скоряючись, сказала:
«Скинь плаща, о Гаявато!»

І обвів ножем Березі
Білу кору Гаявата
Під гілками над корінням —
Бризнув струмінь соку з неї.
І по стовбуру донизу
Потім кору він розрізав,
І, клинком її піднявши,
Обережно зняв з Берези.

«Кедре! Дай гілок зелених,
Дай сучків міцних для мене,
Поможи мені зробити
Човна доброго, міцного!»

На верхів'ї Кедра листя
Застогнало, зашуміло
І зважалося боротись,
Та, схиляючись, сказав він:
«На, рубай, о Гаявато!»

Thus aloud cried Hiawatha
In the solitary forest,
By the rushing Taquamenaw,
When the birds were singing gayly,
In the Moon of Leaves were singing,
And the sun, from sleep awaking,
Started up and said, "Behold me!
Gheezis, the great Sun, behold me!"
And the tree with all its branches
Rustled in the breeze of morning,
Saying, with a sigh of patience,
"Take my cloak, O Hiawatha!"
With his knife the tree he girdled;
Just beneath its lowest branches,
Just above the roots, he cut it,
Till the sap came oozing outward;
Down the trunk, from top to bottom,
Sheer he cleft the bark asunder,
With a wooden wedge he raised it,
Stripped it from the trunk unbroken.
"Give me of your boughs, O Cedar!
Of your strong and pliant branches,
My canoe to make more steady,
Make more strong and firm beneath me!"
Through the summit of the Cedar
Went a sound, a cry of horror,
Went a murmur of resistance;
But it whispered, bending downward,
'Take my boughs, O Hiawatha!"

І, зрубавши віти Кедра,
Він зв'язав для човна раму,
Як два лука, він зігнув їх,
Як два лука, він зв'язав їх.

«Дай, о Темраку, коріння,
Дай мені свого коріння,
Я зв'яжу свою пірогу.
Так зв'яжу її корінням,
Щоб води не пропускала,
Не набралася водою».

І до кореня затрявся,
Затремтів від жаху Темрак.
Та, схиляючись додолу,
Тяжко, глибоко зітхнув він:
«Всі візьми, о Гаявато!»

Вирвав він з землі коріння,
Волокно із його витяг,
Міцно зшив з Берези кору,
Приладнав до неї раму.

«Дай смоли мені, Ялино!
Дай смоли мені і соку,
Засмолю я ними човна,
Щоб води не пропустив він,
Не набрався він водою».

Як шумить пісок бережний,
Так Ялина зашуміла,
І в своїм убранні чорнім
Застогнала тихо-тихо,
І крізь сльози одказала:
«На, бери, о Гаявато!»

Down he hewed the boughs of cedar,
Shaped them straightway to a frame-work,
Like two bows he formed and shaped them,
Like two bended bows together.
"Give me of your roots, O Tamarack!
Of your fibrous roots, O Larch-tree!
My canoe to bind together,
So to bind the ends together
That the water may not enter,
That the river may not wet me!"
And the Larch, with all its fibres,
Shivered in the air of morning,
Touched his forehead with its tassels,
Slid, with one long sigh of sorrow.
"Take them all, O Hiawatha!"
From the earth he tore the fibres,
Tore the tough roots of the Larch-tree,
Closely sewed the bark together,
Bound it closely to the frame-work.
"Give me of your balm, O Fir-tree!
Of your balsam and your resin,
So to close the seams together
That the water may not enter,
That the river may not wet me!"
And the Fir-tree, tall and sombre,
Sobbed through all its robes of darkness,
Rattled like a shore with pebbles,
Answered wailing, answered weeping,
"Take my balm, O Hiawatha!"

І набрав він сліз Ялини,
І набрав смоли із неї,
Позамазував щілини,
Захистив від хвиль пірогу.

«Дай мені колючих голок,
Всі віддай мені, Їжачку,
І повішу я намисто,
Двома зорями оздоблю
Груди пишної піроги».

Із дупла Їжак сердитий
Глянув сонними очима
І, немов блискучі стріли,
Голки викинув на землю.
І сказав Їжак понуро:
«Позбирай їх, Гаявато!»

Позбирав він голки-стріли:
Соком ягід і коріння,
Синім, жовтим і червоним,
Потім їх пофарбував він,—
І пірогу оперезав
Дорогий блискучий пояс,
А на грудях у красуні
Засвітились, загорілись
Дві зорі ясні, яскраві.

Так пірога збудувалась
Понад річкою в долині,
В гущині лісів зелених.
І життя лісів було в ній,
Всі їх тайни, всі їх чари:
Гнучкість темної Модрини,

And he took the tears of balsam,
Took the resin of the Fir-tree,
Smeared therewith each seam and fissure,
Made each crevice safe from water.
"Give me of your quills, O Hedgehog!
All your quills, O Kagh, the Hedgehog!
I will make a necklace of them,
Make a girdle for my beauty,
And two stars to deck her bosom!"
From a hollow tree the Hedgehog
With his sleepy eyes looked at him,
Shot his shining quills, like arrows,
Saying with a drowsy murmur,
Through the tangle of his whiskers,
"Take my quills, O Hiawatha!"
From the ground the quills he gathered,
All the little shining arrows,
Stained them red and blue and yellow,
With the juice of roots and berries;
Into his canoe he wrought them,
Round its waist a shining girdle,
Round its bows a gleaming necklace,
On its breast two stars resplendent.
Thus the Birch Canoe was builded
In the valley, by the river,
In the bosom of the forest;
And the forest's life was in it,
All its mystery and its magic,
All the lightness of the birch-tree,
All the toughness of the cedar,

Легкість білої Берези
І сучків кедрових міцність.
На воді ж вона гойдалась,
Наче жовтий лист осінній,
Наче жовтая лілея.

Весел мудрий Гаявата
Не робив, бо замість весел
Вже були у його думи,
А бажання направляли
Серед хвиль його пірогу.
І вона плила, слухняна,
Тихо, швидко, на всі боки,
Як хотілось Гаяваті.

Раз він Квазінда покликав:
«Гей, а де ти, добрий друже?
Поможи очистить річку
Від піску та від коріння!»

Швидко Квазінд плигнув в річку,
Наче видра, плигнув в річку,
Як бобер, почав ховатись,
Опускаючись по пояс
То по саму шию в воду.
Поринав, кричав і кидав
Із води бруски на берег,
Викидав пісок руками,
А ногами мул і трави.
І поплив мій Гаявата
Вниз по річці Такваміно,
По бурхливих білих хвилях,
Через мілини і вири
Вслід за Квазіндом могучим.

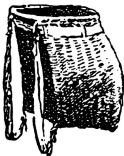

All the larch's supple sinews;
And it floated on the river
Like a yellow leaf in Autumn,
Like a yellow water-lily.
Paddles none had Hiawatha,
Paddles none he had or needed,
For his thoughts as paddles served him,
And his wishes served to guide him;
Swift or slow at will he glided,
Veered to right or left at pleasure.
Then he called aloud to Kwasind,
To his friend, the strong man, Kwasind,
Saying, "Help me clear this river
Of its sunken logs and sand-bars."
Straight into the river Kwasind
Plunged as if he were an otter,
Dived as if he were a beaver,
Stood up to his waist in water,
To his arm-pits in the river,
Swam and scouted in the river,
Tugged at sunken logs and branches,
With his hands he scooped the sand-bars,
With his feet the ooze and tangle.
And thus sailed my Hiawatha
Down the rushing Taquamenaw,
Sailed through all its bends and windings,
Sailed through all its deeps and shallows,
While his friend, the strong man, Kwasind,
Swam the deeps, the shallows waded.

І, пропливши вниз і вгору,
Побували скрізь на річці,
Де лежать дерева мертві,
Острови пісків, коріння,
І розчистили дорогу,
Рівну, вільну і безпечну,
Від початків у міжгір'ях
Аж до самих вод Поветін,
До затоки Такваміно.

Up and down the river went they,
In and out among its islands,
Cleared its bed of root and sand-bar,
Dragged the dead trees from its channel,
Made its passage safe and certain,
Made a pathway for the people,
From its springs among the mountains,
To the waters of Pauwating,
To the bay of Taquamenaw.

VIII

ГАЯВАТА І МІШЕ-НАМА

По затоці Гітчі-Гюмі,
По ясних, спокійних водах
На березовій пірозі
Плив відважний Гаявата.
Він скрутив кедрову кору
І зробив із неї вудку,
Щоб піймати Міше-Наму.

У воді, в прозорих хвилях,
Під пірогою легкою
Пробігали швидко риби.
Ясно бачив Гаявата,
Як блищав і грався Сава,
Наче злотний промінь сонця,
Як над білим дном піщаним
Шогаші повзе ліниво,
Павуком повзе ліниво.

VIII

HIAWATHA'S FISHING

Forth upon the Gitche Gumee,
On the shining Big-Sea-Water,
With his fishing-line of cedar,
Of the twisted bark of cedar,
Forth to catch the sturgeon Nahma,
Mishe-Nahma, King of Fishes,
In his birch canoe exulting
All alone went Hiawatha.
Through the clear, transparent water
He could see the fishes swimming
Far down in the depths below him;
See the yellow perch, the Sahwa,
Like a sunbeam in the water,
See the Shawgashee, the craw-fish,
Like a spider on the bottom,
On the white and sandy bottom.

В човен з вудкою із кедра
Сів відважний Гаявата,
І, як гілочки цикути,
Колихав вітрець поволі
Над чолом у Гаявати
Кольорові пишні пера.
Тут же, спереду на човні,
Посадив він Аджидомо,
І, немов травичку ніжну,
Роздимав вітрець на білці
Її хутречко маленьке.

На піщанім дні на білім
Ліг, дрімає Міше-Нама,
Розкриває зябра тихо,
Тихо плавцями поводить
І хвостом пісок шпурляє.
В бойовій блискучій зброї, —
Під щитами костяними
На широкім лобі, плечах,
В бойових розкішних барвах —
В синіх, жовтих і рожевих —
Він лежить на дні піщанім.
І над ним спинився мовчки,
Став із вудкою, чатує
На пірозі Гаявата.

«Встань, візьми мою принаду, —
Крикнув в воду Гаявата, —
Встань зо дна, о Міше-Намо,
До мого наблизься човна,
І побачимо — хто дужчий!»

І закинув він на воду
Свою вудочку кедрову.
Довго відповіді ждав він,

At the stern sat Hiawatha,
With his fishing-line of cedar;
In his plumes the breeze of morning
Played as in the hemlock branches;
On the bows, with tail erected,
Sat the squirrel, Adjidaumo;
In his fur the breeze of morning
Played as in the prairie grasses.
On the white sand of the bottom
Lay the monster Mishe-Nahma,
Lay the sturgeon, King of Fishes;
Through his gills he breathed the water,
With his fins he fanned and winnowed,
With his tail he swept the sand-floor.
There he lay in all his armor;
On each side a shield to guard him,
Plates of bone upon his forehead,
Down his sides and back and shoulders
Plates of bone with spines projecting!
Painted was he with his war-paints,
Stripes of yellow, red, and azure,
Spots of brown and spots of sable;
And he lay there on the bottom,
Fanning with his fins of purple,
As above him Hiawatha
In his birch canoe came sailing,
With his fishing-line of cedar.
"Take my bait," cried Hiawatha,
Dawn into the depths beneath him,

Довго ждав її даремно
І кричав йому все дужче:
«Царю риб! Візьми ж поживок!»

Але той мовчав уперто,
Тихо плавцями поводив
І дививсь спокійно вгору
На пірогу Гаявати.
Довго слухав без уваги
Його голос нетерплячий
І до щуки — Маскенози —
Він озвавсь нарешті згорда:
«Скористайся, з'їж поживок,
Обірви у блазня вудку!»
В дужих пальцях Гаявати
Враз зігнулось і схилилось
В воду вудлище кедрове,
І щасливий Гаявата
Так сіпнув до себе вудку,
Що підвівсь угору човен,
Мов Берези білий стовбур,
З Аджидомо на верхів'ї.

Та коли понад водою,
Наближаючись, забилась,
Затремтіла Маскеноза,
Гаявата так розгнівавсь,
Що на всю затоку крикнув,
Закричав їй: «Іза! Іза!
Сором, сором, Маскенозо!
І ти зважилась дурити,
Удавати з себе Наму?!»

"Take my bait, O Sturgeon, Nahma!
Come up from below the water,
Let us see which is the stronger!"
And he dropped his line of cedar
Through the clear, transparent water,
Waited vainly for an answer,
Long sat waiting for an answer,
And repeating loud and louder,
"Take my bait, O King of Fishes!"
  Quiet lay the sturgeon, Nahma,
Fanning slowly in the water,
Looking up at Hiawatha,
Listening to his call and clamor,
His unnecessary tumult,
Till he wearied of the shouting;
And he said to the Kenozha,
To the pike, the Maskenozha,
"Take the bait of this rude fellow,
Break the line of Hiawatha!"
  In his fingers Hiawatha
Felt the loose line jerk and tighten,
As he drew it in, it tugged so
That the birch canoe stood endwise,
Like a birch log in the water,
With the squirrel, Adjidaumo,
Perched and frisking on the summit.
Full of scorn was Hiawatha
When he saw the fish rise upward,
Saw the pike, the Maskenozha,
Coming nearer, nearer to him,

Засоромилась, пірнула
І на дно вернулась щука,
А могучий Міше-Нама
Знов озвавсь до Угодвоша:
«Угодвошу! Місяць-рибо!
Скористайся, з'їж поживок,
Обірви у блазня вудку!»

Наче місяць повновидий,
Заблищав і захитався
Угодвош важкий, незграбний
І, схопивши вудку, з нею
Так скажено завертівся,
Що вгорі заколихалась,
Завертілася пірога
І розбіглись з плеском хвилі,
І пішли по всій затоці.
А на березі далекім,
На пісках сріблясто-білих
Закивали, зашуміли
Очерет і довгий півник.

А як вгледів Гаявата
Понад синьою водою
Біле коло Угодвоша,
Крикнув голосно до його:
«Іза! Сором, Угодвошу!
І ти зважився дурити,
Удавати з себе Наму?!»

Наче місяць повновидий,
Загойдавсь і вниз сховався
Угодвош прозоро-білий.
А могучий Нама знову

And he shouted through the water,
"Esa! esa! shame upon you!
You are but the pike, Kenozha,
You are not the fish I wanted,
You are not the King of Fishes!"
  Reeling downward to the bottom
Sank the pike in great confusion,
And the mighty sturgeon, Nahma,
Said to Ugudwash, the sun-fish,
To the bream, with scales of crimson,
"Take the bait of this great boaster,
Break the line of Hiawatha!"
  Slowly upward, wavering, gleaming,
Rose the Ugudwash, the sun-fish,
Seized the line of Hiawatha,
Swung with all his weight upon it,
Made a whirlpool in the water,
Whirled the birch canoe in circles,
Round and round in gurgling eddies,
Till the circles in the water
Reached the far-off sandy beaches,
Till the water-flags and rushes
Nodded on the distant margins.
  But when Hiawatha saw him
Slowly rising through the water,
Lifting up his disk refulgent,
Loud he shouted in derision,
"Esa! esa! shame upon you!
You are Ugudwash, the sun-fish,
You are not the fish I wanted,
You are not the King of Fishes!"

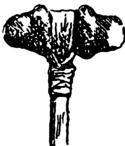
Нетерплячий голос чує,
Чує виклик, що лунає
На усе Велике Море.

Сам тоді він з дна підвівся,
Весь тремтить від люті, гніву,
І гримить на йому зброя.
Швидко плигнув він до човна,
Швидко вискочив всім тілом
На блискучу срібну воду
І, розкривши чорну пащу,
Проковтнув в одну хвилину
Гаявату і пірогу.

Як брусок по водоспаду,
По страшних, бурхливих хвилях,
Як в печеру, впала в пащу
Гаяватина пірога.
Та, прокинувшись неначе,
Безнадійно озирнувшись,
Враз натрапив Гаявата
На велике серце Нами:
Тяжко билось серце Нами
І тремтіло серед ночі.

І здавив рукою гнівно
Дуже серце Гаявата,
Так здавив, що Міше-Нама
Затремтів увесь, забився,
Скаламутив воду чисту
І знемігся враз від муки,
Від страшного болю в серці.

Швидко поперек свій човен
Тут поставив Гаявата,
Щоб із черева як-небудь

Slowly downward, wavering, gleaming,
Sank the Ugudwash, the sun-fish,
And again the sturgeon, Nahma,
Heard the shout of Hiawatha,
Heard his challenge of defiance,
The unnecessary tumult,
Ringing far across the water.
From the white sand of the bottom
Up he rose with angry gesture,
Quivering in each nerve and fibre,
Clashing all his plates of armor,
Gleaming bright with all his war-paint;
In his wrath he darted upward,
Flashing leaped into the sunshine,
Opened his great jaws, and swallowed
Both canoe and Hiawatha.
Down into that darksome cavern'
Plunged the headlong Hiawatha,
As a log on some black river
Shoots and plunges down the rapids,
Found himself in utter darkness,
Groped about in helpless wonder,
Till he felt a great heart beating,
Throbbing in that utter darkness.
And he smote it in his anger,
With his fist, the heart of Nahma,
Felt the mighty King of Fishes
Shudder through each nerve and fibre,
Heard the water gurgle round him
As he leaped and staggered through it,
Sick at heart, and faint and weary.

В хвилюванні і турботі
Не упасти і не згинуть.
Поруч білка — Аджидомо
Жваво бігала, кричала,
Помагала Гаяваті
І боролася відважно.

І сказав їй Гаявата:
«Мій товаришу маленький!
Ти завзято працювала!
Так прийми ж мою подяку,
Вірний друже Аджидомо,
І ім'я те, що сказав я...
Сим ім'ям тебе вже вічно
Називатимуть всі діти».

І забився знову Нама,
Затремтів, захріп в кононанні
І замовк, затих...— і хвилі
Понесли його спокійно.
А коли під трупом Нами
Зашарудів рум[1] бережний,
Зрозумів мій Гаявата,
Що лежить на побережжі
Уже мертвий Міше-Нама.

І почув він над собою
Якийсь шум, сполох і крики,
Лопотіння крил пташиних,
І угледів смужку світла,
Що крізь ребра Міше-Нами
Ледве-ледве пробивалась.

---

[1] Пісок.

Crosswise then did Hiawatha
Drag his birch-canoe for safety,
Lest from out the jaws of Nahma,
In the turmoil and confusion,
Forth he might be hurled and perish.
And the squirrel, Adjidaumo,
Frisked and chatted very gayly,
Toiled and tugged with Hiawatha
Till the labor was completed.
Then said Hiawatha to him,
"O my little friend, the squirrel,
Bravely have you toiled to help me;
Take the thanks of Hiawatha,
And the name which now he gives you;
For hereafter and forever
Boys shall call you Adjidaumo,
Tail-in-air the boys shall call you!"
And again the sturgeon, Nahma,
Gasped and quivered in the water,
Then was still, and drifted landward
Till he grated on the pebbles,
Till the listening Hiawatha
Heard him grate upon the margin,
Felt him strand upon the pebbles,
Knew that Nahma, King of Fishes,
Lay there dead upon the margin.
Then he heard a clang and flapping,
As of many wings assembling,
Heard a screaming and confusion,
As of birds of prey contending,
Saw a gleam of light above him,

І Кайошк — чайок крикливих,
Що блискучими очима
Приглядалися до його
І казали між собою:
«О, се брат наш, Гаявата!»

І, зрадівши, Гаявата
Крикнув їм, як із печери:
«О Кайошк! Брати і сестри,
Вірні друзі Гаявати!
О Кайошк! Чайки крилаті!
Переміг я Міше-Наму,—
Поможіть же мені вийти
На світ білий із неволі,
Швидше клюйте, розривайте
Бік широкий Міше-Нами.
І довіку з сього часу
Величатимуть вас люде
Тим ім'ям, що вас назвав я».

І чайок весела зграя
Заходилась біля Нами,
Заходилася клювати,
Розривати біле тіло,—
І із черева-печери,
Із могили під водою
Встав і вийшов Гаявата.

Біля рідного вігваму
Опинився Гаявата,
Зараз викликав Нокоміс,
Щоб стара пішла на берег,
Подивилася на Наму:
Мертвий він лежав, спокійний,
І його чайки клювали.

Shining through the ribs of Nahma,
Saw the glittering eyes of sea-gulls,
Of Kayoshk, the sea-gulls, peering,
Gazing at him through the opening,
Heard them saying to each other,
"'T is our brother, Hiawatha!"
And he shouted from below them,
Cried exulting from the caverns:
"O ye sea-gulls! O my brothers!
I have slain the sturgeon, Nahma;
Make the rifts a little larger,
With your claws the openings widen,
Set me free from this dark prison,
And henceforward and forever
Men shall speak of your achievements,
Calling you Kayoshk, the sea-gulls,
Yes, Kayoshk, the Noble Scratchers!"
And the wild and clamorous sea-gulls
Toiled with beak and claws together,
Made the rifts and openings wider
In the mighty ribs of Nahma,
And from peril and from prison,
From the body of the sturgeon,
From the peril of the water,
They released my Hiawatha.
He was standing near his wigwam,
On the margin of the water,
And he called to old Nokomis,
Called and beckoned to Nokomis,
Pointed to the sturgeon, Nahma,

«Переміг я Міше-Наму!
Я убив його! — сказав він.—
Ось над ним чайки вже в'ються,
То мої, Нокоміс, друзі!
Ти не руш їх, не розгонюй,
Бо вони мені дорогу
Показали із печери.
Хай вони добенкетують,
Хай наповнять свої вола,
А як ввечері, наївшись,
Полетять вони на гнізда,
Принеси миски для жиру,
Заготуй його на зиму».

І просиділа Нокоміс
Аж до вечора над морем‹
Ось і місяць — сонце ночі —
Загорівся над водою,
Ось уже й чайки крикливі,
Повечерявши, знялися,
Полетіли до далеких
Островів на Гітчі-Гюмі,
І крізь заграву червону
Довго їх миготіли крила.

Спав спокійно Гаявата,
А Нокоміс терпеливо
За роботою сиділа,
В сяйві місяця сиділа
До зорі, аж доки стало
Червоніти синє небо.
А як сонце заступило
Білий місяць,— знов з далеких

Lying lifeless on the pebbles,
With the sea-gulls feeding on him.
"I have slain the Mishe-Nahma,
Slain the King of Fishes!" said he;
"Look! the sea-gulls feed upon him,
Yes, my friends Kayoshk, the sea-gulls;
Drive them not away, Nokomis,
They have saved me from great peril
In the body of the sturgeon,
Wait until their meal is ended,
Till their craws are full with feasting,
Till they homeward fly, at sunset,
To their nests among the marshes;
Then bring all your pots and kettles,
And make oil for us in Winter."
And she waited till the sun set,
Till the pallid moon, the Night-sun,
Rose above the tranquil water,
Till Kayoshk, the sated sea-gulls,
From their banquet rose with clamor,
And across the fiery sunset
Winged their way to far-off islands,
To their nests among the rushes.
To his sleep went Hiawatha,
And Nokomis to her labor,
Toiling patient in the moonlight,
Till the sun and moon changed places,
Till the sky was red with sunrise,
And Kayoshk, the hungry sea-gulls,
Came back from the reedy islands,
Clamorous for their morning banquet.

Островів на Гітчі-Гюмі
Повернулась біла зграя
І на Міше-Наму впала.

Три доби отак по черзі
З трудівницею Нокоміс
З Нами жир чайки зривали.
А коли крізь голі ребра
Плюскотіти стали хвилі,
Понеслись чайки і зникли,
І одні кістки лишились
Над Великим Гітчі-Гюмі.

Three whole days and nights alternate
Old Nokomis and the sea-gulls
Stripped the oily flesh of Nahma,
Till the waves washed through the rib-bones,
Till the sea-gulls came no longer,
And upon the sands lay nothing
But the skeleton of Nahma.

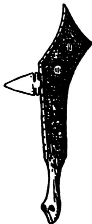

IX

ГАЯВАТА І ПЕРЛИСТЕ ПЕРО

Там, де ллється Гітчі-Гюмі,
Де шумить Велике Море,
Стала там стара Нокоміс
І до хмар на захід сонця,
До вечірніх, пурпурових,
Простягла сердито руку.

Гнівно сонце опускалось
І палило за собою
Небо полум'ям червоним,
Як степи отаман палить,
Коли ворог настигає.
Нагло місяць, сонце ночі,
Вилітає із-за хмари
І вдогін за ним женеться
По слідах його кривавих
В дикім полум'ї пожежі.

IX

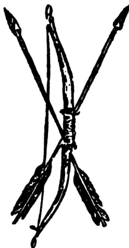
HIAWATHA AND THE PEARL-FEATHER

On the shores of Gitche Gumee,
Of the shining Big-Sea-Water,
Stood Nokomis, the old woman,
Pointing with her finger westward,
O'er the water pointing westward,
To the purple clouds of sunset.
  Fiercely the red sun descending
Burned his way along the heavens,
Set the sky on fire behind him,
As war-parties, when retreating,
Burn the prairies on their war-trail;
And the moon, the Night-sun, eastward,
Suddenly starting from his ambush,
Followed fast those bloody footprints,

І на захід сонця руку
Простягаючи, Нокоміс
Говорила Гаяваті:
«Там живе ворожбит лютий,
Меджисогвон — Дух Багатства,
Той, кого Пером Перлистим
Називають всі народи;
Там до заходу самого
Смоляні озера ллються,
Там гадюки в трясовинах,
Як огонь, червоні в'ються,
Змії люті се— Кінебік!
Охоронці, вірні слуги
Відьмака і душогуба.

Він се вбив лукаво батька,
Коли з місяця на землю
Той спустивсь мене шукати
І розшукував усюди.
Се ворожий Меджисогвон
Посилає нам хвороби,
Посилає лихоманки,
Білим дихає туманом
І смертельним паруванням
Трясовин гнилих і вогких.

Лук візьми свій, Гаявато!
Гострих стріл візьми з собою.
Томагаук — Поггевогон,
Рукавиці — Мінджикевон,
І березову пірогу.
Жовтим жиром Міше-Нами

Followed in that fiery war-trail,
With its glare upon his features.
And Nokomis, the old woman,
Pointing with her finger westward,
Spake these words to Hiawatha:
"Yonder dwells the great Pearl-Feather,
Megissogwon, the Magician,
Manito of Wealth and Wampum,
Guarded by his fiery serpents,
Guarded by the black pitch-water.
You can see his fiery serpents,
The Kenabeek, the great serpents,
Coiling, playing in the water;
You can see the black pitch-water
Stretching far away beyond them,
To the purple clouds of sunset!
"He it was who slew my father,
By his wicked wiles and cunning,
When he from the moon descended,
When he came on earth to seek me.
He, the mightiest of Magicians,
Sends the fever from the marshes,
Sends the pestilential vapors,
Sends the poisonous exhalations,
Sends the white fog from the fen-lands,
Sends disease and death among us!
"Take your bow, O Hiawatha,
Take your arrows, jasper-headed,
Take your war-club, Puggawaugun,
And your mittens, Minjekahwun,
And your birch-canoe for sailing,

Боки їй намаж, щоб легше
Поплила вона по багнах;
І убий ти душогуба,
Злого ворога Нокоміс,
Злого ворога народу!»

І озброївсь, і зібрався
У дорогу Гаявата,
Зсунув він пірогу в воду
І, поплескавши рукою,
Проказав: «Вперед, пірого,
Друже вірний і коханий,
На озера чорні плиньмо!
До вогняних змій — Кінебік!»

Вдалечінь летить пірога,
І лунає над водою
Грізно пісня Гаявати.
А над ним Кіню могучий,
Бойовий орел могучий,
Ватаг птахів, з диким криком
Попід хмарами кружляє.

Швидко він і змій угледів,
Велетенських змій — Кінебік,
Що лежали на болоті,
Гнулись, корчились, ряхтіли,
В злотні овиди[1] звивались
І, підводячись, повітря

[1] Ободи.

And the oil of Mishe-Nahma,
So to smear its sides, that swiftly
You may pass the black pitch-water;
Slay this merciless magician,
Save the people from the fever
That he breathes across the fen-lands,
And avenge my father's murder!"
Straightway then my Hiawatha
Armed himself with all his war-gear,
Launched his birch-canoe for sailing;
With his palm its sides he patted,
Said with glee, "Cheemaun, my darling,
O my Birch-canoe! leap forward,
Where you see the fiery serpents,
Where you see the black pitch-water!"
Forward leaped Cheemaun exulting,
And the noble Hiawatha
Sang his war-song wild and woful,
And above him the war-eagle,
The Keneu, the great war-eagle,
Master of all fowls with feathers,
Screamed and hurtled through the heavens.
Soon he reached the fiery serpents,
The Kenabeek, the great serpents,
Lying huge upon the water,
Sparkling, rippling in the water,
Lying coiled across the passage,
With their blazing crests uplifted,
Breathing fiery fogs and vapors,
So that none could pass beyond them.
But the fearless Hiawatha

Гріли полум'ям-диханням,
Щоб ніхто іти не зваживсь
В Меджисогвона оселю.

Та відважний Гаявата
Прогримів до їх сердито:
«Геть з дороги, о Кінебік!
Геть з дороги Гаявати!»
А вони в зневазі лютій
Одказали Гаяваті:
«Відступися, Шогодайя!
Геть додому, до Нокоміс!»

І тоді підводе вгору
Гнівно лука Гаявата,
З пліч скидає гострі стріли
І стріляти починає.
Кожний звук стріли міцної —
Крик конання, стогін смерті,
Кожний свист стріли дзвінкої —
Пісня смерті, перемоги!

У воді кривавій тяжко
Мертві змії колихались,
Гаявата ж поміж ними
Плив, кричав своїй пірозі:
«О, вперед, моя пірого,
Далі, далі, на озера!»

Потім взяв він жиру Нами
І помазав густо жиром
Боки човна, щоб плилося
Йому легше по болотах.

Cried aloud, and spake in this wise,
"Let me pass my way, Kenabeek,
Let me go upon my journey!"
And they answered, hissing fiercely,
With their fiery breath made answer:
"Back, go back! O Shaugodaya!
Back to old Nokomis, Faint-heart!"
Then the angry Hiawatha
Raised his mighty bow of ash-tree,
Seized his arrows, jasper-headed,
Shot them fast among the serpents;
Every twanging of the bow-string
Was a war-cry and a death-cry,
Every whizzing of an arrow
Was a death-song of Kenabeek.
Weltering in the bloody water,
Dead lay all the fiery serpents,
And among them Hiawatha
Harmless sailed, and cried exulting:
"Onward, O Cheemaun, my darling!
Onward to the black pitch-water!"
Then he took the oil of Nahma,
And the bows and sides anointed,
Smeared them well with oil, that swiftly
He might pass the black pitch-water.
All night long he sailed upon it,
Sailed upon that sluggish water,
Covered with its mould of ages,
Black with rotting water-rushes,
Rank with flags and leaves of lilies,
Stagnant, lifeless, dreary, dismal,

І до світу він самотньо
Плив по сонних водах моря,
По воді, густій і чорній,
Вкритій сизою корою
Із лілей гнилого листу,
Із гнилого очерету.
І похмуро, сонно, мертво
Перед ним вода блищала
В сяйві місяця блідого,
В сяйві вогників маленьких,
Що засвічують на багнах
Душі мертвих в час таємний,
В час журливий, в тихі ночі.

Сяйва місяця блідого
Напилось повітря тихе;
Навкруги лежали чорні
Тіні ночі по болотах,
А москіти Гаяваті
Бойову співали пісню;
Світляки крутились, грались,
Щоб його з дороги збити.
І в густій воді Дагінда
Підвелась, заворушилась,
Тихо жовтими очима
Подивилась на пірогу,
Заридала і пропала.
І рознісся в ту хвилину
Стоголосий свист навколо,
І Шух-шух-га десь далеко
З побережжя, з очерету
Прокричала довгим криком,
Що прибув нарешті лицар.

Lighted by the shimmering moonlight,
And by will-o'-the-wisps illumined,
Fires by ghosts of dead men kindled,
In their weary night-encampments.
All the air was white with moonlight,
All the water black with shadow,
And around him the Suggema,
The mosquito, sang his war-song,
And the fire-flies, Wah-wah-taysee,
Waved their torches to mislead him;
And the bull-frog, the Dahinda,
Thrust his head into the moonlight,
Fixed his yellow eyes upon him,
Sobbed and sank beneath the surface;
And anon a thousand whistles,
Answered over all the fen-lands,
And the heron, the Shuh-shuh-gah,
Far off on the reedy margin,
Heralded the hero's coming.
Westward thus fared Hiawatha,
Toward the realm of Megissogwon,
Toward the land of the Pearl-Feather,
Till the level moon stared at him
In his face stared pale and haggard,
Till the sun was hot behind him,
Till it burned upon his shoulders,
And before him on the upland
He could see the Shining Wigwam
Of the Manito of Wampum,
Of the mightiest of Magicians.
Then once more Cheemaun he patted,

Так по сонних водах моря
Плив на Захід Гаявата,
Плив всю ніч, аж доки місяць
Повновидий не сховався,
А коли пригріло сонце,
Припекло промінням плечі,
Вгледів він перед собою
На шпилі Вігвам Перлистий,
Меджисогвона господу.

Знов тоді своїй пірозі
Він сказав: «Вперед, пірого!»
І крізь півники, лілеї
Урочисто, переможно
Понеслась вона по морю.
І на берег Гаявата
Вийшов, ніг не замочивши.

Зараз взяв він лук свій вірний,
Закріпив в піску, коліном
Посередині притиснув
І тугою тятивою
Запустив стрілу співучу,
Запустив в Вігвам Перлистий,
Мов послав гінця з листами,
З гордим викликом боротись:
«Ну, виходь на бій кривавий,
Гаявата вже чекає!»

Швидко вийшов Меджисогвон
Із Перлистого Вігваму,
Швидко вийшов він, могучий,
І високий, і плечистий,

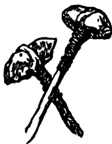
To his birch-canoe said, "Onward!"
And it stirred in all its fibres,
And with one great bound of triumph
Leaped across the water-lilies,
Leaped through tangled flags and rushes,
And upon the beach beyond them
Dry-shod landed Hiawatha.
Straight he took his bow of ash-tree,
On the sand one end he rested,
With his knee he pressed the middle,
Stretched the faithful bow-string tighter,
Took an arrow, jasper-headed,
Shot it at the Shining Wigwam,
Sent it singing as a herald,
As a bearer of his message,
Of his challenge loud and lofty:
"Come forth from your lodge, Pearl-Feather!
Hiawatha waits your coming!"
Straightway from the Shining Wigwam
Came the mighty Megissogwon,
Tall of stature, broad of shoulder,
Dark and terrible in aspect,
Clad from head to foot in wampum,
Armed with all his warlike weapons,
Painted like the sky of morning,
Streaked with crimson, blue, and yellow,
Crested with great eagle-feathers,
Streaming upward, streaming outward.
"Well I know you, Hiawatha!"
Cried he in a voice of thunder,

Мовчазний, страшний, похмурий,
З голови до ніг у зброї,
І оздобами покритий,
В фарбах жовтих і червоних,
Наче ранок на світанні,
А на ньому мають пера
З крил широких, крил орлячих.

«А! Неначе... Гаявата?!» —
Він, всміхнувшись, згорда крикнув,
І, як грім, той крик розніссся.
«Відступися, Шогодайя!
Геть! Іди собі додому!
Геть до баби, до Нокоміс!
Бо уб'ю тебе на місці,
Як її старого батька!»

Не злякався Гаявата
І сказав йому спокійно:
«Не хвались! Чванливим словом
Не вразиш, як томагавком.
Діло — краще слів порожніх,
І гостріші глуму — стріли:
Ти робив би, а не чванивсь!»

І почався бій великий,
Бій невиданий під сонцем,
Він удосвіта почався
І смерком лише скінчився,
Бо даремно гострі стріли
Об перлистий панцир бились,
І нічого не зробили
Рукавиці — Мінджикевон —
З томагавком Гаявати.

In a tone of loud derision.
"Hasten back, O Shaugodaya!
Hasten back among the women,
Back to old Nokomis, Faint-heart!
I will slay you as you stand there,
As of old I slew her father!"
But my Hiawatha answered,
Nothing daunted, fearing nothing:
"Big words do not smite like war-clubs,
Boastful breath is not a bow-string,
Taunts are not so sharp as arrows,
Deeds are better things than words are,
Actions mightier than boastings!"
Then began the greatest battle
That the sun had ever looked on,
That the war-birds ever witnessed.
All a Summer's day it lasted,
From the sunrise to the sunset;
For the shafts of Hiawatha
Harmless hit the shirt of wampum,
Harmless fell the blows he dealt it
With his mittens, Minjekahwun,
Harmless fell the heavy war-club;
It could dash the rocks asunder,
But it could not break the meshes
Of that magic shirt of wampum.
Till at sunset Hiawatha,
Leaning on his bow of ash-tree,
Wounded, weary, and desponding,
With his mighty war-club broken,
With his mittens torn and tattered,

Кришить скелі томагаук,
Кільця ж панциря міцного
Не розіб'є томагаук.

Наближався вечір літній,
Вже порвались рукавиці,
Розколовся томагаук,
Тільки три стріли лишилось...
І схилився Гаявата,
Тяжко змучений, побитий,
На свого тугого лука
Під столітньою сосною.
Сивий мох звисав із неї,
На пеньку гриби жовтіли,—
Обуття мерців скорботних.

Коли враз зелений дятел
Закричав до Гаявати:
«Цілься в тім'я, Гаявато!
Прямо в тім'я вдар стрілою,
В корінь довгих кіс удар ти,
Тільки там стріла застряне».

В довгих перах, в халцедоні
Понеслась стріла співуча
У той мент, як Меджисогвон
Нахилився взяти камінь,
І впилася прямо в тім'я,
В корінь довгих кіс впилася.
І спіткнувся, захитався
Меджисогвон, наче буйвол;
Так, як буйвол серед лугу,
Що припав, укрився снігом.

And three useless arrows only,
Paused to rest beneath a pine-tree,
From whose branches trailed the mosses,
And whose trunk was coated over
With the Dead-man's Moccasin-leather,
With the fungus white and yellow.
  Suddenly from the boughs above him
Sang the Mama, the woodpecker:
"Aim your arrows, Hiawatha,
At the head of Megissogwon,
Strike the tuft of hair upon it,
At their roots the long black tresses;
There alone can he be wounded!"
  Winged with feathers, tipped with jasper,
Swift flew Hiawatha's arrow,
Just as Megissogwon, stooping,
Raised a heavy stone to throw it.
Full upon the crown it struck him,
At the roots of his long tresses,
And he reeled and staggered forward,
Plunging like a wounded bison,
Yes, like Pezhekee, the bison,
When the snow is on the prairie.
  Swifter flew the second arrow,
In the pathway of the other,
Piercing deeper than the other,
Wounding sorer than the other;
And the knees of Megissogwon
Shook like windy reeds beneath him,
Bent and trembled like the rushes.
  But the third and latest arrow

А за першою стрілою
Полетіла раптом друга,
Швидше першої летіла,
Глибше першої вп'ялася,
І коліна душогуба
Очеретом затремтіли,
Затремтіли і зігнулись.

А остання понеслася
Легше всіх — і Меджисогвон,
Наче іскри, вгледів очі,
Вгледів іскри — очі смерті.
І почув він голос-поклик,
Голос Погока призивний,
І, підтятий, непритомно
Впав могучий Меджисогвон,
І не встав уже ніколи.

Зараз вдячний Гаявата
Взяв з піску у руку крові
І, з сосни позвавши дятла,
Тою кров'ю він покрасив
На голівці дятла гребінь
За його послугу в бої.
Так і досі Мема носить
На собі чубок червоний.

А на спомин перемоги
Над ворожбитом могучим
Він зірвав перлистий панцир
І без догляду покинув
На піску бережнім тіло.

Swiftest flew, and wounded sorest,
And the mighty Megissogwon
Saw the fiery eyes of Pauguk,
Saw the eyes of Death glare at him,
Heard his voice call in the darkness;
At the feet of Hiawatha
Lifeless lay the great Pearl-Feather,
Lay the mightiest of Magicians.
Then the grateful Hiawatha
Called the Mama, the woodpecker,
From his perch among the branches
Of the melancholy pine-tree,
And, in honor of his service,
Stained with blood the tuft of feathers
On the little head of Mama;
Even to this day he wears it,
Wears the tuft of crimson feathers,
As a symbol of his service.
Then he stripped the shirt of wampum
From the back of Megissogwon,
As a trophy of the battle,
As a signal of his conquest.
On the shore he left the body,
Half on land and half in water,
In the sand his feet were buried,
And his face was in the water.
And above him, wheeled and clamored
The Keneu, the great war-eagle,
Sailing round in narrower circles,
Hovering nearer, nearer, nearer.
From the wigwam Hiawatha

І, поховане по пояс,
На піску воно лежало,
Головою впавши в воду.
А вгорі над тілом плавав
Бойовий орел могучий
І робив все менші кола,
І все нижче й нижче падав.

Із Перлистого Вігваму
Повиносив Гаявата
Разом з Вампумом всі скарби:
Хутра всі бобрів, бізонів,
Соболів і горностаїв,
Сайгаки і срібні стріли,
І низки найкращих перлів,—
І з піснями перемоги
Він поплив назад, щасливий.

Там, на березі, чекали
Вже давно його Нокоміс,
Чайбаябос, дужий Квазінд;
А народ зустрів героя
Співом, криками, танками:
«Слава, слава Гаяваті!
Переможений ворожбит,
І не встане більше, лютий!»

Дорогим лишивсь назавжди
Гаяваті дятел — Мема!
В честь його, на спомин бою
Він свою оздобив люльку
Меми чубиком червоним,

Bore the wealth of Megissogwon,
All his wealth of skins and wampum,
Furs of bison and of beaver,
Furs of sable and of ermine,
Wampum belts and strings and pouches,
Quivers wrought with beads of wampum,
Filled with arrows, silver-headed.
  Homeward then he sailed exulting,
Homeward through the black pitch-water,
Homeward through the weltering serpents,
With the trophies of the battle,
With a shout and song of triumph.
  On the shore stood old Nokomis,
On the shore stood Chibiabos,
And the very strong man, Kwasind,
Waiting for the hero's coming,
Listening to his songs of triumph.
And the people of the village
Welcomed him with songs and dances,
Made a joyous feast, and shouted:
'Honor be to Hiawatha!
He has slain the great Pearl-Feather,
Slain the mightiest of Magicians,
Him, who sent the fiery fever,
Sent the white fog from the fen-lands,
Sent disease and death among us!"
  Ever dear to Hiawatha
Was the memory of Mama!
And in token of his friendship,
As a mark of his remembrance,

Гребінцем червоним Меми,
А ворожбита всі скарби
Поділив з своїм народом
Так, що всім досталось рівно.

He adorned and decked his pipe-stem
With the crimson tuft of feathers,
With the blood-red crest of Mama.
But the wealth of Megissogwon,
Áll the trophies of the battle,
He divided with his people,
Shared it equally among them.

X

СВАТАННЯ ГАЯВАТИ

Чоловік і жінка — наче
Лук з міцною тятивою.
Хоч вона його згинає,
Але все ж йому й покірна.
Хоч вона його і тягне,
Та сама з ним нерозлучна.
Так. Зосібна — безкорисні.

І про се мій Гаявата
Став частіш думки гадати,
То зітхати, то журитись,
То тривожно сподіватись.
Все частіше став він марить
Про красуню Міннегагу
З сторони Дакотів диких.

X

HIAWATHA'S WOOING

"As unto the bow the cord is,
So unto the man is woman;
Though she bends him, she obeys him,
Though she draws him, yet she follows;
Useless each without the other!"
Thus the youthful Hiawatha
Said within himself and pondered,
Much perplexed by various feelings,
Listless, longing, hoping, fearing,
Dreaming still of Minnehaha,
Of the lovely Laughing Water,
In the land of the Dacotahs.
"Wed a maiden of your people,"
Warning said the old Nokomis;

А Нокоміс обережна
Говорила Гаяваті:
«Не бери собі чужинку,
Не шукай по світу жінки:
Хоч дочка сусіда проста,
А як огнище в вігвамі,
А краса чужа чужинки —
Сяйво місячне, холодне,
Сяйво зоряне, далеке».

Так Нокоміс говорила,
Та розумно Гаявата
Відповів їй: «О Нокоміс!
Любе огнище в вігвамі,
Та миліш зірки на небі,
Та миліш на небі місяць».

А стара Нокоміс гостро
Одказала: «Нам не треба
Білих рук і ніг лінивих.
Приведи таку дружину,
Щоб з любов'ю працювала,
Щоб проворні мала руки
І ходить охочі ноги».

Усміхнувся Гаявата
І сказав: «В землі Дакотів,
У старого стрілороба,
Єсть дочка, яка миліше
Всіх Дакотянок прекрасних,
Я візьму її, Нокоміс,
І вона тобі в роботі,
Як дочка, покірна буде,

"Go not eastward, go not westward,
For a stranger, whom we know not!
Like a fire upon the hearth-stone
Is a neighbor's homely daughter,
Like the starlight or the moonlight
Is the handsomest of strangers!"
Thus dissuading spake Nokomis,
And my Hiawatha answered
Only this: "Dear old Nokomis,
Very pleasant is the firelight,
But I like the starlight better,
Better do I like the moonlight!"
Gravely then said old Nokomis:
"Bring not here an idle maiden,
Bring not here a useless woman,
Hands unskilful, feet unwilling;
Bring a wife with nimble fingers,
Heart and hand that move together,
Feet that run on willing errands!"
Smiling answered Hiawatha:
'In the land of the Dacotahs
Lives the Arrow-maker's daughter,
Minnehaha, Laughing Water,
Handsomest of all the women.
I will bring her to your wigwam,
She shall run upon your errands,
Be your starlight, moonlight, firelight,
Be the sunlight of my people!"
Still dissuading said Nokomis:
"Bring not to my lodge a stranger
From the land of the Dacotahs!

Буде сяйвом зір далеких,
Теплим огнищем в вігвамі,
Сонцем нашого народу».

Та своє таки казала
Обережна стара мати:
«Ти не вводь в мою оселю,
Сину мій, дочку Дакота.
Люті, дикі всі Дакоти!
Завжди ми б'ємося з ними,
І не скінчена ще свара,
Не загоїлись ще рани!»

Усміхнувшись, Гаявата
Відповів на се Нокоміс:
«Я тому і йду шукати
Молодої в край Дакотів,
Я того й піду, Нокоміс,
Щоб скінчити наші свари
І навік загоїть рани».

І подався в край Дакотів,
В край красунь мій Гаявата
По дорозі, що вилася
По долинах, по пустелях,
По густих лісах зелених.

Що не крок — робив він милю
В дивовижних мокасинах,
Та думки летіли швидше,
І здавалось Гаяваті,
Що нема й кінця дорозі!
Коли се — він чує в лісі
Десь глухий, далекий гомін.

Very fierce are the Dacotahs,
Often is there war between us,
There are feuds yet unforgotten,
Wounds that ache and still may open!"
Laughing answered Hiawatha:
"For that reason, if no other,
Would I wed the fair Dacotah,
That our tribes might be united,
That old feuds might be forgotten,
And old wounds be healed forever!"
Thus departed Hiawatha
To the land of the Dacotahs,
To the land of handsome women;
Striding over moor and meadow,
Through interminable forests,
Through uninterrupted silence.
With his moccasins of magic,
At each stride a mile he measured;
Yet the way seemed long before him,
And his heart outran his footsteps;
And he journeyed without resting,
Till he heard the cataract's laughter,
Heard the Falls of Minnehaha
Calling to him through the silence.
"Pleasant is the sound!" he murmured,
"Pleasant is the voice that calls me!"
On the outskirts of the forests,
'Twixt the shadow and the sunshine,
Herds of fallow deer were feeding,
But they saw not Hiawatha;
To his bow he whispered, "Fail not!"

То гриміли-гомоніли
Водоспади Міннегаги.
І, радіючи, він крикнув:
«О, який се любий голос,
Що зове до себе в тиші!»

Між деревами, де грались
Світло й тіні, він угледів
Череду оленів чуйних.
«Ну, дивись!» — сказав він луку.
«Влучно бий!» — стрілі промовив.
І коли стріла співуча,
Як оса, вп'ялась в оленя,
Скинув він його на плечі
І пішов ще легше, швидше.

За роботою в вігвамі
Стрілороб сидів з дочкою,
З Міннегагою-дочкою.
Він точив на стріли яспис,
Халцедон точив блискучий,
А вона плела рогожки
І замислена сиділа.
Все про те, що буде з нею,
Тихо дівчина гадала,
Батько ж думав про минуле.

Батько згадував минуле,
Як він стрілами такими
Підбивав на смерть бізонів,
Забивав оленів, ланей,
Як у лет гусей влучав він
Над водою, над лугами.
Як сі стріли купували
Бойові загони в нього.

To his arrow whispered, "Swerve not!"
Sent it singing on its errand,
To the red heart of the roebuck;
Threw the deer across his shoulder,
And sped forward without pausing.
At the doorway of his wigwam
Sat the ancient Arrow-maker,
In the land of the Dacotahs,
Making arrow-heads of jasper,
Arrow-heads of chalcedony.
At his side, in all her beauty,
Sat the lovely Minnehaha,
Sat his daughter, Laughing Water,
Plaiting mats of flags and rushes
Of the past the old man's thoughts were,
And the maiden's of the future.
He was thinking, as he sat there,
Of the days when with such arrows
He had struck the deer and bison,
On the Muskoday, the meadow;
Shot the wild goose, flying southward
On the wing, the clamorous Wawa;
Thinking of the great war-parties,
How they came to buy his arrows,
Could not fight without his arrows.
Ah, no more such noble warriors
Could be found on earth as they were!
Now the men were all like women,
Only used their tongues for weapons!
She was thinking of a hunter,
From another tribe and country,

Ех! Нема тепер подібних,
Славних лицарів на світі!
Вояки бабами стали,
Язиками тільки плещуть!

Міннегага ж пригадала,
Як минулою весною
Раз зайшов до їх мисливець
Із землі Оджибуеїв.
Як сидів він у вігвамі,
Як пішов він і оглянувсь,
І на неї глянув потай.
Батько сам хвалив чужинця
За відважність і за розум.
Ох, та він чи прийде знову,
Чи згадає водоспади?
І в задумі Міннегага
Вдалечінь кудись дивилась,—
Не робилася робота.

Коли враз почувся шелест,
Наче хтось ішов у лісі...
І шумів. Пройшла хвилина,
І явився Гаявата,
Розрум'янений ходою
І з оленем за плечима.

Гострий погляд кинув батько
На непроханого гостя,
Так, пізнавши Гаявату,
Швидко встав він і привітно
Запросив ввійти в господу.
«Будь здоровий, Гаявато!» —
Так озвавсь старий до його.

Young and tall and very handsome,
Who one morning, in the Spring-time,
Came to buy her father's arrows,
Sat and rested in the wigwam,
Lingered long about the doorway,
Looking back as he departed.
She had heard her father praise him,
Praise his courage and his wisdom;
Would he come again for arrows
To the Falls of Minnehaha?
On the mat her hands lay idle,
And her eyes were very dreamy.
Through their thoughts they heard a footstep,
Heard a rustling in the branches,
And with glowing cheek and forehead,
With the deer upon his shoulders,
Suddenly from out the woodlands
Hiawatha stood before them.
Straight the ancient Arrow-maker
Looked up gravely from his labor,
Laid aside the unfinished arrow,
Bade him enter at the doorway,
Saying, as he rose to meet him,
'Hiawatha, you are welcome!"
At the feet of Laughing Water
Hiawatha laid his burden,
Threw the red deer from his shoulders;
And the maiden looked up at him,
Looked up from her mat of rushes,
Said with gentle look and accent,
"You are welcome, Hiawatha!"

Перед дівчиною скинув
Свою здобич Гаявата,
Положив свого оленя,
А вона, піднявши вії,
Одказала Гаяваті
І ласкаво, і привітно:
«Будь здоровий, Гаявато!»

Із оленячої шкури
Був у їх вігвам просторий,
Чисто прибраний і пишний,
І дакотськими богами
Розмальований мистецьки.
Не згинався Гаявата
Під високими дверима,
Ледве він торкнувсь запонок
Головою в чорних перах.

І, покинувши роботу,
Встала з місця Міннегага,
Щоб обідати подати
Та сходить по свіжу воду.
І в мисках усяку страву,
А в кірцях холодну воду
Подавала Міннегага.
Потім сіла і уважно
Стала слухати розмову,
А сама — ані словечка,
Ні словечка не сказала!

Мов крізь сон вона почула
Із розмови Гаявати
Про якусь стару Нокоміс,
Що виховувала гостя,
Про його коханих друзів,

Very spacious was the wigwam,
Made of deer-skins dressed and whitened,
With the Gods of the Dacotahs
Drawn and painted on its curtains,
And so tall the doorway, hardly
Hiawatha stooped to enter,
Hardly touched his eagle-feathers
As he entered at the doorway.
Then uprose the Laughing Water,
From the ground fair Minnehaha,
Laid aside her mat unfinished,
Brought forth food and set before them,
Water brought them from the brooklet,
Gave them food in earthen vessels,
Gave them drink in bowls of bass-wood,
Listened while the guest was speaking,
Listened while her father answered,
But not once her lips she opened,
Not a single word she uttered.
Yes, as in a dream she listened
To the words of Hiawatha,
As he talked of old Nokomis,
Who had nursed him in his childhood,
As he told of his companions,
Chibiabos, the musician,
And the very strong man, Kwasind,
And of happiness and plenty
In the land of the Ojibways,
In the pleasant land and peaceful.
"After many years of warfare,
Many years of strife and bloodshed,

Про достатки та розкоші
На землі Оджибусів,
У долинах тихомирних.

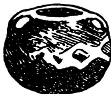
«Після довгих літ розради,
Довгих літ боїв кривавих,
Тихо, любо стало в селах
Оджибусів і Дакотів».
Так докінчив Гаявата
І додав поволі тихо:
«Щоб зміцнити мир і спокій,
Закріпить навіки приязнь,
Ти віддай дочку за мене,
Ти пусти її зо мною
В сторону Оджибусів».

І схиливсь старий в задумі...
І раніше, ніж сказати,
Запалив він мовчки люльку,
Подививсь на Міннегагу,
Подививсь на гостя згорда
І сказав йому поважно:
«Се вже воля Міннегаги,—
Як сама вона захоче».

Засоромилась красуня
І ще краща, ще миліша
Стала в соромі дівочім.
Сіла поруч Гаявати,
Нахилилась і озвалась,
Червоніючи, озвалась:
«Молодий! Піду з тобою!»

Так сказала Міннегага,
Так посватавсь Гаявата,
Взяв собі красуню жінку
З сторони Дакотів диких.

There is peace between the Ojibways
And the tribe of the Dacotahs."
Thus continued Hiawatha,
And then added, speaking slowly,
"That this peace may last forever,
And our hands be clasped more closely,
And our hearts be more united,
Give me as my wife this maiden,
Minnehaha, Laughing Water,
Loveliest of Dacotah women!"
And the ancient Arrow-maker
Paused a moment ere he answered,
Smoked a little while in silence,
Looked at Hiawatha proudly,
Fondly looked at Laughing Water,
And made answer very gravely:
"Yes, if Minnehaha wishes;
Let your heart speak, Minnehaha!"
And the lovely Laughing Water
Seemed more lovely as she stood there,
Neither willing nor reluctant,
As she went to Hiawatha,
Softly took the seat beside him,
While she said, and blushed to say it,
"I will follow you, my husband!"
This was Hiawatha's wooing!
Thus it was he won the daughter
Of the ancient Arrow-maker,
In the land of the Dacotahs!
From the wigwam he departed,
Leading with him Laughing Water;

Із вігваму побіч неї
Він пішов в країну рідну
По лісах і по долинах.
Йшли вони рука за руку,
Залишаючи самотнім
Батька сивого в вігвамі,
Залишаючи потоки,
Водоспади Міннегаги,
Що їм здалека шуміли:
«На все добре, Гаявато!»

А старий, як попрощався,
Сів на сонці на порозі
За роботою своєю
І гадав: «Такі-то дочки!
Любиш, пестиш їх, шкодуєш,
А дождешся допомоги —
Зирк! — вже парубок приходить,
По селу блука чужинець,
Дзвінко грає на сопілці
Та з дівчатами воркує:
Де, мовляв, із вас найкраща,—
І сумуй, самотній батьку!»

Ой і весело ж ішлось їм
Через гори та долини,
Через гори, через кручі
Серед тиші лісової!
Швидко час минав в дорозі,
Хоч і тихо Гаявата
Йшов тепер для Міннегаги,
Боячись, щоб не стомилась.

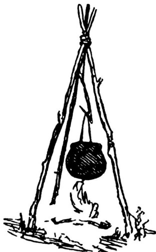

Hand in hand they went together,
Through the woodland and the meadow,
Left the old man standing lonely
At the doorway of his wigwam,
Heard the Falls of Minnehaha
Calling to them from the distance,
Crying to them from afar off,
"Fare thee well, O Minnehaha!"
And the ancient Arrow-maker
Turned again unto his labor,
Sat down by his sunny doorway,
Murmuring to himself, and saying:
"Thus it is our daughters leave us,
Those we love, and those who love us!
Just when they have learned to help us,
When we are old and lean upon them,
Comes a youth with flaunting feathers,
With his flute of reeds, a stranger
Wanders piping through the village,
Beckons to the fairest maiden,
And she follows where he leads her,
Leaving all things for the stranger!"
Pleasant was the journey homeward,
Through interminable forests,
Over meadow, over mountain,
Over river, hill, and hollow.
Short it seemed to Hiawatha,
Though they journeyed very slowly,
Though his pace he checked and slackened
To the steps of Laughing Water.

На руках по кручах ніжно
Ніс він дівчину-красуню,
І здавалась легким пухом
Ся поклажа Гаяваті.
В нетрях лісу, під гілками
Прокладав для неї стежку,
Напинав намет їй на ніч,
Готував їй з листу ліжко
І запалював багаття
Із сухих соснових шишок.

Вітерці, що вічно бродять
По лісах і по долинах,
Шелестіли поруч з ними.
Зорі-очі вартували
Тихий сон їх в темні ночі.
Білка з дуба із-за гілки
Пильно стежила за ними,
А Вабассо, білий трусик,
Швидко вбік тікав із стежки
І, на задні лапки ставши,
Із нори дивився потай
І з цікавістю, і з жахом.

Ох і весело ж ішлось їм!
Щебетали і співали
Їм пташки пісні про щастя;
Щебетав Овейса синій:
«Ти щасливий, Гаявато,
Поруч з жінкою такою!»
Щебетав, кричав Опечі:
«Ти щаслива, Міннегаго,
Поруч з мудрим чоловіком!»
Крізь гілля дерев зелених

Over wide and rushing rivers
In his arms he bore the maiden;
Light he thought her as a feather,
As the plume upon his head-gear;
Cleared the tangled pathway for her,
Bent aside the swaying branches,
Made at night a lodge of branches,
And a bed with boughs of hemlock,
And a fire before the doorway
With the dry cones of the pine-tree.
All the travelling winds went with them,
O'er the meadows, through the forest;
All the stars of night looked at them,
Watched with sleepless eyes their slumber;
From his ambush in the oak-tree
Peeped the squirrel, Adjidaumo,
Watched with eager eyes the lovers;
And the rabbit, the Wabasso,
Scampered from the path before them,
Peering, peeping from his burrow,
Sat erect upon his haunches,
Watched with curious eyes the lovers.
Pleasant was the journey homeward!
All the birds sang loud and sweetly
Songs of happiness and heart's-ease;
Sang the bluebird, the Owaissa,
"Happy are you, Hiawatha,
Having such a wife to love you!"
Sang the robin, the Opechee,
"Happy are you, Laughing Water,
Having such a noble husband!"

Ясно сонце усміхалось
І казало їм: «О діти,
Злість — пітьма, любов же — світло.
Єсть в житті і те, і друге!
Ви любовію керуйте!»

Місяць з неба покотився,
Зазирнув в курінь, наповнив
Сутінь сяєвом таємним
І сказав їм: «Діти, діти!
Ніч — спокійна, день — турботний;
Жінка вік іде покірна
З чоловіком властолюбним, —
Май терпіння, Міннегаго!»

Так вони дійшли додому,
Так вернувся Гаявата
Із далекої дороги,
З сторони Дакотів диких,
З сторони жінок вродливих
З Міннегагою-красою.
І вона була в вігвамі
Його вогником вечірнім,
Сяйвом місяця ясного,
Світлим сонцем для народу.

From the sky the sun benignant
Looked upon them through the branches,
Saying to them, "O my children,
Love is sunshine, hate is shadow,
Life is checkered shade and sunshine,
Rule by love, O Hiawatha!"
From the sky the moon looked at them,
Filled the lodge with mystic splendors,
Whispered to them, "O my children,
Day is restless, night is quiet,
Man imperious, woman feeble;
Half is mine, although I follow;
Rule by patience, Laughing Water!"
Thus it was they journeyed homeward;
Thus it was that Hiawatha
To the lodge of old Nokomis
Brought the moonlight, starlight, firelight,
Brought the sunshine of his people,
Minnehaha, Laughing Water,
Handsomest of all the women
In the land of the Dacotahs,
In the land of handsome women.

XI

ВЕСІЛЛЯ ГАЯВАТИ

А тепер я заспіваю,
Заспіваю вам про танці
Єнадізі По-Пок-Ківіс;
Як музика Чайбаябос,
Чарівний співак-музика,
Всіх захоплював піснями,
Як невтомний оповідач,
Говорити майстер — Ягу,
На весіллі розійшовся,
Щоб бенкет живіш проходив,
Щоб часу не помічалось,
Щоб було не нудно гостям.

І Нокоміс для онука
Пишно справила весілля!
Білі келихи із липи,
Дорогі ложки із рогу,

XI

HIAWATHA'S WEDDING-FEAST

You shall hear how Pau-Puk-Keewis,
How the handsome Yenadizze
Danced at Hiawatha's wedding;
How the gentle Chibiabos,
He the sweetest of musicians,
Sang his songs of love and longing;
How Iagoo, the great boaster,
He the marvellous story-teller,
Told his tales of strange adventure,
That the feast might be more joyous,
That the time might pass more gayly,
And the guests be more contented.
  Sumptuous was the feast Nokomis
Made at Hiawatha's wedding;

Поліровані майстрами,
На столі Нокоміс сяли.
По вербовій гілці баба
Скрізь послала по сусідах,
Щоб усіх їх запросити
На весілля урочисте.
І посходились сусіди
В барвних строях[1], всі в намистах,
В косах з перами ясними,
І на всіх були убрання
Хутряні і найдорожчі.

Спочатку на тім весіллі
Спичака і щуку їли,
Потім пімікан товчений
І смачний бізона мозок,
Горб бика і лані м'ясо
Їли з жовтими коржами
Із товченого маїсу.
Та привітний Гаявата,
Міннегага і Нокоміс
Не сиділи, а стояли,
Мовчки дбали, піклувались,
Частували на бенкеті.

А коли обід скінчився,
Всім заходлива Нокоміс
Із мішка із хутра видри
Кам'яні люльки набила

---

[1] У барвистім одязі.

All the bowls were made of bass-wood,
White and polished very smoothly,
All the spoons of horn of bison,
Black and polished very smoothly.
She had sent through all the village
Messengers with wands of willow,
As a sign of invitation,
As a token of the feasting;
And the wedding guests assembled,
Clad in all their richest raiment,
Robes of fur and belts of wampum,
Splendid with their paint and plumage,
Beautiful with beads and tassels.
First they ate the sturgeon, Nahma,
And the pike, the Maskenozha,
Caught and cooked by old Nokomis;
Then on pemican they feasted,
Pemican and buffalo marrow,
Haunch of deer and hump of bison,
Yellow cakes of the Mondamin,
And the wild rice of the river.
But the gracious Hiawatha,
And the lovely Laughing Water,
And the careful old Nokomis,
Tasted not the food before them,
Only waited on the others
Only served their guests in silence.
And when all the guests had finished,
Old Nokomis, brisk and busy,
From an ample pouch of otter,
Filled the red-stone pipes for smoking

Тютюном південним, добрим,
З духовитою травою
Та з корою лоз червоних.

А набивши, проказала:
«Протанцюй нам, По-Пок-Ківіс,
Жебрака веселий танець,
Щоб живіш бенкет проходив,
Щоб часу не помічалось,
Щоб було не нудно гостям!»

Глянув красень По-Пок-Ківіс,
Безтурботний Єнадізі,
Всім відомий забіяка
І паливода веселий;
Глянув він і встав готовий.
Зграбний був він танцюриста!
Сам розважиться й розважить,
Що ж до вигадок усяких —
Годі рівного шукати!

На селі давно на його
Вже махнули всі рукою:
Е, мовляв, ледащо, картник!..
Але прізвиська і посміх
Пролітали мимо його:
Що вони, коли він красень
І жінки від його в'януть!

Він стояв в убранні білім
Із оленячої шкури,
Горностаями обшитім,

With tobacco from the South-land,
Mixed with bark of the red willow,
And with herbs and leaves of fragrance.
Then she said, "O Pau-Puk-Keewis,
Dance for us your merry dances,
Dance the Beggar's Dance to please us,
That the feast may be more joyous,
That the time may pass more gayly,
And our guests be more contented!"
Then the handsome Pau-Puk-Keewis,
He the idle Yenadizze,
He the merry mischief-maker,
Whom the people called the Storm-Fool,
Rose among the guests assembled.
Skilled was he in sports and pastimes,
In the merry dance of snow-shoes,
In the play of quoits and ball-play;
Skilled was he in games of hazard,
In all games of skill and hazard,
Pugasaing, the Bowl and Counters,
Kuntassoo, the Game of Plum-stones.
Though the warriors called him Faint-Heart,
Called him coward, Shaugodaya,
Idler, gambler, Yenadizze,
Little heeded he their jesting,
Little cared he for their insults,
For the women and the maidens
Loved the handsome Pau-Puk-Keewis.
He was dressed in shirt of doeskin,
White and soft, and fringed with ermine,
All inwrought with beads of wampum;

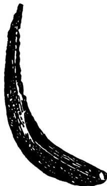
Обгаптованім мистецьки,
Вкритім Вампумом розкішним;
В головній його оздобі
Лебединий пух гойдався,
На козлових мокасинах
Красувались голки, бісер
І хвости лисиць на п'ятах.
А в руках тримав він люльку
І вахляр[1] тримав великий.

Фарби синя і червона,
Золота, кармазинова
На його обличчі сяли,
В коси, вимащені маслом,
В коси з проділом жіночим
З духовитих трав і листя
Були вплетені гірлянди.
Так убрався Єнадізі,
Ось який підвівся з місця,
Встав при звуках пісні, бубна
І сопілки голосної
І почав свій дивний танець.

Спочатку пройшовсь поважно
Між деревами рясними,
То на сонці, то під тінню
Тихо, м'яко, як пантера.
Потім швидше все і швидше
Закрутився, завертівся,

---

[1] Віяло.

He was dressed in deer-skin leggings,
Fringed with hedgehog quills and ermine,
And in moccasins of buck-skin,
Thick with quills and beads embroidered.
On his head were plumes of swan's down,
On his heels were tails of foxes,
In one hand a fan of feathers,
And a pipe was in the other.
Barred with streaks of red and yellow,
Streaks of blue and bright vermilion,
Shone the face of Pau-Puk-Keewis.
From his forehead fell his tresses,
Smooth, and parted like a woman's,
Shining bright with oil, and plaited,
Hung with braids of scented grasses,
As among the guests assembled,
To the sound of flutes and singing,
To the sound of drums and voices,
Rose the handsome Pau-Puk-Keewis,
And began his mystic dances.
First he danced a solemn measure,
Very slow in step and gesture,
In and out among the pine-trees,
Through the shadows and the sunshine,
Treading softly like a panther.
Then more swiftly and still swifter,
Whirling, spinning round in circles,
Leaping o'er the guests assembled,
Eddying round and round the wigwam,
Till the leaves went whirling with him,
Till the dust and wind together

Круг вігваму став скакати
Через голови присутніх
Так, що вітер, пил і листя
Разом з ним кружлятись стали.

Потім вздовж по Гітчі-Гюмі,
По піщанім надбережжю,
Як шалений, він понісся,
Вибиваючи завзято
Мокасинами об землю;
Вітер бурею зробився,
Засвистів пісок летючий,
Наче курява в пустелі...
І покрилось надбережжя
Бугирями[1] Него-Воджу.

Так веселий По-Пок-Ківіс
Т а н е ц ь В б о г о г о танцює!
А скінчивши, повернувся
На бенкет і сів з гостями,
Сів, всміхаючись, спокійно
З вахлярем своїм великим.

Потім друга Гаявати
Чайбаябоса прохали:
«Заспівай нам свою пісню,
Пісню ніжну і жагучу,
Щоб живіш бенкет проходив,
Щоб часу не помічалось,
Щоб було не нудно гостям!»

---

[1] Буграми.

Swept in eddies round about him.
Then along the sandy margin
Of the lake, the Big-Sea-Water,
On he sped with frenzied gestures,
Stamped upon the sand, and tossed it
Wildly in the air around him;
Till the wind became a whirlwind,
Till the sand was blown and sifted
Like great snowdrifts o'er the landscape,
Heaping all the shores with Sand Dunes,
Sand Hills of the Nagow Wudjoo!
Thus the merry Pau-Puk-Keewis
Danced his Beggar's Dance to please them,
And, returning, sat down laughing
There among the guests assembled,
Sat and fanned himself serenely
With his fan of turkey-feathers.
Then they said to Chibiabos,
To the friend of Hiawatha,
To the sweetest of all singers,
To the best of all musicians,
"Sing to us, O Chibiabos!
Songs of love and songs of longing,
That the feast may be more joyous,
That the time may pass more gayly,
And our guests be more contented!"
And the gentle Chibiabos
Sang in accents sweet and tender,
Sang in tones of deep emotion,
Songs of love and songs of longing;
Looking still at Hiawatha,

І прекрасний Чайбаябос —
Сам схвильований до краю —
Заспівав їм дивну пісню,
Пісню ніжну і жагучу.
І коли співав, натхненний,
Все дививсь на Гаявату,
Все дививсь на Міннегагу.

«Оневе! Прокинься, рідна!
Ти, дикунко — квітко лісу!
Ти, лугів зелених пташко,
Дика пташко-щебетухо!

Ніжний, лагідний твій погляд,
Наче тихий погляд сарни,
Наче роси для лілеї
В час вечірній у долині.

А твоє дихання, пташко,
Наче пахощі уранці,
Наче подих квітів ніжних,
Подих в Місяць Листопаду.
Чи не лину я всім серцем
До улюбленої серця,
Як до сонця лине пагін
В світлі, тихі ночі Квітня?

Оневе! Тріпоче серце
І, захоплене, співає,
Як шумлять, співають віти
В світлий місяць, Місяць Червень.

Looking at fair Laughing Water,
Sang he softly, sang in this wise:
"Onaway! Awake, beloved!
Thou the wild-flower of the forest!
Thou the wild-bird of the prairie!
Thou with eyes so soft and fawn-like!
"If thou only lookest at me,
I am happy, I am happy,
As the lilies of the prairie,
When they feel the dew upon them!
"Sweet thy breath is as the fragrance
Of the wild-flowers in the morning,
As their fragrance is at evening,
In the Moon when leaves are falling.
"Does not all the blood within me
Leap to meet thee, leap to meet thee,
As the springs to meet the sunshine,
In the Moon when nights are brightest?
"Onaway! my heart sings to thee,
Sings with joy when thou art near me,
As the sighing, singing branches
In the pleasant Moon of Strawberries!
"When thou art not pleased, beloved,
Then my heart is sad and darkened,
As the shining river darkens
When the clouds drop shadows on it!
"When thou smilest, my beloved,
Then my troubled heart is brightened,
As in sunshine gleam the ripples
That the cold wind makes in rivers.
"Smiles the earth, and smile the waters,

А коли ти засумуєш,—
І моє темніє серце,
Наче річка, коли хмари
Кинуть чорну тінь на неї.

А коли ти усміхнешся,
Серце знов тремтить і сяє,
Як блищать під сонцем хвилі,
Коли вітер з ними грає.

Хай всміхаються і сяють
Небеса, земля і води,
Як не можу усміхатись,
Коли милої не бачу.

Я з тобою, пташко! Глянь же,
Кров схвильованого серця! —
Я стою. Прокинься, рідна!
Оневе! Прокинься, рідна!»

Так співав їм Чайбаябос
Пісню ніжну і жагучу,
А старий хвастливий Ягу,
Оповідач надзвичайний,
Слухав з заздрістю німою.
Але потім він по рухах,
По очах і по усмішках
Ясно вгледів, що чекають
Усі гості нетерпляче
І його байок веселих,
І його казок брехливих.

Smile the cloudless skies above us,
But I lose the way of smiling
When thou art no longer near me!
"I myself, myself! behold me!
Blood of my beating heart, behold me!
Oh awake, awake, beloved!
Onaway! awake, beloved!"
Thus the gentle Chibiabos
Sang his song of love and longing;
And Iagoo, the great boaster,
He the marvellous story-teller,
He the friend of old Nokomis,
Jealous of the sweet musician,
Jealous of the applause they gave him,
Saw in all the eyes around him,
Saw in all their looks and gestures,
That the wedding guests assembled
Longed to hear his pleasant stories,
His immeasurable falsehoods.
Very boastful was Iagoo;
Never heard he an adventure
But himself had met a greater;
Never any deed of daring
But himself had done a bolder;
Never any marvellous story
But himself could tell a stranger.
Would you listen to his boasting,
Would you only give him credence,
No one ever shot an arrow
Half so far and high as he had;
Ever caught so many fishes,

Був хвастун великий Ягу!
В найцікавіших пригодах,
В найстрашніших предприємствах
Завжди був героєм Ягу:
Він не чув про їх, а завжди
Бачив власними очима!

Коли тільки Ягу слухать,
Коли тільки Ягу вірить,
То ніде ніхто із лука
Не стріляє краще Ягу,
Не вбиває стільки ланей
І не ловить стільки риби
Та річних бобрів у пастку.
Хто проворніший від його?
Хто від його краще плава?
Поринає в воду глибше?
Хто набачивсь більше дива
І сходив такого світу?
Ну, звичайно, хто,— се Ягу,
Дивовижний оповідач.

Слово Ягу стало жартом
І прислів'ям у народу,
І коли хвастун-мисливець
Говорив щось неподібне,
Чи вояк, вернувшись з бою,
Вже заносився занадто,
Всі кричали: «Ось і Ягу!
Ягу маємо нового!»

Для хлоп'ятка Гаявати
Люльку жилами оленя
Хто зв'язав з кори із липи?

Ever killed so many reindeer,
Ever trapped so many beaver!
None could run so fast as he could,
None could dive so deep as he could,
None could swim so far as he could;
None had made so many journeys,
None had seen so many wonders,
As this wonderful Iagoo,
As this marvellous story-teller!
Thus his name became a by-word
And a jest among the people;
And whene'er a boastful hunter
Praised his own address too highly,
Or a warrior, home returning,
Talked too much of his achievements,
All his hearers cried, "Iagoo!
Here's Iagoo come among us!"
He it was who carved the cradle
Of the little Hiawatha,
Carved its framework out of linden,
Bound it strong with reindeer sinews;
He it was who taught him later
How to make his bows and arrows,
How to make the bows of ash-tree,
And the arrows of the oak-tree.
So among the guests assembled
At my Hiawatha's wedding
Sat Iagoo, old and ugly,
Sat the marvellous story-teller.
And they said, "O good Iagoo,
Tell us now a tale of wonder,

Ну, звичайно, хто,— се Ягу.
Ягу се йому пізніше
Показав, як слід робити
Лука з ясеня тугого,
А з сучків дубових — стріли.
Отакий-то був той Ягу,
Той старий брехливий Ягу,
Оповідач дивовижний!

І озвалася Нокоміс:
«Розкажи нам, добрий Ягу,
Найдивнішу казку-байку,
Щоб бенкет живіш проходив,
Щоб часу не помічалось,
Щоб було не нудно гостям!»

Відповів негайно Ягу:
«Ви почуєте сьогодні
Чарівне оповідання
Про Оссео. Із Зорі він,
Із Вечірньої зійшов він».

Tell us of some strange adventure,
That the feast may be more joyous,
That the time may pass more gayly,
And our guests be more contented!"
And Iagoo answered straightway,
"You shall hear a tale of wonder,
You shall hear the strange adventures
Of Osseo, the Magician,
From the Evening Star descending."

XII

СИН ЗОРІ ВЕЧІРНЬОЇ

Чи не сонце то заходить
Понад водами ясними?
Чи то ранений фламінго
Тихо плаває, літає
І кривавить хвилі кров'ю,
Що спадає тихо з пір'я
І наповнює повітря
Дивним блиском крил червоних?

Так, то сонце потопає,
Потопає в Гітчі-Гюмі,
Небеса горять в пожежі,
І в огні палають води!
Ні, то плаває фламінго,
Поринаючи у хвилі,
До небес простяг він крила
І оббризкав хвилі кров'ю.

XII

THE SON OF THE EVENING STAR

Can it be the sun descending
O'er the level plain of water?
Or the Red Swan floating, flying,
Wounded by the magic arrow,
Staining all the waves with crimson,
With the crimson of its life-blood,
Filling all the air with splendor,
With the splendor of its plumage?
Yes; it is the sun descending,
Sinking down into the water;
All the sky is stained with purple,
All the water flushed with crimson!
No; it is the Red Swan floating,
Diving down beneath the water;

Вдалині Зоря Вечірня
Грає в сяєві тремтячім
І у млі висить над морем.
Ні! То сяє так на грудях
У Життя Владики Вампум,
То великий Дух проходить
Понад заходом червоним.

Довго в захваті дивився
На червоний захід Ягу;
Раптом крикнув: «Подивіться!
На тремтячий синій вогник,
На Зорю Вечірню гляньте!
Ви почуєте сьогодні
Про Оссео Чародія,
Що зійшов колись з Венери.

В предковічні сиві роки,
В час, коли ще до людини
Було ближче синє небо
І самі боги приступніш,
Жив на Півночі мисливець,
Жив з красунями дочками.
Десять їх було у його,
Як лоза, гнучких, вродливих.
Та найкраща поміж ними
Овіні була, найменша.

Вийшли всі дівчата заміж,
Одружились з вояками,
Овіні одна не швидко
Молодого обібрала.
Мовчазна, сумна, сувора
І свавільно-вередлива

To the sky its wings are lifted,
With its blood the waves are reddened!
  Over it the Star of Evening
Melts and trembles through the purple,
Hangs suspended in the twilight.
No; it is a bead of wampum
On the robes of the Great Spirit
As he passes through the twilight,
Walks in silence through the heavens.
  This with joy beheld Iagoo
And he said in haste: "Behold it!
See the sacred Star of Evening!
You shall hear a tale of wonder,
Hear the story of Osseo,
Son of the Evening Star, Osseo!
  "Once, in days no more remembered,
Ages nearer the beginning,
When the heavens were closer to us,
And the Gods were more familiar,
In the North-land lived a hunter,
With ten young and comely daughters,
Tall and lithe as wands of willow;
Only Oweenee, the youngest,
She the wilful and the wayward,
She the silent, dreamy maiden,
Was the fairest of the sisters.
  "All these women married warriors,
Married brave and haughty husbands;
Only Oweenee, the youngest,
Laughed and flouted all her lovers,
All her young and handsome suitors,

Овіні була — і довго
Молодих, що залицялись,
Проганяла з глузуванням.
А сама взяла та й вийшла
За убогого Оссео.
Вічно кашляв він, як білка,
Був старий, гидкий і хворий.

Але серце у Оссео
Молоде було, прекрасне!
Він зійшов з Зорі Венери,
Він був син Зорі палкої,
Син Зорі жаги й кохання!
І огонь її, і чари,
Променистий блиск і врода —
Все таїлось в його грудях,
В його голосі блищало!

Молоді, чиїм коханням
Овіні погордувала,
Єнадізі в пишних перах,
В дивнім Вампумі пишались,
Насміхалися над нею;
Та вона їм так сказала:
«Що для мене ваші барви,
Ваші Вампуми і пера,
І знущання сороміцькі,
Як щаслива я з Оссео?!»

Раз увечері, в негоду
Йшли веселою юрбою
На веселе свято сестри,
На бенкет з чоловіками;
Тихо з жінкою Оссео

And then married old Osseo,
Old Osseo, poor and ugly,
Broken with age and weak with coughing,
Always coughing like a squirrel.
"Ah, but beautiful within him
Was the spirit of Osseo,
From the Evening Star descended,
Star of Evening, Star of Woman,
Star of tenderness and passion!
All its fire was in his bosom,
All its beauty in his spirit,
All its mystery in his being,
All its splendor in his language!
"And her lovers, the rejected,
Handsome men with belts of wampum,
Handsome men with paint and feathers.
Pointed at her in derision,
Followed her with jest and laughter.
But she said: 'I care not for you,
Care not for your belts of wampum,
Care not for your paint and feathers,
Care not for your jests and laughter;
I am happy with Osseo!'
'Once to some great feast invited,
Through the damp and dusk of evening,
Walked together the ten sisters,
Walked together with their husbands;
Slowly followed old Osseo,
With fair Oweenee beside him;
All the others chatted gayly,
These two only walked in silence.

Йшов за ними у задумі.
Жартували всі, сміялись,
А вони удвох мовчали.

Вдалечінь дививсь Оссео,
Вдалечінь дививсь на Захід,
Одставав, дививсь з благанням
На Зорю жаги й кохання,
На її тремтяче сяйво,
На її сріблястий вогник.
І почули усі сестри,
Як сказав Оссео тихо:
«Ах, шовен-немешин, Ноза —
Зглянься, змилуйся, мій батьку!»

«Чула ти,— старша сказала,—
В батька він чогось прохає.
Справді шкода, що старенький
Не спіткнеться на дорозі,
Голови собі не зверне!»
І сміялись сестри злісно
Сороміцьким диким сміхом.

По дорозі, в нетрях лісу
Дуб лежав, що згинув в бурю,
Дуб лежав, покритий мохом,
Трухлий велетень колишній,
Почорнілий і дуплястий.
Як наткнувсь на дуб Оссео,
Крикнув жалісно, і раптом
Він скакнув в дупло, як в яму.
І старим, гидким, безсилим
Він упав в дупло, а вийшов
Юнаком струнким, високим,
Молодим, вродливим, дужим!

"At the western sky Osseo
Gazed intent, as if imploring,
Often stopped and gazed imploring
At the trembling Star of Evening,
At the tender Star of Woman;
And they heard him murmur softly,
'Ah, showain nemeshin, Nosa!
Pity, pity me, my father!'
'Listen!' said the eldest sister,
'He is praying to his father!
What a pity that the old man
Does not stumble in the pathway,
Does not break his neck by falling!'
And they laughed till all the forest
Rang with their unseemly laughter.
"On their pathway through the woodlands
Lay an oak, by storms uprooted,
Lay the great trunk of an oak-tree,
Buried half in leaves and mosses,
Mouldering, crumbling, huge and hollow.
And Osseo, when he saw it,
Gave a shout, a cry of anguish,
Leaped into its yawning cavern,
At one end went in an old man,
Wasted, wrinkled, old, and ugly;
From the other came a young man,
Tall and straight and strong and handsome.
"Thus Osseo was transfigured,
Thus restored to youth and beauty;
But, alas for good Osseo,
And for Oweenee, the faithful!

Так вернулись до Оссео
Його молодість і врода.
Та,— ой леле! — в ту ж хвилину
З Овіні зробилось лихо:
Стала бабою старою,
Нагло згорбилась, зігнулась
І пішла, узявши костур.
І сміялися всі з неї
Сороміцьким диким сміхом.

Та Оссео не сміявся,
Овіні він не покинув,
Ніжно взяв її за руку,
Схудлу руку, темну, в зморшках,
Як дубовий лист зимою.
Звав коханою своєю,
Милим другом, Нінімуша,
На бенкет прийшов із нею,
Сів в вігвамі за вечерю.

У задумі на бенкеті
Увесь час сидів Оссео.
Всі сміялись, жартували,
Сумував один Оссео.
Не торкнувся він до страви,
Не сказав ні з ким ні слова
І не чув розмов веселих.
Все, засмучений, дивився
То на Овіні, то вгору,
На ясні далекі зорі.

І пронісся тихий шепіт,
І почувся тихий голос
Із небесної пустелі,
Від далеких зір небесних

Strangely, too, was she transfigured.
Changed into a weak old woman,
With a staff she tottered onward,
Wasted, wrinkled, old, and ugly!
And the sisters and their husbands
Laughed until the echoing forest
Rang with their unseemly laughter.
"But Osseo turned not from her,
Walked with slower step beside her,
Took her hand, as brown and withered
As an oak-leaf is in Winter,
Called her sweetheart, Nenemoosha,
Soothed her with soft words of kindness,
Till they reached the lodge of feasting,
Till they sat down in the wigwam,
Sacred to the Star of Evening,
To the tender Star of Woman.
"Wrapt in visions, lost in dreaming,
At the banquet sat Osseo;
All were merry, all were happy,
All were joyous but Osseo.
Neither food nor drink he tasted,
Neither did he speak nor listen;
But as one bewildered sat he,
Looking dreamily and sadly,
First at Oweenee, then upward
At the gleaming sky above them.
"Then a voice was heard, a whisper,
Coming from the starry distance,
Coming from the empty vastness,
Low, and musical, and tender;

Мелодійно, тихо, ніжно.
Говорив він: «О Оссео!
О улюблений мій сину,
Заворожений, ти довго
Йшов і ніс вагу недолі,
Та розвіяні ті чари,
Встань і йди до мене, сину!

Покуштуй сих страв чудесних,
Покуштуй благословенних,
Що стоять перед тобою;
В них таємна, дивна сила:
Покуштуй і станеш духом;
Казани, миски в хвилину
Стануть іншими у тебе.
Казани засяють сріблом,
А миски, як Вампум, стануть,
Будуть всі огнем горіти,
Блиском мушлів пурпурових.

І спаде з жінок прокляття
І тяжке ярмо роботи,
Всі обернуться на птахів,
Світом зоряним засяють,
Золотим промінням сонця
На хмарках вечірніх, ніжних».

Так сказав небесний голос,
Та його слова таємні
Зрозумів один Оссео.
Всім же іншим він здавався
Журним співом Вавонейси,
Здався він пташиним співом
У далеких нетрях лісу.

And the voice said: 'O Osseo!
O my son, my best beloved!
Broken are the spells that bound you,
All the charms of the magicians,
All the magic powers of evil;
Come to me; ascend, Osseo!
"'Taste the food that stands before you:
It is blessed and enchanted,
It has magic virtues in it,
It will change you to a spirit.
All your bowls and all your kettles
Shall be wood and clay no longer;
But the bowls be changed to wampum,
And the kettles shall be silver;
They shall shine like shells of scarlet,
Like the fire shall gleam and glimmer.
"'And the women shall no longer
Bear the dreary doom of labor,
But be changed to birds, and glisten
With the beauty of the starlight,
Painted with the dusky splendors
Of the skies and clouds of evening!'
"What Osseo heard as whispers,
What as words he comprehended,
Was but music to the others,
Music as of birds afar off,
Of the whippoorwill afar off,
Of the lonely Wawonaissa
Singing in the darksome forest.
"Then the lodge began to tremble,
Straight began to shake and tremble,

Коли враз уся оселя
Захиталась, затремтіла,
І угледіли всі гості,
Що підносяться в повітря,
В небеса, до зір далеких.
У пітьмі гіллястих сосон
Плив вігвам кудись угору.
А в вігвамі увесь посуд
Заблищав і загорівся,
Казани звичайні з глини
Раптом срібними зробились,
Мов дроти великі срібні,—
Стали жердки у вігвамі,
В сяйві зорянім засяли.
А його покрівля проста —
Мов жуків блискучих крила.

Навкруги Оссео глянув
І угледів, що і гості
Обернулись в різних птахів.
Тут були шпаки з дроздами,
Тут були сороки, сойки,
Всі стрибали і літали,
Чепурились і співали,
Вихвалялись блиском пір'я
І хвостами-вихлярами.

Овіні одна осталась
Тільки бабою старою
І смутна сиділа мовчки,
Але, глянувши угору,
Закричав Оссео з болем,
Закричав він, як раніше
Над старим дуплястим дубом.
І вернулись знов до неї

And they felt it rising, rising,
Slowly through the air ascending,
From the darkness of the tree-tops
Forth into the dewy starlight,
Till it passed the topmost branches;
And behold! the wooden dishes
All were changed to shells of scarlet!
And behold! the earthen kettles
All were changed to bowls of silver!
And the roof-poles of the wigwam
Were as glittering rods of silver,
And the roof of bark upon them
As the shining shards of beetles.
"Then Osseo gazed around him,
And he saw the nine fair sisters,
All the sisters and their husbands,
Changed to birds of various plumage.
Some were jays and some were magpies,
Others thrushes, others blackbirds;
And they hopped, and sang, and twittered,
Perked and fluttered all their feathers,
Strutted in their shining plumage,
And their tails like fans unfolded.
"Only Oweenee, the youngest,
Was not changed, but sat in silence,
Wasted, wrinkled, old, and ugly,
Looking sadly at the others;
Till Osseo, gazing upward,
Gave another cry of anguish,
Such a cry as he had uttered
By the oak-tree in the forest.

Молоді літа і врода,
Все її старе убрання
Стало хутром горностая
І пером блискучим — костур.
Так, пером блискучим, срібним!

Знов вігвам понісся вгору,
І поплив в прозорих хмарах
По небеснім океані,
І зустрів Зорю Вечірню,
І спустивсь на неї тихо,
Як сніжинка на сніжинку,
Як листок на хвилі річки,
Як пушок біленький в воду.

Там з усмішкою привіту
Їх зустрів Оссео батько,
Дід з ясним, спокійним зором
Вийшов їм назустріч, сивий,
І сказав: «Повісь, Оссео,
Клітку з птахами своїми,
Так, повісь її у мене
У вігвамі над дверима».

І прип'яв Оссео клітку,
З Овіні пішов в господу,
І тоді Оссео батько,
Володар Зорі ясної,
Їм сказав: «О мій Оссео,
Я почув твої благання
І вернув тобі, Оссео,
Знову молодість з красою,
А гостей зробив за жарти
Різноперими пташками,
Обернув їх за знущання.

"Then returned her youth and beauty,
And her soiled and tattered garments
Were transformed to robes of ermine,
And her staff became a feather,
Yes, a shining silver feather!
"And again the wigwam trembled,
Swayed and rushed through airy currents,
Through transparent cloud and vapor,
And amid celestial splendors
On the Evening Star alighted,
As a snow-flake falls on snow-flake,
As a leaf drops on a river,
As the thistle-down on water.
"Forth with cheerful words of welcome
Came the father of Osseo,
He with radiant locks of silver,
He with eyes serene and tender.
And he said: `My son, Osseo,
Hang the cage of birds you bring there,
Hang the cage with rods of silver,
And the birds with glistening feathers,
At the doorway of my wigwam.'
"At the door he hung the bird-cage,
And they entered in and gladly
Listened to Osseo's father,
Ruler of the Star of Evening,
As he said: `O my Osseo!
I have had compassion on you,
Given you back your youth and beauty,
Into birds of various plumage
Changed your sisters and their husbands;

Не зумів ніхто між ними
Полюбити в грудях старця,
В тому вбогому каліці
Серця доброго Оссео,
Серця вічно молодого.
Овіні одна зуміла
Полюбить тебе, Оссео!

Там, на зірочці маленькій,
Що блищить від нас ліворуч,
Ворожбит живе Вебіно,
Дух і заздрості, і злості.
Обернув тебе він в старця.
Бійся променів Вебіно,
Бо в них єсть таємна сила,
Бо вони Вебіно стріли».

Довго в згоді, любо-мило
На Зорі Вечірній тихій
З рідним батьком жив Оссео.
Довго в клітці над вігвамом
Щебетали і літали
На кілочках срібних птахи.
А дружина молодая
Принесла Оссео сина,
В матір вийшов він красою,
А будовою у батька.

Хлопчик вгору ріс помалу,
І йому для втіхи батько
Змайстрував малого лука,
Одчинив велику клітку
І пустив пташок на волю,
Щоб хлоп'ятко постріляло
І забавилося трошки.

Changed them thus because they mocked you
In the figure of the old man,
In that aspect sad and wrinkled,
Could not see your heart of passion,
Could not see your youth immortal;
Only Oweenee, the faithful,
Saw your naked heart and loved you.
"'In the lodge that glimmers yonder,
In the little star that twinkles
Through the vapors, on the left hand,
Lives the envious Evil Spirit,
The Wabeno, the magician,
Who transformed you to an old man.
Take heed lest his beams fall on you,
For the rays he darts around him
Are the power of his enchantment,
Are the arrows that he uses.'
"Many years, in peace and quiet,
On the peaceful Star of Evening
Dwelt Osseo with his father;
Many years, in song and flutter,
At the doorway of the wigwam,
Hung the cage with rods of silver,
And fair Oweenee, the faithful,
Bore a son unto Osseo,
With the beauty of his mother,
With the courage of his father.
"And the boy grew up and prospered,
And Osseo, to delight him,
Made him little bows and arrows,
Opened the great cage of silver,

І пташки вгорі кружляли,
Заливалися піснями
То про волю, то про щастя,
І блищало блиском пір'я.
Та напружив хлопчик лука
І пустив стрілу із нього,
І малий мисливець влучив!..
І упала з гілки пташка
В барвнім пір'ячку на землю,
В серце ранена смертельно.

Але диво! Вже не пташку
Бачить він перед собою,
Ні, а дівчину-красуню,
В серце ранену стрілою.

Ледве кров її упала
І торкнулася планети,
Як розвіялися чари,
І стрілець, юнак відважний,
Враз почув, що хтось могутній
Вниз згори його спускає
На ясне Велике Море,
На якийсь зелений острів.

А за ним блискучим роєм
Птахи падали, летіли,
Як в осінній час у лісі
Листя падає на землю.
А за птахами спустився
І вігвам з блискучим дахом
На великих срібних крокв.
І приніс вігвам Оссео,
Овіні приніс з собою.

And let loose his aunts and uncles,
All those birds with glossy feathers,
For his little son to shoot at.
"Round and round they wheeled and darted,
Filled the Evening Star with music,
With their songs of joy and freedom
Filled the Evening Star with splendor,
With the fluttering of their plumage;
Till the boy, the little hunter,
Bent his bow and shot an arrow,
Shot a swift and fatal arrow,
And a bird, with shining feathers,
At his feet fell wounded sorely.
"But, O wondrous transformation!
`T was no bird he saw before him,
`T was a beautiful young woman,
With the arrow in her bosom!
"When her blood fell on the planet,
On the sacred Star of Evening,
Broken was the spell of magic,
Powerless was the strange enchantment,
And the youth, the fearless bowman,
Suddenly felt himself descending,
Held by unseen hands, but sinking
Downward through the empty spaces,
Downward through the clouds and vapors,
Till he rested on an island,
On an island, green and grassy,
Yonder in the Big-Sea-Water.
"After him he saw descending
All the birds with shining feathers,

Знов тут птахи обернулись
І вернули людський образ,
Але зросту не вернули,
Всі пігмеями остались,
Так, пігмеями — Пок-Веджис.
І на острові скелястім
Ще танки вони і досі
Водять літніми ночами
Під Вечірньою Зорею.

О, се їх палац блискучий
Видко в тихий літній вечір;
Часто з берега рибалки
Чують їх веселий гомін
І танки веселі бачать».

Доказавши дивну казку,
Чарівне оповідання,
Всіх гостей оглянув Ягу
І з промовою звернувся:
«Єсть високі, чисті душі,
Єсть на світі дивні люде,
І я знав таких немало,
Зубоскали з них сміються
І глузують, нерозумні,—
Я б порадив зубоскалам
Про Оссео пригадати».

Гості слухали уважно
Чарівне оповідання,
Оповідача хвалили
І питались: «Чи не ми сс,
І дядьки, й тітки — пігмеї,
А Оссео вбогий — Ягу?»

Fluttering, falling, wafted downward,
Like the painted leaves of Autumn;
And the lodge with poles of silver,
With its roof like wings of beetles,
Like the shining shards of beetles,
By the winds of heaven uplifted,
Slowly sank upon the island,
Bringing back the good Osseo,
Bringing Oweenee, the faithful.
"Then the birds, again transfigured,
Reassumed the shape of mortals,
Took their shape, but not their stature;
They remained as Little People,
Like the pygmies, the Puk-Wudjies,
And on pleasant nights of Summer,
When the Evening Star was shining,
Hand in hand they danced together
On the island's craggy headlands,
On the sand-beach low and level.
"Still their glittering lodge is seen there,
On the tranquil Summer evenings,
And upon the shore the fisher
Sometimes hears their happy voices,
Sees them dancing in the starlight!"
When the story was completed,
When the wondrous tale was ended,
Looking round upon his listeners,
Solemnly Iagoo added:
"There are great men, I have known such,
Whom their people understand not,
Whom they even make a jest of,

Потім знову Чайбаябос
Їм співав жагучу пісню,
Він співав їм про кохання
Пісню дівчини сумної,
Що нудилась, що журилась
За Алгонкіном, за милим.

«Горе, горе, як про його,
Про коханого згадаю,
Все журюсь за ним, нудьгую
За Алгонкіном, за милим.

Ах, коли ми розлучились,
Дав мені він білий Вампум,
Дав мені на спомин Вампум,
Мій коханий, мій Алгонкін!

«Я піду, піду з тобою
У твою країну рідну.
О, дозволь»,— прошепотів він,
Мій улюблений Алгонкін!

«Ох, далеко край мій рідний,—
Я йому на те сказала.—
Ах, далеко край далекий,
Мій улюблений Алгонкін!»

Обернувшись, я зітхала
І дивилася на його,
І в мої дививсь він очі,
Мій коханий, мій Алгонкін!

Він стояв один, самотній,
Під плакучою вербою,
Що губила сльози в воду,
Мій улюблений Алгонкін!

Scoff and jeer at in derision.
From the story of Osseo
Let us learn the fate of jesters!"
All the wedding guests delighted
Listened to the marvellous story,
Listened laughing and applauding,
And they whispered to each other:
"Does he mean himself, I wonder?
And are we the aunts and uncles?"
Then again sang Chibiabos,
Sang a song of love and longing,
In those accents sweet and tender,
In those tones of pensive sadness,
Sang a maiden's lamentation
For her lover, her Algonquin.

"When I think of my beloved,
Ah me! think of my beloved,
When my heart is thinking of him,
O my sweetheart, my Algonquin!
"Ah me! when I parted from him,
Round my neck he hung the wampum,
As a pledge, the snow-white wampum,
O my sweetheart, my Algonquin!
"`I will go with you, he whispered,
Ah me! to your native country;
Let me go with you, he whispered,
O my sweetheart, my Algonquin!
"Far away, away, I answered,
Very far away, I answered,
Ah me! is my native country,
O my sweetheart, my Algonquin!

Горе, горе, як про його,
Про коханого згадаю:
Все журюсь за ним, нудьгую,
За Алгонкіном, за милим!»

Так отак весілля грали,
Так присутніх забавляли:
По-Пок-Ківіс — дивним танцем,
Ягу — казкою-красою,
Чайбаябос — ніжним співом.
Стихла пісня — край і святу.
Розійшлись з весілля гості,
З Гаяватою щасливим
Залишили Міннегагу
Під серпанком темним ночі.

"When I looked back to behold him,
Where we parted, to behold him,
After me he still was gazing,
O my sweetheart, my Algonquin!
"By the tree he still was standing,
By the fallen tree was standing,
That had dropped into the water,
O my sweetheart, my Algonquin!
"When I think of my beloved,
Ah me! think of my beloved,
When my heart is thinking of him,
O my sweetheart, my Algonquin!"
Such was Hiawatha's Wedding,
Such the dance of Pau-Puk-Keewis,
Such the story of Iagoo,
Such the songs of Chibiabos;
Thus the wedding banquet ended,
And the wedding guests departed,
Leaving Hiawatha happy
With the night and Minnehaha.

XIII

БЛАГОСЛОВЕННЯ ЛАНІВ

Вихваляй, виспівуй, пісне,
І лунай про Гаявату,
Про щасливі дні спокою,
Дні веселі, безтурботні
На землі Оджибуеїв,
Про Мондамін таємничий,
Про ланів благословення!

І закинута сокира,
І захований у землю
Вже навіки томагаук.
Замирилися народи,
І забуті гасла бою.
Тихо міг тепер мисливець
Майструвать пірогу білу,
На бобрів лабети ставить
І ловить сітками рибу.

XIII

BLESSING THE CORNFIELDS

Sing, O Song of Hiawatha,
Of the happy days that followed,
In the land of the Ojibways,
In the pleasant land and peaceful!
Sing the mysteries of Mondamin,
Sing the Blessing of the Cornfields!
Buried was the bloody hatchet,
Buried was the dreadful war-club,
Buried were all warlike weapons,
And the war-cry was forgotten.
There was peace among the nations;
Unmolested roved the hunters,
Built the birch canoe for sailing,
Caught the fish in lake and river,
Shot the deer and trapped the beaver;

Тихо й жінка працювала,
Гнала сік солодкий з клену,
Дикий рис збирала в лузі
І вичинювала шкури.

Навкруги осель щасливих
Зеленіли пишно ниви,
Виростав стрункий Мондамін
В глянсуватих довгих перах,
У м'яких, злотистих косах.
Се жінки весною рано
Обробляли горні ниви
І ховали в землю маїс
На своїх ланах родючих.
А коли минало літо,
Жовтий плащ зривали з його,
Обривали коси, пір'я,
Як учив їх Гаявата.

Раз, коли сівба кінчалась,
Обережний і обачний,
Завжди мудрий Гаявата
Так сказав до Міннегаги:
«Мусиш ти вночі сьогодні
Дать ланам благословення.
Чарівним ти мусиш колом
Обвести свої посіви,
Щоб ніщо їх не псувало,
Не могло до їх торкнутись.

Ти вночі, коли все тихо,
В час, коли все млою вкрито,
В час, коли Дух Сну, Непавін,
Зачиняє всі вігвами,
І ніхто не чує вухом,

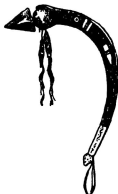
Unmolested worked the women,
Made their sugar from the maple,
Gathered wild rice in the meadows,
Dressed the skins of deer and beaver.
All around the happy village
Stood the maize-fields, green and shining,
Waved the green plumes of Mondamin,
Waved his soft and sunny tresses,
Filling all the land with plenty.
`T was the women who in Spring-time
Planted the broad fields and fruitful,
Buried in the earth Mondamin;
`T was the women who in Autumn
Stripped the yellow husks of harvest,
Stripped the garments from Mondamin,
Even as Hiawatha taught them.
Once, when all the maize was planted,
Hiawatha, wise and thoughtful,
Spake and said to Minnehaha,
To his wife, the Laughing Water:
"You shall bless to-night the cornfields,
Draw a magic circle round them,
To protect them from destruction,
Blast of mildew, blight of insect,
Wagemin, the thief of cornfields,
Paimosaid, who steals the maize-ear!
"In the night, when all is silence,'
In the night, when all is darkness,
When the Spirit of Sleep, Nepahwin,
Shuts the doors of all the wigwams,
So that not an ear can hear you,

І ніхто не бачить оком,—
З ліжка встань, зніми убрання,
Все зніми убрання з себе,
Обійди свої посіви,
Обійди всі ниви округ,
Тільки косами прикрита,
Тільки млою ночі вкрита.

І жнива багатші будуть:
Від слідів твоїх на ниві
Залишиться дивне коло,
І тоді ні ржа, ні черви,
Ні тарантул, Соббікаші,
Ні могучий Ве-мок-квана —
Цар гусениць волохатий,
Ані бабки — Куо-ніші,
Ані коник — Па-пок-кіна
Вже ніколи не перейдуть
Чарівне, закляте коло».

Так сказав їй Гаявата,
А ворон голодних зграя,
Хижий Кагагі, Цар-Ворон
І його ватага чорна
Спочивали на деревах
І сміялись так, що сосни
Колихалися від сміху,
Від зловіщого їх сміху,
З Гаяватиної мови.
«Ах ти ж, змовнику! Мудрію!» —
Реготала чорна зграя.

Ось і ніч німа упала
Над полями, над лісами.
Ось і журний Вавонейса

So that not an eye can see you,
Rise up from your bed in silence,
Lay aside your garments wholly,
Walk around the fields you planted,
Round the borders of the cornfields,
Covered by your tresses only,
Robed with darkness as a garment.
"Thus the fields shall be more fruitful,
And the passing of your footsteps
Draw a magic circle round them,
So that neither blight nor mildew,
Neither burrowing worm nor insect,
Shall pass o'er the magic circle;
Not the dragon-fly, Kwo-ne-she,
Nor the spider, Subbekashe,
Nor the grasshopper, Pah-puk-keena;
Nor the mighty caterpillar,
Way-muk-kwana, with the bear-skin,
King of all the caterpillars!"
On the tree-tops near the cornfields
Sat the hungry crows and ravens,
Kahgahgee, the King of Ravens,
With his band of black marauders.
And they laughed at Hiawatha,
Till the tree-tops shook with laughter,
With their melancholy laughter,
At the words of Hiawatha.
"Hear him!" said they; "hear the Wise Man,
Hear the plots of Hiawatha!"
When the noiseless night descended
Broad and dark o'er field and forest,

Заспівав в пітьмі самотньо,
Зачинив Дух Сну, Непавін,
Двері кожного вігваму.
І в темноті Міннегага
Підвелася мовчки з ліжка,
Все зняла убрання з себе
І, обкутана пітьмою,
Без тривоги і вагання
Обійшла свої посіви
І навколо обвела їх
Чарівним, заклятим колом.

Тільки Північ і дивилась
На її красу в темноті,
Тільки журний Вавонейса
Чув її дихання тихе
І тремтіння ніжне серця.
Ніч киреєю своєю
Її щільно обгорнула,
Щоб ніхто не міг чванливо
Кинуть: «Бачив я красуню!»

Тільки стало розсвітати,
Як здобичників ватагу
Кагаґі, Цар-Ворон, скликав,
Всіх дроздів, ворон і сойок,
Що кричали на деревах,
І відважно лет направив
На зеленую могилу,
Де спокійно спав Мондамін.

«Ми Мондаміна дістанем
Із його тісної ями! —
Говорила чорна зграя.—

When the mournful Wawonaissa
Sorrowing sang among the hemlocks,
And the Spirit of Sleep, Nepahwin,
Shut the doors of all the wigwams,
From her bed rose Laughing Water,
Laid aside her garments wholly,
And with darkness clothed and guarded,
Unashamed and unaffrighted,
Walked securely round the cornfields,
Drew the sacred, magic circle
Of her footprints round the cornfields.
No one but the Midnight only
Saw her beauty in the darkness,
No one but the Wawonaissa
Heard the panting of her bosom;
Guskewau, the darkness, wrapped her
Closely in his sacred mantle,
So that none might see her beauty,
So that none might boast, "I saw her!"
On the morrow, as the day dawned,
Kahgahgee, the King of Ravens,
Gathered all his black marauders,
Crows and blackbirds, jays and ravens,
Clamorous on the dusky tree-tops,
And descended, fast and fearless,
On the fields of Hiawatha,
On the grave of the Mondamin.
"We will drag Mondamin," said they,
"From the grave where he is buried,
Spite of all the magic circles
Laughing Water draws around it,

Що для нас сліди таємні,
Що для нас закляте коло,
Що зробила Міннегага!»

Та розумний Гаявата
Наперед про все подумав,
Чув він добре, як знущались
Над його словами птахи.
«Ко! Мій приятель,— сказав він,—
Ко! Мій Кагагі, Цар-Круку!
Ти з ватагою своєю
Ще не раз мене згадаєш!»

Рано-вранці він прокинувсь
І для чорної ватаги
Ниву всю укрив сітками,
Сам же ліг в гаю сосновім
І із засідки терпляче
Став чекати-підглядати
Всіх дроздів, ворон і сойок.

Швидко птахами все поле
Зарябіло і укрилось.
З криком, галасом безладним
На лани упала зграя
І взялася за роботу.

Та, не дивлячись на знання,
Обережність і лукавство,
Знання хитрощів ворожих,—
Не помітила, що близько
Смерть страшна її чекає,
І в тенетах Гаявати
Несподівано забилась.

Spite of all the sacred footprints
Minnehaha stamps upon it!"
But the wary Hiawatha,
Ever thoughtful, careful, watchful,
Had o'erheard the scornful laughter
When they mocked him from the tree-tops.
"Kaw!" he said, "my friends the ravens!
Kahgahgee, my King of Ravens!
I will teach you all a lesson
That shall not be soon forgotten!"
He had risen before the daybreak,
He had spread o'er all the cornfields
Snares to catch the black marauders,
And was lying now in ambush
In the neighboring grove of pine-trees,
Waiting for the crows and blackbirds,
Waiting for the jays and ravens.
Soon they came with caw and clamor,
Rush of wings and cry of voices,
To their work of devastation,
Settling down upon the cornfields,
Delving deep with beak and talon,
For the body of Mondamin.
And with all their craft and cunning,
All their skill in wiles of warfare,
They perceived no danger near them,
Till their claws became entangled,
Till they found themselves imprisoned
In the snares of Hiawatha.
From his place of ambush came he,
Striding terrible among them,

Грізно встав тоді він з місця,
Грізно з засіди він вийшов,
І від жаху затремтіли
Найхоробріші із бранців.
Став він нищити без жалю
Їх направо і наліво,
І десятками їх трупи
На тичках високих вішав,
На межі заклятій вішав,
Щоб жахались його помсти.

Тільки Кагагі — Цар-Ворон,
Цар розбійницької банди,
Не зазнав страшної кари
І заручником лишився.
І із бересту вірьовка,
Б о й о в а   в і р ь о в к а, бранця
Міцно, міцно прив'язала
До вігваму Гаявати.

«Кагагі, тебе,— озвався
Гаявата,— як привідця,
Як отамана ватаги,
Що мене пограбувала,
Я заручником покину:
Запорукою ти будеш,
Що вона не прийде більше».

І лишився чорний бранець
Над вігвамом Гаявати.
Люто хмурився Цар-Ворон
В сяйві вранішнього сонця,
Дико крякав він з досади,

And so awful was his aspect
That the bravest quailed with terror.
Without mercy he destroyed them
Right and left, by tens and twenties,
And their wretched, lifeless bodies
Hung aloft on poles for scarecrows
Round the consecrated cornfields,
As a signal of his vengeance,
As a warning to marauders.
Only Kahgahgee, the leader,
Kahgahgee, the King of Ravens,
He alone was spared among them
As a hostage for his people.
With his prisoner-string he bound him,
Led him captive to his wigwam,
Tied him fast with cords of elm-bark
To the ridge-pole of his wigwam.
"Kahgahgee, my raven!" said he,
"You the leader of the robbers,
You the plotter of this mischief,
The contriver of this outrage,
I will keep you, I will hold you,
As a hostage for your people,
As a pledge of good behavior!"
And he left him, grim and sulky,
Sitting in the morning sunshine
On the summit of the wigwam,
Croaking fiercely his displeasure,
Flapping his great sable pinions,
Vainly struggling for his freedom,
Vainly calling on his people!

Ляскав крилами безсило,
Марно рвавсь на вільну волю
І даремно кликав друзів.

Літо йшло, і Шавондазі
Посилав в палких зітханнях
З Півдня теплого на Північ
Дивну ніжність поцілунків.
Ріс і стиг на сонці маїс,
І у всій красі блискучій
Він нарешті став на ниві,
Він прибравсь в кетяги, в пір'я,
В різнобарвні, пишні строї,
А його ясні початки
Налились солодким соком,
Заблищали з-під покровів,
З-під розірваних, посохлих.

І Нокоміс стародавня
Так сказала Міннегазі:
«Ось і Місяць Листопаду!
Дикий рис уже зібрали,
І достиг нарешті маїс.
Час уже іти на ниви
І з Мондаміном боротись,
Зняти з нього жовті строї,
Зняти кетяги і пір'я».

Зараз вийшла Міннегага,
Вийшла весело з вігваму
З стародавньою Нокоміс.
Зараз скликала жіноцтво,
Молодь скликала до себе,
Щоб збирать достиглий маїс,
Щоб лущить його початки.

Summer passed, and Shawondasee
Breathed his sighs o'er all the landscape,
From the South-land sent his ardors,
Wafted kisses warm and tender;
And the maize-field grew and ripened,
Till it stood in all the splendor
Of its garments green and yellow,
Of its tassels and its plumage,
And the maize-ears full and shining
Gleamed from bursting sheaths of verdure.
Then Nokomis, the old woman,
Spake, and said to Minnehaha:
"T is the Moon when, leaves are falling;
All the wild rice has been gathered,
And the maize is ripe and ready;
Let us gather in the harvest,
Let us wrestle with Mondamin,
Strip him of his plumes and tassels,
Of his garments green and yellow!"
And the merry Laughing Water
Went rejoicing from the wigwam,
With Nokomis, old and wrinkled,
And they called the women round them,
Called the young men and the maidens,
To the harvest of the cornfields,
To the husking of the maize-ear.
On the border of the forest,
Underneath the fragrant pine-trees,
Sat the old men and the warriors

В холодку під дахом сосон,
На м'якій траві узлісся
Вояки, діди сиділи
І люльки палили мовчки,
І, втішаючись, дивились
На жінок, на жваву молодь,
На веселу їх роботу.
Мовчки слухали уважно
Їх пісні, розмови, крики.
Як Опечі на вігвамі,
Щебетали скрізь дівчата,
Як сороки, скрекотали
І сміялися, як сойки.

А як дівчині щасливій
Попадався дуже стиглий,
Пурпуровий весь початок,
«Нешка! — всі кричали разом.—
Ти за красеня, щаслива,
Мабуть, швидко вийдеш заміж!»
«Уг!» — всі влад старі казали,
«Уг!» — з-під сосон озивались.

А як часом кому-небудь
Попадавсь кривий початок,
Вкритий ржею і зів'ялий,
Всі сміялися, співали,
Йшли, зігнувшись, шкутильгали,
Мов дідок старий, горбатий,
Йшли і голосно співали:
«Вагемін, злодюжка степу,
Пемосед, грабіжник ночі!»

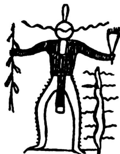

Smoking in the pleasant shadow.
In uninterrupted silence
Looked they at the gamesome labor
Of the young men and the women;
Listened to their noisy talking,
To their laughter and their singing,
Heard them chattering like the magpies,
Heard them laughing like the blue-jays,
Heard them singing like the robins.
And whene'er some lucky maiden
Found a red ear in the husking,
Found a maize-ear red as blood is,
"Nushka!" cried they all together,
"Nushka! you shall have a sweetheart,
You shall have a handsome husband!"
"Ugh!" the old men all responded
From their seats beneath the pine-trees.
And whene'er a youth or maiden
Found a crooked ear in husking,
Found a maize-ear in the husking
Blighted, mildewed, or misshapen,
Then they laughed and sang together,
Crept and limped about the cornfields,
Mimicked in their gait and gestures
Some old man, bent almost double,
Singing singly or together:
"Wagemin, the thief of cornfields!
Paimosaid, who steals the maize-ear!"
Till the cornfields rang with laughter,
Till from Hiawatha's wigwam

І дзвеніло поле сміхом;
А на даху Гаявати
Крякав Кагагі, Цар-Ворон,
Бився в лютості безсилій,
І на всіх суміжних соснах,
Не стихаючи, лунали
Крики чорної ватаги.
«Уг!» — всі влад старі казали,
«Уг!» — з-під сосон озивались.

Kahgahgee, the King of Ravens,
Screamed and quivered in his anger,
And from all the neighboring tree-tops
Cawed and croaked the black marauders.
"Ugh!" the old men all responded,
From their seats beneath the pine-trees!

XIV

ПИСЬМО

«Подивися, як проходить,
Як усе в житті зникає!..
Забувається переказ,
Гине лицарськая слава,
В'яне цвіт знання й мистецтва
Мудрих Мідів і Вебінів,
Забуваються з літами
Навіть дивні сни-видіння,
Мрії віщих Джосакідів.

Про людей великих слава
Умирає разом з ними.
Мудрість наших днів зникає,
Не дійшовши до нащадків,
Що мовчать в пітьмі великій
Днів майбутніх, днів таємних.

XIV

PICTURE-WRITING

In those days said Hiawatha,
"Lo! how all things fade and perish!
From the memory of the old men
Pass away the great traditions,
The achievements of the warriors,
The adventures of the hunters,
All the wisdom of the Medas,
All the craft of the Wabenos,
All the marvellous dreams and visions
Of the Jossakeeds, the Prophets!
"Great men die and are forgotten,
Wise men speak; their words of wisdom
Perish in the ears that hear them,
Do not reach the generations

На могилах наших предків
Ні ознаки, ні рисунків...
Хто в могилах, ми не знаєм,
Знаєм тільки — наші предки.
А який їх рід і плем'я,
А який їх давній Тотем,—
Хто — Орел, Ведмідь? Не знаєм.
Знаєм тільки — «наші предки!».

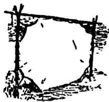
Часом ми, удвох зустрівшись,
Ведемо свої розмови,
Розлучившись, наші тайни
Доручаєм тим, яких ми
Посилаємо до себе.
Посланці ж як перекажуть,
То виходить зовсім інше,
І всім тайна вже відома».

Так сказав колись до себе
Гаявата, коли думав
Про народ, про край свій рідний
В темних пущах, в нетрях лісу.

Він дістав з торбинки фарби,
Різнобарвні вийняв фарби,
І на бересті багато
Він накреслив дивних знаків
І фігур якихсь таємних.
І ті знаки виявляли
Всі слова і наші думи.

Як яйце, мій Гаявата
Гітчі-Маніто накреслив;
На яйці на тому цяти.
Темні цяти означали

That, as yet unborn, are waiting
In the great, mysterious darkness
Of the speechless days that shall be!
"On the grave-posts of our fathers
Are no signs, no figures painted;
Who are in those graves we know not,
Only know they are our fathers.
Of what kith they are and kindred,
From what old, ancestral Totem,
Be it Eagle, Bear, or Beaver,
They descended, this we know not,
Only know they are our fathers.
"Face to face we speak together,
But we cannot speak when absent,
Cannot send our voices from us
To the friends that dwell afar off;
Cannot send a secret message,
But the bearer learns our secret,
May pervert it, may betray it,
May reveal it unto others."
Thus said Hiawatha, walking
In the solitary forest,
Pondering, musing in the forest,
On the welfare of his people.
From his pouch he took his colors,
Took his paints of different colors,
On the smooth bark of a birch-tree
Painted many shapes and figures,
Wonderful and mystic figures,
And each figure had a meaning,
Each some word or thought suggested.

Всі чотири вітри неба.
«В світі скрізь Життя Владика»,—
Визначав сей давній символ.

Мітчі-Маніто могучий,
Володар всіх Духів Злості,
Був накреслений з ним поруч,
Як великий змій, Кінебік.
«Хоч плазує Дух сей Злості,
Та меткий він і лукавий»,—
Визначав сей другий символ.
Знак життя — се білий обід,
Гасло смерті — чорний обід.
Далі йшли рисунки-знаки
Неба, Місяця і Сонця,
Вод, лісів і гір високих,
І усіх істот, що землю,
Землю й води заселяють.

Рівну лінію провів він —
Се земля широка. Обрій.
Для небес — дугу над нею,
Далі він поставив цяти
Зліва, справа і над ними:
Гасла цят: Схід, Захід, Південь.
Біле поле під дугою
День блискучий означало.
Ніч же — зорі в осередку,
А хвилясті смуги — хмари,
Дощ, негоду, завірюху.

Слід, що тягся до вігваму,
Був емблемою запросин,
Знаком дружнього бенкету,

Gitche Manito the Mighty,
He, the Master of Life, was painted
As an egg, with points projecting
To the four winds of the heavens.
Everywhere is the Great Spirit,
Was the meaning of this symbol.
Mitche Manito the Mighty,
He the dreadful Spirit of Evil,
As a serpent was depicted,
As Kenabeek, the great serpent.
Very crafty, very cunning,
Is the creeping Spirit of Evil,
Was the meaning of this symbol.
Life and Death he drew as circles,
Life was white, but Death was darkened;
Sun and moon and stars he painted,
Man and beast, and fish and reptile,
Forests, mountains, lakes, and rivers.
For the earth he drew a straight line,
For the sky a bow above it;
White the space between for daytime,
Filled with little stars for night-time;
On the left a point for sunrise,
On the right a point for sunset,
On the top a point for noontide,
And for rain and cloudy weather
Waving lines descending from it.
Footprints pointing towards a wigwam
Were a sign of invitation,
Were a sign of guests assembling;

А криваві дужі руки,
Грізно підняті угору,—
Знаком гніву і погрози.

Твір свій мудрий Гаявата
Показав, скінчивши, людям,
Розказав про зміст рисунків
І промовив: «Подивіться!
На могилах наших предків
Знаків-символів немає.
Так підіть і нарисуйте
Кожний свій домовий символ,
Давній, прадідівський Тотем,
Щоб майбутні покоління
Знаки легко розрізняли».

І на стовпчиках могильних
Всі тоді нарисували
Кожний — свій домовий Тотем,
Кожний — свій родинний символ:
Журавля, Бобра, Ведмедя,
Черепаху і Оленя.
Се показувало людям,
Що під стовпчиком могильним
Спочиває предок роду.

А пророки — Джосакіди,
Характерники — Вебіни,
Лікарі, стрільці-мисливці —
Всі багато написали
Різних знаків і рисунків,
Різнобарвних і таємних,
Для своїх великих гімнів:
Кожний був з глибоким змістом,
Кожний символом був пісні.

Bloody hands with palms uplifted
Were a symbol of destruction,
Were a hostile sign and symbol.
  All these things did Hiawatha
Show unto his wondering people,
And interpreted their meaning,
And he said: "Behold, your grave-posts
Have no mark, no sign, nor symbol,
Go and paint them all with figures;
Each one with its household symbol,
With its own ancestral Totem;
So that those who follow after
May distinguish them and know them."
  And they painted on the grave-posts
On the graves yet unforgotten,
Each his own ancestral Totem,
Each the symbol of his household;
Figures of the Bear and Reindeer,
Of the Turtle, Crane, and Beaver,
Each inverted as a token
That the owner was departed,
That the chief who bore the symbol
Lay beneath in dust and ashes.
  And the Jossakeeds, the Prophets,
The Wabenos, the Magicians,
And the Medicine-men, the Medas,
Painted upon bark and deer-skin
Figures for the songs they chanted,
For each song a separate symbol,
Figures mystical and awful,
Figures strange and brightly colored;

Ось Великий Сотворитель
Ясно небо все осяяв,
Ось Великий Змій, Кінебік,
Вгору звів кривавий гребінь,
В'ється й дивиться на небо.
Поруч з бабою — високий
Журавель, Орел і Пугач.
Ось покарані проходять
Без голів по небу люде,
Вояків могучих трупи —
Кожний пройнятий стрілою.
Ось знялися грізно вгору
Руки смерті в плямах крові,
І могили, і герої,
Що в обійми захопили
Небеса і землю разом.

Ось такі були рисунки
На корі і білій шкірі.
Гімни бою, полювання,
Чарівництва і лічіння —
Все рисунок власний мало.

Гімн кохання, міць якого
Дужча чар усіх на світі,
Дужча ліків і закляття
І страшніш боїв кривавих,
Теж не був забутий ними,
Ось як в символах і знаках
Виявлявся гімн кохання.

Намальований червоним
Молодий юнак, музика,

And each figure had its meaning,
Each some magic song suggested.
The Great Spirit, the Creator,
Flashing light through all the heaven;
The Great Serpent, the Kenabeek,
With his bloody crest erected,
Creeping, looking into heaven;
In the sky the sun, that listens,
And the moon eclipsed and dying;
Owl and eagle, crane and hen-hawk,
And the cormorant, bird of magic;
Headless men, that walk the heavens,
Bodies lying pierced with arrows,
Bloody hands of death uplifted,
Flags on graves, and great war-captains
Grasping both the earth and heaven!
Such as these the shapes they painted
On the birch-bark and the deer-skin;
Songs of war and songs of hunting,
Songs of medicine and of magic,
All were written in these figures,
For each figure had its meaning,
Each its separate song recorded.
Nor forgotten was the Love-Song,
The most subtle of all medicines,
The most potent spell of magic,
Dangerous more than war or hunting!
Thus the Love-Song was recorded,
Symbol and interpretation.
First a human figure standing,
Painted in the brightest scarlet;

Молодий, палкий, завзятий...
Зміст такий: «Я маю владу,
Дивну силу над жінками».

Далі — він співає, грає
І в руках тримає бубон —
Означає: «Слухай, слухай,
Се гримить мій дужий голос!»

Далі — та ж юнацька постать
Під покрівлею вігваму;
Зміст такий: «Я буду з нею:
Для жаги дороги вільні!»

Далі парубок за руку
Міцно дівчину тримає,
Міцно стис він любій руку.
«Все твоє я бачу серце,
Твій рум'янець соромливий!» —
Ось про що казав сей символ.

Далі — дівчина на морі,
На шматку землі у морі...
Зміст такий сього рисунка:
«Хай далеко ти, мій милий,
Хай нас море поділяє,
Та жаги, мого кохання
В'ються чари над тобою».

Далі — дівчина заснула,
А над нею хтось схилився,
Хтось, закоханий, шепоче:
«Хоч далеко ти, кохана,
В Царстві Сну, в Краю Мовчання,
Але ти мій голос чуєш!»

`T is the lover, the musician,
And the meaning is, "My painting
Makes me powerful over others."
Then the figure seated, singing,
Playing on a drum of magic,
And the interpretation, "Listen!
`T is my voice you hear, my singing!"
Then the same red figure seated
In the shelter of a wigwam,
And the meaning of the symbol,
"I will come and sit beside you
In the mystery of my passion!"
Then two figures, man and woman,
Standing hand in hand together
With their hands so clasped together
That they seemed in one united,
And the words thus represented
Are, "I see your heart within you,
And your cheeks are red with blushes!"
Next the maiden on an island,
In the centre of an island;
And the song this shape suggested
Was, "Though you were at a distance,
Were upon some far-off island,
Such the spell I cast upon you,
Such the magic power of passion,
I could straightway draw you to me!"
Then the figure of the maiden
Sleeping, and the lover near her,
Whispering to her in her slumbers,
Saying, "Though you were far from me

Ще останній був рисунок:
Серце в самім осередку
Завороженого кола.
«Вся душа твоя і серце
Розчинилися для мене!» —
Ось про що казав сей символ.

Так в своїх турботах мудрих
За народ свій — Гаявата
Научив його мистецтва,
Мальовництва і письменства,
То на бересті, на шкірі,
То на стовпчиках могильних.

In the land of Sleep and Silence,
Still the voice of love would reach you!"
And the last of all the figures
Was a heart within a circle,
Drawn within a magic circle;
And the image had this meaning:
"Naked lies your heart before me,
To your naked heart I whisper!"
Thus it was that Hiawatha,
In his wisdom, taught the people
All the mysteries of painting,
All the art of Picture-Writing,
On the smooth bark of the birch-tree,
On the white skin of the reindeer,
On the grave-posts of the village.

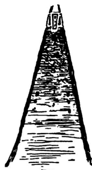

XV

ПЛАЧ ГАЯВАТИ

Побратимство Гаявати
З Чайбаябосом прекрасним
І його велика мудрість
Налякали Темних Духів,
І вони зробили вкупі
Проти них лукаву змову.

Обережний Гаявата
Каже другові, бувало:
«Брате! Завжди будь зі мною!
Стережися Темних Духів!»
Та безжурний Чайбаябос
Тільки весело сміявся,
Тільки ніжно усміхався.
«Не турбуйся, брате милий,
Чи ж страшні вони для мене?!» —
Говорив він Гаяваті.

XV

HIAWATHA'S LAMENTATION

In those days the Evil Spirits,
All the Manitos of mischief,
Fearing Hiawatha's wisdom,
And his love for Chibiabos,
Jealous of their faithful friendship,
And their noble words and actions,
Made at length a league against them,
To molest them and destroy them.
  Hiawatha, wise and wary,
Often said to Chibiabos,
"O my brother! do not leave me,
Lest the Evil Spirits harm you!"
Chibiabos, young and heedless,
Laughing shook his coal-black tresses,

Раз, коли Велике Море
Вже покрила крига синя
І свистіла завірюха
В почорнілім листі дуба,
Обсипала снігом сосни,
І вони в снігу стояли,
Мов чиїсь вігвами білі,
Чайбаябос необачний
Не послухав Гаявати,
Не злякавсь лукавих Духів,
Взяв спокійно лука, лижі
І пішов на полювання.

Як стріла, олень рогатий
Вдалечінь летів по морю;
З вітром, снігом, наче буря,
Гнавсь відважний Чайбаябос,
І в захопленні забув він
Всі поради Гаявати.

А в воді сиділи Духи,
Чайбаябоса чекали,
Підломили нишком кригу,
Затягли співця в безодню,
Поховали під водою.
Енктагі, Владика Моря,
Віроломний бог Дакотів,
Утопив його і кинув
У могилу Гітчі-Гюмі.
І вжахнувся Гаявата —
І з таким відчаєм крикнув,
Що від болю, що від жаху
На лугах вовки завили,

Answered ever sweet and childlike,
"Do not fear for me, O brother!
Harm and evil come not near me!"
Once when Peboan, the Winter,
Roofed with ice the Big-Sea-Water,
When the snow-flakes, whirling downward,
Hissed among the withered oak-leaves,
Changed the pine-trees into wigwams,
Covered all the earth with silence,
Armed with arrows, shod with snow-shoes,
Heeding not his brother's warning,
Fearing not the Evil Spirits,
Forth to hunt the deer with antlers
All alone went Chibiabos.
Right across the Big-Sea-Water
Sprang with speed the deer before him.
With the wind and snow he followed,
O'er the treacherous ice he followed,
Wild with all the fierce commotion
And the rapture of the hunting.
But beneath, the Evil Spirits
Lay in ambush, waiting for him,
Broke the treacherous ice beneath him,
Dragged him downward to the bottom,
Buried in the sand his body.
Unktahee, the god of water,
He the god of the Dacotahs,
Drowned him in the deep abysses
Of the lake of Gitche Gumee.
From the headlands Hiawatha
Sent forth such a wail of anguish,

Стрепенулися бізони,
І луна громів на горах
Розкотилася:«Бем-вава!»

І в жалобі Гаявата
Почорнив і лоб, і щоки,
Плащ на голову накинув,
І в вігвамі сім аж тижнів
Він просидів і проплакав,
І усе казав, і скарживсь:

«Він умер, він згинув, ніжний,
Незрівнянний, Чайбаябос!
Він покинув нас навіки,
Він пішов в той край, де ллються
Неземні — небесні співи!..
Чайбаябосе, мій брате!»

І засмучені смереки
Тихо маяли гілками,
Тихо віяли смутними
Над вігвамом Гаявати
І зітхали, і журились,
Розважаючи смутного.

І весна прийшла, і довго
Ждали все гаї зелені —
Чи не прийде Чайбаябос?
І зітхали очерети,
І зітхав з ним Сібовіша.

І Овейса синьоперий
На деревах все виводив:
«Чайбаябос! Чайбаябос!»
Він покинув нас навіки!»

Such a fearful lamentation,
That the bison paused to listen,
And the wolves howled from the prairies,
And the thunder in the distance
Starting answered "Baim-wawa!"
Then his face with black he painted,
With his robe his head he covered,
In his wigwam sat lamenting,
Seven long weeks he sat lamenting,
Uttering still this moan of sorrow:
"He is dead, the sweet musician!
He the sweetest of all singers!
He has gone from us forever,
He has moved a little nearer
To the Master of all music,
To the Master of all singing!
O my brother, Chibiabos!"
And the melancholy fir-trees
Waved their dark green fans above him,
Waved their purple cones above him,
Sighing with him to console him,
Mingling with his lamentation
Their complaining, their lamenting.
Came the Spring, and all the forest
Looked in vain for Chibiabos;
Sighed the rivulet, Sebowisha,
Sighed the rushes in the meadow.
From the tree-tops sang the bluebird,
Sang the bluebird, the Owaissa,
"Chibiabos! Chibiabos!
He is dead, the sweet musician!"

І Опечі на вігвамі
Щебетав, кричав і плакав:
«Чайбаябос, Чайбаябос!
Він покинув нас навіки!»

А у лісі серед ночі
Розлягався Вавонейси
Голос журний і скорботний:
«Чайбаябос! Чайбаябос!
Він покинув нас навіки,
Наш музика незрівнянний!»

І тоді зібрались Міди,
Джосакіди і Вебіни,
І, у лісі збудувавши
Поблизу від Гаявати
Свій святий Вігвам Таємний,
Мовчки, тихо і велично
Всі пішли до Гаявати,
І взяли мішки з собою —
Шкури видрові, боброві,
Шкури, повні трав, коріння
Від усякої недуги.

І почув їх Гаявата,
І покинув звати друга,
Перестав стогнати тяжко.
Він ні слова не сказав їм,
Тільки плащ з очей відкинув,
Змив з обличчя фарби смутку,
Змив в глибокому мовчанні
І пішов за ними тихо
До Таємного Вігваму.

Там йому давали пити
Начаровані настойки
Із коріння, з трав цілющих:

From the wigwam sang the robin,
Sang the robin, the Opechee,
"Chibiabos! Chibiabos!
He is dead, the sweetest singer!"
And at night through all the forest
Went the whippoorwill complaining,
Wailing went the Wawonaissa,
"Chibiabos! Chibiabos!
He is dead, the sweet musician!
He the sweetest of all singers!"
Then the Medicine-men, the Medas,
The magicians, the Wabenos,
And the Jossakeeds, the Prophets,
Came to visit Hiawatha;
Built a Sacred Lodge beside him,
To appease him, to console him,
Walked in silent, grave procession,
Bearing each a pouch of healing,
Skin of beaver, lynx, or otter,
Filled with magic roots and simples,
Filled with very potent medicines.
When he heard their steps approaching,
Hiawatha ceased lamenting,
Called no more on Chibiabos;
Naught he questioned, naught he answered,
But his mournful head uncovered,
From his face the mourning colors
Washed he slowly and in silence,
Slowly and in silence followed
Onward to the Sacred Wigwam.
There a magic drink they gave him,

Нама-Веск — настойку з м'яти
І Вебіно-Веск — з свиріпи.
Там над ним забили в бубни
І закляття заспівали,
Заспівали дивну пісню:

«Ось я сам, я сам з тобою,
Я, Орел могучий, сивий,
Гей, збирайтесь і вважайте,
Всі ворони білопері!
Грім мені допомагає!
Дух мені допомагає!
Скрізь їх кликання я чую,
Голоси їх чую в небі!
Брате, встань! Одужай, хворий!
Стань здоровий, Гаявато!»

«Гі-о-га!» — весь гурт озвався,
«Ве-га-ве!» — весь гурт чудесний.

«Друзі всі мої! Всі змії!
Слухай — шкіру соколину
Потрощу над головою!
Манг, норець... тебе уб'ю я,
Проколю стрілою серце!
Брате, встань! Одужай, хворий!
Будь здоровий, Гаявато!»

«Гі-о-га!» — весь гурт озвався,
«Ве-га-ве!» — весь гурт чудесний.

«Ось я, ось Пророк Великий!
Говорю — і весь трясеться
Мій вігвам, Вігвам Таємний!

Made of Nahma-wusk, the spearmint,
And Wabeno-wusk, the yarrow,
Roots of power, and herbs of healing;
Beat their drums, and shook their rattles;
Chanted singly and in chorus,
Mystic songs like these, they chanted.
"I myself, myself! behold me!
'T is the great Gray Eagle talking;
Come, ye white crows, come and hear him!
The loud-speaking thunder helps me;
All the unseen spirits help me;
I can hear their voices calling,
All around the sky I hear them!
I can blow you strong, my brother,
I can heal you, Hiawatha!"
"Hi-au-ha!" replied the chorus,
"Way-ha-way!" the mystic chorus.
Friends of mine are all the serpents!
Hear me shake my skin of hen-hawk!
Mahng, the white loon, I can kill him;
I can shoot your heart and kill it!
I can blow you strong, my brother,
I can heal you, Hiawatha !"
"Hi-au-ha!" replied the chorus,
"Way-ha-way!" the mystic chorus.
"I myself, myself! the prophet!
When I speak the wigwam trembles,
Shakes the Sacred Lodge with terror,
Hands unseen begin to shake it!
When I walk, the sky I tread on
Bends and makes a noise beneath me!

А іду — і небо гнеться,
І хвилює підо мною!
Брате, встань! Одужай, хворий!
Говори, о Гаявато!»

«Гі-о-га!» — весь гурт озвався,
«Ве-га-ве!» — весь гурт чудесний.

Потім, трусячи мішками,
Танцювали танець Мідів
Круг слабого Гаявати, —
І схопивсь він, стрепенувся,
Ізцілився від недуги,
Від страшного болю-туги.

Як пливе весною крига,
Пропливали дні журливі.
Як тікають з неба хмари,
Розбігались думи чорні.

Далі друга Гаявати
Чайбаябоса все звали,
Щоб устав він із могили
І Велике Море кинув.
І були остільки дужі
Їх закляття, проклинання,
Що почув їх Чайбаябос
І в безодні Гітчі-Гюмі.
Із пісків він встав і слухав
Звуки бубнів, співи гімнів,
І не зміг — прийшов на голос
До самих дверей вігваму.

Там йому в щілину дверну
Багаття дали у руки
І владикою назвали

I can blow you strong, my brother!
Rise and speak, O Hiawatha!"
"Hi-au-ha!" replied the chorus,
"Way-ha-way!" the mystic chorus.
Then they shook their medicine-pouches
O'er the head of Hiawatha,
Danced their medicine-dance around him;
And upstarting wild and haggard,
Like a man from dreams awakened,
He was healed of all his madness.
As the clouds are swept from heaven,
Straightway from his brain departed
All his moody melancholy;
As the ice is swept from rivers,
Straightway from his heart departed
All his sorrow and affliction.
Then they summoned Chibiabos
From his grave beneath the waters,
From the sands of Gitche Gumee
Summoned Hiawatha's brother.
And so mighty was the magic
Of that cry and invocation,
That he heard it as he lay there
Underneath the Big-Sea-Water;
From the sand he rose and listened,
Heard the music and the singing,
Came, obedient to the summons,
To the doorway of the wigwam,
But to enter they forbade him.
Through a chink a coal they gave him,
Through the door a burning fire-brand;

В царстві мертвих, в царстві духів.
І звеліли, попрощавшись,
Класти огнища для мертвих
Для сумної їх ночівлі
По дорозі в Край Поніма.
Від села, вігвамів рідних,
Від близьких і любих серцю,
По зелених нетрях лісу,
Як димок, як тінь, як хмарка,
Плив-відходив Чайбаябос.
Де торкався об дерева,—
Не гойдалися дерева,
Де ступав — трава не м'ялась,
Не шуміла під ногами.

Так чотири дні і ночі
Йшов він тихою ходою
По дорозі всіх покійних.
А коли приходив голод,
Їв суниці — їжу мертвих.
Через їх журливу річку
Переправився на дубі,
І на човні кам'яному
По озерах срібних плив він,
Доки в Селища Блаженних,
В царство духів, в царство тіней
Не прибила його хвиля.

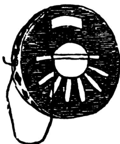
По дорозі він багато
Бачив духів, що згинались
Під поклажею важкою,
Під вагою зброї, вбрання
І важких горшків з харчами,
Що їм з дому надавали
На дорогу в Край Поніма.

Ruler in the Land of Spirits,
Ruler o'er the dead, they made him,
Telling him a fire to kindle
For all those that died thereafter,
Camp-fires for their night encampments
On their solitary journey
To the kingdom of Ponemah,
To the land of the Hereafter.
From the village of his childhood,
From the homes of those who knew him,
Passing silent through the forest,
Like a smoke-wreath wafted sideways,
Slowly vanished Chibiabos!
Where he passed, the branches moved not,
Where he trod, the grasses bent not,
And the fallen leaves of last year
Made no sound beneath his footstep.
Four whole days he journeyed onward
Down the pathway of the dead men;
On the dead-man's strawberry feasted,
Crossed the melancholy river,
On the swinging log he crossed it,
Came unto the Lake of Silver,
In the Stone Canoe was carried
To the Islands of the Blessed,
To the land of ghosts and shadows.
On that journey, moving slowly,
Many weary spirits saw he,
Panting under heavy burdens,
Laden with war-clubs, bows and arrows,
Robes of fur, and pots and kettles,

Гірко скаржилися тіні:
«Ах, живі на нас навіщо
Накладають сю тяготу?!
Краще б голими пішли ми,
Краще б голод ми терпіли,
Ніж нести тягар і гнутись,—
Вкрай нас змучила дорога».

Гаявата ж мій надовго
Рідний свій вігвам покинув,
Він на Схід пішов, на Захід
І народ учив вживати
Трав цілющих при недугах.
Так довідалися люде,
Так уперше всі пізнали
Дивні тайни лікування.

And with food that friends had given
For that solitary journey.
"Ay! why do the living," said they,
"Lay such heavy burdens on us!
Better were it to go naked,
Better were it to go fasting,
Than to bear such heavy burdens
On our long and weary journey!"
Forth then issued Hiawatha,
Wandered eastward, wandered westward,
Teaching men the use of simples
And the antidotes for poisons,
And the cure of all diseases.
Thus was first made known to mortals
All the mystery of Medamin,
All the sacred art of healing.

XVI

ПО-ПОК-КІВІС

А тепер я заспіваю,
Як вродливий По-Пок-Ківіс
Баламут і Єнадізі,
Раз усе село обурив.
Як він спасся випадково,
Як тікав від Гаявати
І який кінець, нарешті,
Був пригодою і чудом.

Там, де ллється Гітчі-Гюмі,
Де шумить Велике Море,
На піщанім Него-Воджу
Жив вродливий По-Пок-Ківіс.
На весіллі Гаявати
Він се так шалено й дико
Танцював під звуки флейти
І так в танці розійшовся,

XVI

PAU-PUK-KEEWIS

You shall hear how Pau-Puk-Keewis,
He, the handsome Yenadizze,
Whom the people called the Storm-Fool,
Vexed the village with disturbance;
You shall hear of all his mischief,
And his flight from Hiawatha,
And his wondrous transmigrations,
And the end of his adventures.
On the shores of Gitche Gumee,
On the dunes of Nagow Wudjoo,
By the shining Big-Sea-Water
Stood the lodge of Pau-Puk-Keewis.
It was he who in his frenzy
Whirled these drifting sands together,

Що лягав пісок шпилями,
Наче хвилі в Гітчі-Гюмі.
Занудившись від гулянки,
Вийшов раз він із вігваму
І пішов до Ягу прямо,
До його пішов вігваму,
Де зібралася вся молодь,
Щоб казки-байки послухать.

А старий в той час присутніх
Забавляв оповіданням
Про Оджиго — про куницю.
Як вона пробила небо,
Як вона, на небо злізши,
Літо випустила з нього,
Як попереду хотіла
Досягти сього і видра,
Як борсук з бобром і риссю
На верхів'я гір спинались,
Бились головами в небо,
Били лапами, та небо
Тільки тріскалось над ними.
Як відважилась, нарешті,
І добилась росомаха.

«Ось як плигне росомаха,—
Говорив сусідам Ягу,—
Як підскоче, а над нею
Так все небо і надулось,
Мов весною крига в річці!
Як підскоче вона вдруге,
Небо так і затріщало,
Наче крига в повідь в річці.
А підскочила утретє —

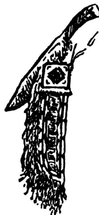

On the dunes of Nagow Wudjoo,
When, among the guests assembled,
He so merrily and madly
Danced at Hiawatha's wedding,
Danced the Beggar's Dance to please them.
Now, in search of new adventures,
From his lodge went Pau-Puk-Keewis,
Came with speed into the village,
Found the young men all assembled
In the lodge of old Iagoo,
Listening to his monstrous stories,
To his wonderful adventures.
He was telling them the story
Of Ojeeg, the Summer-Maker,
How he made a hole in heaven,
How he climbed up into heaven,
And let out the summer-weather,
The perpetual, pleasant Summer;
How the Otter first essayed it;
How the Beaver, Lynx, and Badger
Tried in turn the great achievement,
From the summit of the mountain
Smote their fists against the heavens,
Smote against the sky their foreheads,
Cracked the sky, but could not break it;
How the Wolverine, uprising,
Made him ready for the encounter,
Bent his knees down, like a squirrel,
Drew his arms back, like a cricket.
"Once he leaped," said old Iagoo,
"Once he leaped, and lo! above him

На тріски розбила небо
І мерщій туди! За нею
І Оджиго за хвилину
Опинилася на небі».

«Слухай! — крикнув По-Пок-Ківіс
На порозі у вігвамі,—
Як казки сі вже обридли!
Гірше мудрих заповітів
І науки Гаявати.
Ми що-небудь зараз краще
Відшукаєм для розваги!»
Тут розкрив він урочисто
З шкури вовчої свій кошик
І із нього вийняв чашу
І фігури Погасена:
Томагаук, Поггевогон,
Невеличку рибу, Кіго,
Пішаки і дві гадюки,
Трьох утяток і чотири
Мідних диски, Озавобік.
І фігури всі, крім дисків,
Темних зверху, білих знизу,—
Костяні були, блискучі,
Колір їх червоний зверху,
Білий знизу, як у дисків.

Він поклав фігури в чашу,
Потрусив, перемішав їх,
Потім висипав на землю
І кричати став, що вийшло:
«Пішаки усі червоні!
А змія, Кінебік, стала
На блискучім міднім диску;
Разом сто і тридцять вісім!»

Bent the sky, as ice in rivers
When the waters rise beneath it;
Twice he leaped, and lo! above him
Cracked the sky, as ice in rivers
When the freshet is at highest!
Thrice he leaped, and lo! above him
Broke the shattered sky asunder,
And he disappeared within it,
And Ojeeg, the Fisher Weasel,
With a bound went in behind him!"
"Hark you!" shouted Pau-Puk-Keewis
As he entered at the doorway;
"I am tired of all this talking,
Tired of old Iagoo's stories,
Tired of Hiawatha's wisdom.
Here is something to amuse you,
Better than this endless talking."
Then from out his pouch of wolf-skin
Forth he drew, with solemn manner,
All the game of Bowl and Counters,
Pugasaing, with thirteen pieces.
White on one side were they painted,
And vermilion on the other;
Two Kenabeeks or great serpents,
Two Ininewug or wedge-men,
One great war-club, Pugamaugun,
And one slender fish, the Keego,
Four round pieces, Ozawabeeks,
And three Sheshebwug or ducklings.
All were made of bone and painted,
All except the Ozawabeeks;

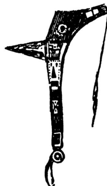
Знову все перемішав він,
Знову все поклав у чашу,
Потім висипав на землю
І кричати став, що вийшло:
«Пішаки упали білим!
Білим всі лежать гадюки!
А фігури всі червоним;
П'ятдесят і вісім разом!»

Так навчав їх По-Пок-Ківіс.
Так для прикладу він кидав,
Пояснюючи присутнім,
Як гуляти в Погасена.
Дев'ять пар очей дивилось
І цікавістю горіло.

«Ех! Багато грищ, багато
І важких, і небезпечних
Бачив я на білім світі! —
Так сказав нарешті Ягу.—
Хто зо мною сміє грати,
Мусить буть занадто спритним!
Не хвались же, По-Пок-Ківіс!
Я тебе обграю зараз
І жорстоко покараю!»

Почалася гра, і дико
Захопились гості нею.
І до півночі, до ранку
Всі: старі діди і молодь —
На одежу, зброю грали.
І лукавий По-Пок-Ківіс

These were brass, on one side burnished,
And were black upon the other.
In a wooden bowl he placed them,
Shook and jostled them together,
Threw them on the ground before him,
Thus exclaiming and explaining:
"Red side up are all the pieces,
And one great Kenabeek standing
On the bright side of a brass piece,
On a burnished Ozawabeek;
Thirteen tens and eight are counted."
Then again he shook the pieces,
Shook and jostled them together,
Threw them on the ground before him,
Still exclaiming and explaining:
"White are both the great Kenabeeks,
White the Ininewug, the wedge-men,
Red are all the other pieces;
Five tens and an eight are counted."
Thus he taught the game of hazard,
Thus displayed it and explained it,
Running through its various chances,
Various changes, various meanings:
Twenty curious eyes stared at him,
Full of eagerness stared at him.
"Many games," said old Iagoo,
"Many games of skill and hazard
Have I seen in different nations,
Have I played in different countries.
He who plays with old Iagoo
Must have very nimble fingers;

Обіграв усіх їх хитро.
Взяв убрання найдорожчі,
Бойову найкращу зброю,
Пояси, намисто, Вампум,
Взяв люльки, кисети, пір'я.
Двадцять пар очей горіли,
Як вовків голодних очі.

І нарешті він промовив:
«Я товариша шукаю.
Завжди — дома чи в дорозі —
Я — один, і Мешинова,
Помічник мені потрібний,
Щоб носив за мною люльку.
Все, що виграв я сьогодні,
Все намисто, Вампум, хутра,
Всю блискучу зброю, пір'я,
Все, що виграв, я поставлю
Ось на красеня на цього».
А се був юнак високий,
Молодий, веселий, жвавий,—
Сирота і небіж Ягу.

Як вогонь блищить у люльці,
Червоніє під золою,
Заблищали очі Ягу
Під похмурими бровами.
«Уг!» — озвався він сердито,
«Уг!» — озвалися і гості.

І костистими руками
Ягу стиснув міцно чашу,
Вгору високо підкинув —
І посипались фігури.

Though you think yourself so skilful,
I can beat you, Pau-Puk-Keewis,
I can even give you lessons
In your game of Bowl and Counters!"
So they sat and played together,
All the old men and the young men,
Played for dresses, weapons, wampum,
Played till midnight, played till morning,
Played until the Yenadizze,
Till the cunning Pau-Puk-Keewis,
Of their treasures had despoiled them,
Of the best of all their dresses,
Shirts of deer-skin, robes of ermine,
Belts of wampum, crests of feathers,
Warlike weapons, pipes and pouches.
Twenty eyes glared wildly at him,
Like the eyes of wolves glared at him.
Said the lucky Pau-Puk-Keewis:
"In my wigwam I am lonely,
In my wanderings and adventures
I have need of a companion,
Fain would have a Meshinauwa,
An attendant and pipe-bearer.
I will venture all these winnings,
All these garments heaped about me,
All this wampum, all these feathers,
On a single throw will venture
All against the young man yonder!"
`T was a youth of sixteen summers,
`T was a nephew of Iagoo;
Face-in-a-Mist, the people called him.

І лягли червоним вгору
Пішаки, качата, змії,
Озавобіки ж — всі чорним;
Білим — тільки рибки, Кіго,—
Всього тільки п'ять упало.

Усміхнувся По-Пок-Ківіс,
Положив фігури в чашу,
Спритно їх підкинув вгору
І розсипав переможно.
Білим, чорним і червоним
На землі вони блищали,
І один пішак між ними
Встав, як красень По-Пок-Ківіс,
Встав Інайнівег і свідчить
Те, що каже По-Пок-Ківіс:
«П'ятдесят! Усе за мною!»

Двадцять пар очей горіли,
Як вовків голодних очі,
У ту мить, як По-Пок-Ківіс
Встав і вийшов із вігваму,
А за ним і небіж Ягу.
Хлопець ніс, виносив шкури,
Пір'я, хутра горностаїв,
Пояси, люльки і зброю,
Все, що виграв По-Пок-Ківіс.

«Однеси мерщій сю здобич
В мій вігвам на Него-Воджу!» —
Кинув згорда По-Пок-Ківіс,
Вахлярем махнувши набік.

As the fire burns in a pipe-head
Dusky red beneath the ashes,
So beneath his shaggy eyebrows
Glowed the eyes of old Iagoo.
"Ugh!" he answered very fiercely;
"Ugh!" they answered all and each one.
Seized the wooden bowl the old man,
Closely in his bony fingers
Clutched the fatal bowl, Onagon,
Shook it fiercely and with fury,
Made the pieces ring together
As he threw them down before him.
Red were both the great Kenabeeks,
Red the Ininewug, the wedge-men,
Red the Sheshebwug, the ducklings,
Black the four brass Ozawabeeks,
White alone the fish, the Keego;
Only five the pieces counted!
Then the smiling Pau-Puk-Keewis
Shook the bowl and threw the pieces;
Lightly in the air he tossed them,
And they fell about him scattered;
Dark and bright the Ozawabeeks,
Red and white the other pieces,
And upright among the others
One Ininewug was standing,
Even as crafty Pau-Puk-Keewis
Stood alone among the players,
Saying, "Five tens! mine the game is,"
Twenty eyes glared at him fiercely,
Like the eyes of wolves glared at him,

Від паління, гри і пилу
Червоніли в його віки,
Груди дихали несито
Холодком приємним ранку.
По гаях пташки співали,
На лугах струмки шуміли,
А у грудях Єнадізі
Серце билось, щебетало,
Щебетало, наче пташка,
Як джерело в горах, билось.
Йшов селом він переможно
З вахлярем великим, пишним,
В сірій млі, в тумані ранку
І пройшов усі вігвами
До останньої оселі,
До вігваму Гаявати.

Та було в вігвамі тихо...
На поріг ніхто не вийшов
І не стрів його привітом,
Тільки паслись на порозі,
Щебетали і скакали
По землі пташки безжурні.
Тільки Кагагі з вігваму
Гостя стрів суворим криком,
Лопотінням крил могучих
І вогняним диким зором.

«Всі пішли! В оселі пусто! —
Так озвався По-Пок-Ківіс
І задумав жарт недобрий.—
Ні дурної Міннегаги,
Ні господаря, ні баби,—
Ну, тепер роби, що хочеш!»

As he turned and left the wigwam,
Followed by his Meshinauwa,
By the nephew of Iagoo,
By the tall and graceful stripling,
Bearing in his arms the winnings,
Shirts of deer-skin, robes of ermine,
Belts of wampum, pipes and weapons.
"Carry them," said Pau-Puk-Keewis,
Pointing with his fan of feathers,
"To my wigwam far to eastward,
On the dunes of Nagow Wudjoo!"
Hot and red with smoke and gambling
Were the eyes of Pau-Puk-Keewis
As he came forth to the freshness
Of the pleasant Summer morning.
All the birds were singing gayly,
All the streamlets flowing swiftly,
And the heart of Pau-Puk-Keewis
Sang with pleasure as the birds sing,
Beat with triumph like the streamlets,
As he wandered through the village,
In the early gray of morning,
With his fan of turkey-feathers,
With his plumes and tufts of swan's down,
Till he reached the farthest wigwam,
Reached the lodge of Hiawatha.
Silent was it and deserted;
No one met him at the doorway,
No one came to bid him welcome;
But the birds were singing round it,
In and out and round the doorway,

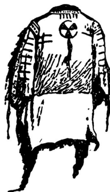
Він здавив за шию крука
І вертів ним, як млиночком,
Як мішком з цілющим зіллям,
Задушив його і кинув,
Щоб висів він над вігвамом
На зневагу Гаяваті,
На ганьбу, на вічний сором!

Потім він ввійшов в оселю
І розкидав круг порога
Все, що тільки міг углядіть:
Казани, горшки з мисками,
Вампум, хутра горностаїв,
Шкури буйволів і рисей —
На ганьбу старій Нокоміс
Та на сором Міннегазі.

І, співаючи безжурно
Та посвистуючи білкам,
Лісом він ішов, а білки
Гризли жолуді на вітах
І шкарлупою шпурляли.
Він співав пташкам безжурно,
А пташки з гілок зелених
Так же весело і дзвінко
По-Пок-Ківісу кричали.

Він нікуди не ховався.
Безтурботно ліг на скелі
І дививсь на Гітчі-Гюмі,
І злорадно ждав на скелі
Повороту Гаявати.

Hopping, singing, fluttering, feeding,
And aloft upon the ridge-pole
Kahgahgee, the King of Ravens,
Sat with fiery eyes, and, screaming,
Flapped his wings at Pau-Puk-Keewis.
"All are gone! the lodge is empty!"
Thus it was spake Pau-Puk-Keewis,
In his heart resolving mischief
"Gone is wary Hiawatha,
Gone the silly Laughing Water,
Gone Nokomis, the old woman,
And the lodge is left unguarded!"
By the neck he seized the raven,
Whirled it round him like a rattle,
Like a medicine-pouch he shook it,
Strangled Kahgahgee, the raven,
From the ridge-pole of the wigwam
Left its lifeless body hanging,
As an insult to its master,
As a taunt to Hiawatha.
With a stealthy step he entered,
Round the lodge in wild disorder
Threw the household things about him,
Piled together in confusion
Bowls of wood and earthen kettles,
Robes of buffalo and beaver,
Skins of otter, lynx, and ermine,
As an insult to Nokomis,
As a taunt to Minnehaha.
Then departed Pau-Puk-Keewis,
Whistling, singing through the forest,

Вільно він розкидав руки
І лежав, дрімав під сонцем.
Десь під ним шуміли хвилі,
Тихо билися об берег,
А над ним блакитним морем
Розлилось і сяло небо.
Навкруги пташки літали,
З криком зграями носились,
Майже крилами черкали
По-Пок-Ківіса на скелі.

І убив він їх багато!
Він десятками їх кидав
Із високих скель у море,
Просто в хвилі Гітчі-Гюмі.
І Кайошк його пізнала,
Закричала бідна чайка:
«Се лукавий По-Пок- Ківіс
Нищить нас і вибиває!
Де ж се брат наш, Гаявата?
Сповістіть же Гаявату!»

Whistling gayly to the squirrels,
Who from hollow boughs above him
Dropped their acorn-shells upon him,
Singing gayly to the wood birds,
Who from out the leafy darkness
Answered with a song as merry.
Then he climbed the rocky headlands,
Looking o'er the Gitche Gumee,
Perched himself upon their summit,
Waiting full of mirth and mischief
The return of Hiawatha.
Stretched upon his back he lay there;
Far below him splashed the waters,
Plashed and washed the dreamy waters;
Far above him swam the heavens,
Swam the dizzy, dreamy heavens;
Round him hovered, fluttered, rustled
Hiawatha's mountain chickens,
Flock-wise swept and wheeled about him,
Almost brushed him with their pinions.
And he killed them as he lay there,
Slaughtered them by tens and twenties,
Threw their bodies down the headland,
Threw them on the beach below him,
Till at length Kayoshk, the sea-gull,
Perched upon a crag above them,
Shouted: "It is Pau-Puk-Keewis!
He is slaying us by hundreds!
Send a message to our brother,
Tidings send to Hiawatha!"

XVII

ПОГОНЯ ЗА ПО-ПОК-КІВІСОМ

Розпалився лютим гнівом,
Як додому повернувся,
Як угледів колотнечу,
Як довідавсь Гаявата,
Що накоїв По-Пок-Ківіс.

Задихався він від гніву,
Зуби стиснувши, він кидав
По-Пок-Ківісу прокльони,
Бурмотів, гудів, як шершень.
«Я уб'ю його,— сказав він,—
Не втече від мене злодій,
Як би швидко не тікав він.
Як би довго не шукав я,—
Але гнів мій переможе,
Моя помста не пристане!»

XVII

THE HUNTING OF PAU-PUK-KEEWIS

Full of wrath was Hiawatha
When he came into the village,
Found the people in confusion,
Heard of all the misdemeanors,
All the malice and the mischief,
Of the cunning Pau-Puk-Keewis.

Hard his breath came through his nostrils,
Through his teeth he buzzed and muttered
Words of anger and resentment,
Hot and humming, like a hornet.
"I will slay this Pau-Puk-Keewis,
Slay this mischief-maker!" said he.
"Not so long and wide the world is,
Not so rude and rough the way is,
That my wrath shall not attain him,
That my vengeance shall not reach him!"

Зараз він сусід покликав
І пустився доганяти
По-Пок-Ківіса по сліду,
По лісах, де він проходив,
По лісах на Гітчі-Гюмі;
Та ніхто з ним не зустрівся,
Відшукали тільки місце
На траві, в кущах чорниці,
Де лежав він на спочинку
І прим'яв квітки і трави.

Аж на Мускоде зеленій,
Під горою, у долині
Показався По-Пок-Ківіс.
Біжачи, він обернувся,
Подививсь, махнув рукою —
І пропав. А Гаявата
Навздогін з гори гукає:
«Хай дорога буде довга,
Хай важка дорога буде,—
Все здолає гнів мій лютий,
Не втекти тобі від помсти!»

Через скелі, через багна,
По кущах, по диких нетрях
Біг лукавий По-Пок-Ківіс,
Плигав він, неначе сарна,
І, нарешті, став, спинився
Над ставком в гаю, на греблі,
На збудованій бобрами,
Серед тихої долини,
Над потоком нерухомим,

Then in swift pursuit departed
Hiawatha and the hunters
On the trail of Pau-Puk-Keewis,
Through the forest, where he passed it,
To the headlands where he rested;
But they found not Pau-Puk-Keewis,
Only in the trampled grasses,
In the whortleberry-bushes,
Found the couch where he had rested,
Found the impress of his body.
From the lowlands far beneath them,
From the Muskoday, the meadow,
Pau-Puk-Keewis, turning backward,
Made a gesture of defiance,
Made a gesture of derision;
And aloud cried Hiawatha,
From the summit of the mountains:
"Not so long and wide the world is,
Not so rude and rough the way is,
But my wrath shall overtake you,
And my vengeance shall attain you!"
Over rock and over river,
Through bush, and brake, and forest,
Ran the cunning Pau-Puk-Keewis;
Like an antelope he bounded,
Till he came unto a streamlet
In the middle of the forest,
To a streamlet still and tranquil,
That had overflowed its margin,
To a dam made by the beavers,

Над затоном сонним, мертвим,
Де в воді росли дерева,
Де росли лілеї жовті,
Де шуміли очерети.

Над затоном По-Пок-Ківіс
Став на гатці, а крізь неї,
Крізь сучки вода цідилась,
І текли по ній струмочки.
І бобер з затону виплив
І, угледівши на греблі
Несподіваного гостя,
Став здивовано дивитись,
Став він гостя розглядати.

Над затоном По-Пок-Ківіс
Перед ним стояв в задумі.
По ногах його точились
І лились струмочки срібні.
І з бобром заговорив він,
До бобра він так звернувся:
«Мій Аміку! Ти дозволиш
Відпочить в вігвамі в тебе,
В холодку води спочити?
Оберни мене в Аміка!»

Той замислився, подумав
І озвався обережно:
«Дай попереду пораджусь,
Поміркую з товариством».
І, сказавши, наче камінь,

To a pond of quiet water,
Where knee-deep the trees were standing,
Where the water lilies floated,
Where the rushes waved and whispered.
  On the dam stood Pau-Puk-Keewis,
On the dam of trunks and branches,
Through whose chinks the water spouted,
O'er whose summit flowed the streamlet.
From the bottom rose the beaver,
Looked with two great eyes of wonder,
Eyes that seemed to ask a question,
At the stranger, Pau-Puk-Keewis.
  On the dam stood Pau-Puk-Keewis,
O'er his ankles flowed the streamlet,
Flowed the bright and silvery water,
And he spake unto the beaver,
With a smile he spake in this wise:
  "O my friend Ahmeek, the beaver,
Cool and pleasant is the water;
Let me dive into the water,
Let me rest there in your lodges;
Change me, too, into a beaver!"
  Cautiously replied the beaver,
With reserve he thus made answer:
"Let me first consult the others,
Let me ask the other beavers."
Down he sank into the water,
Heavily sank he, as a stone sinks,
Down among the leaves and branches.
Brown and matted at the bottom.

Опустивсь, сховався в воду,
Зник в зелених очеретах,
Під лілеями, під листям.

Над затоном По-Пок-Ківіс
Довго ждав бобра на гатці.
По ногах його струмочки
Плюскотіли і точились,
Пробігали через греблю
І на камені скакали,
І, як срібло, розливались
Між камінням по долині.
Навкруги зеленим листям
Ліс шумів, гілля гойдалось,
І крізь його світло й тіні
По землі перебігали.

Тихо, мовчки, по одному
Попливли бобри до греблі:
Обережно зачорніла
Голова, за нею — друга.
Незабаром став широкий
Почорнів і ними вкрився,
Заблищав увесь від лиску.

І до них лукаво, хитро
Так звернувся По-Пок-Ківіс:
«Друзі любі! Як спокійно,
Тихо як у вас в вігвамах!
Всі досвідчені, розумні,
Всі на вигадки багаті,—
Оберніть же, любі друзі,
І мене в бобра, в Аміка!»

On the dam stood Pau-Puk-Keewis,
O'er his ankles flowed the streamlet,
Spouted through the chinks below him,
Dashed upon the stones beneath him,
Spread serene and calm before him,
And the sunshine and the shadows
Fell in flecks and gleams upon him,
Fell in little shining patches,
Through the waving, rustling branches.
From the bottom rose the beavers,
Silently above the surface
Rose one head and then another,
Till the pond seemed full of beavers,
Full of black and shining faces.
To the beavers Pau-Puk-Keewis
Spake entreating, said in this wise:
"Very pleasant Is your dwelling,
O my friends! and safe from danger;
Can you not, with all your cunning,
All your wisdom and contrivance,
Change me, too, into a beaver?"
"Yes!" replied Ahmeek, the beaver,
He the King of all the beavers,
"Let yourself slide down among us,
Down into the tranquil water."
Down into the pond among them
Silently sank Pau-Puk-Keewis;
Black became his shirt of deer-skin,
Black his moccasins and leggings,
In a broad black tail behind him

«Що ж, гаразд! — Амік озвався,
Цар бобрів, Амік озвався. —
Опускайся з нами в воду,
Опускайся в став з бобрами!»

Мовчки в тихий став з бобрами
Опустився По-Пок-Ківіс,
Чорним, рівним і блискучим
Стало все його убрання,
А хвости лисиць на п'ятах
Збіглись в хвіст товстий і чорний —
І бобром став По-Пок-Ківіс.

«Любі друзі! — знов сказав він.—
Хочу бути вищим, більшим,
Більшим всіх бобрів на світі!»
«Що ж, гаразд! — Амік озвався.—
Ось коли в оселю прийдем,
В наш вігвам на дні потоку,
Станеш вдесятеро більшим».

Так під темною водою
Йшов з бобрами По-Пок-Ківіс,
Під водою, де лежали
Їжа їх, пеньки і віти.
І прийшов до арки з ними,
Що вела в вігвам просторий.

Там він знову обернувся,
Став удесятеро більшим,
І бобри йому сказали:
«Ватажком ти будь над нами!
Будь отаманом над нами!»

Spread his fox-tails and his fringes;
He was changed into a beaver.
"Make me large," said Pau-Puk-Keewis,
"Make me large and make me larger,
Larger than the other beavers."
"Yes," the beaver chief responded,
"When our lodge below you enter,
In our wigwam we will make you
Ten times larger than the others."
Thus into the clear, brown water
Silently sank Pau-Puk-Keewis:
Found the bottom covered over
With the trunks of trees and branches,
Hoards of food against the winter,
Piles and heaps against the famine;
Found the lodge with arching doorway,
Leading into spacious chambers.
Here they made him large and larger,
Made him largest of the beavers,
Ten times larger than the others.
"You shall be our ruler," said they;
"Chief and King of all the beavers."
But not long had Pau-Puk-Keewis
Sat in state among the beavers,
When there came a voice, of warning
From the watchman at his station
In the water-flags and lilies,
Saying, "Here is Hiawatha!
Hiawatha with his hunters!"
Then they heard a cry above them,

Та недовго По-Пок-Ківіс
Міг пошаною втішатись:
Той бобер, що був на варті,
В гущині лілей ховався,
Нагло крикнув: «Гаявата!
Гаявата тут на греблі!»

І почулись незабаром
Крики, галас, тупотіння,
Хмизу тріск, чиїсь розмови,
А вода захвилювалась
І спадати тихо стала...
І бобри всі догадались,
Що вода прорвала греблю.

Завалилася покрівля
Їх просторого вігваму,
І крізь неї сонце ясно
Загорілось, заблищало,
І бобри ховатись стали,
Де було в потоку глибше;
Та великий По-Пок-Ківіс
Не проліз за ними в двері:
Від пихи та від прожерства
Як пузир розпух, роздувся.

І дививсь на його з греблі
Довго, довго Гаявата
І, нарешті, крикнув: «Годі!
Годі! Хитрощі даремні
І даремні обертання:
Ти від мене не спасешся!»

Heard a shouting and a tramping,
Heard a crashing and a rushing,
And the water round and o'er them
Sank and sucked away in eddies,
And they knew their dam was broken.
On the lodge's roof the hunters
Leaped, and broke it all asunder;
Streamed the sunshine through the crevice,
Sprang the beavers through the doorway,
Hid themselves in deeper water,
In the channel of the streamlet;
But the mighty Pau-Puk-Keewis
Could not pass beneath the doorway;
He was puffed with pride and feeding,
He was swollen like a bladder.
Through the roof looked Hiawatha,
Cried aloud, "O Pau-Puk-Keewis
Vain are all your craft and cunning,
Vain your manifold disguises!
Well I know you, Pau-Puk-Keewis!"
With their clubs they beat and bruised him,
Beat to death poor Pau-Puk-Keewis,
Pounded him as maize is pounded,
Till his skull was crushed to pieces.
Six tall hunters, lithe and limber,
Bore him home on poles and branches,
Bore the body of the beaver;
But the ghost, the Jeebi in him,
Thought and felt as Pau-Puk-Keewis,
Still lived on as Pau-Puk-Keewis.

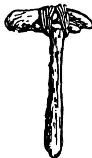
Лупцювали, молотили
По-Пок-Ківіса дубцями,
Молотили, наче маїс,
На шматки розбили череп.
Потім шість мисливців дужих
Понесли його на марах,
Понесли в село, додому.
Та не згинув По-Пок-Ківіс,
Джибі, дух його, не згинув.

Він крутився, борюкався,
Бився, гнувся і качався,
Як запонки дверні б'ються,
Вигинаються, тріпочуть,
Коли вітер дує в двері,
І набрався знову сили,
Обернувся у людину,
Підхопивсь і став тікати
По-Пок-Ківісом лукавим.

Та від зору Гаявати
Він не встиг сховатись в лісі;
В сутінь лагідну, блакитну
Під гіллям далеких сосон,
У прогалину за ними
Біг як вихор По-Пок-Ківіс,
Пригинав, летів по вітах,
Та й крізь шум їх чув, що ззаду,
Мов страшна, бурхлива злива,
Доганяє Гаявата.

Задихаючись, нарешті,
Став, спинився По-Пок-Ківіс
Перед озером широким.

And it fluttered, strove, and struggled,
Waving hither, waving thither,
As the curtains of a wigwam
Struggle with their thongs of deer-skin,
When the wintry wind is blowing;
Till it drew itself together,
Till it rose up from the body,
Till it took the form and features
Of the cunning Pau-Puk-Keewis
Vanishing into the forest.

But the wary Hiawatha
Saw the figure ere it vanished,
Saw the form of Pau-Puk-Keewis
Glide into the soft blue shadow
Of the pine-trees of the forest;
Toward the squares of white beyond it,
Toward an opening in the forest.
Like a wind it rushed and panted,
Bending all the boughs before it,
And behind it, as the rain comes,
Came the steps of Hiawatha.

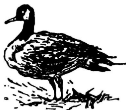
To a lake with many islands
Came the breathless Pau-Puk-Keewis,
Where among the water-lilies
Pishnekuh, the brant, were sailing;
Through the tufts of rushes floating,
Steering through the reedy islands.
Now their broad black beaks they lifted,
Now they plunged beneath the water,
Now they darkened in the shadow,
Now they brightened in the sunshine.

А на ньому в очереті,
В гущині, між островами
Тихо паслись дикі гуси:
То ховались в очереті,
То блищали в сяйві сонця,
Піднімали вгору дзьоба,
Поринали в чисту воду.

«Пішнеке! Кохані друзі! —
По-Пок-Ківіс гусям крикнув.—
Оберніть мене у гуску,
Тільки в гуску велетенську,
В гуску, вдесятеро більшу,
Ніж всі інші дикі гуси!»

Але ледве По-Пок-Ківіс
Обернувся в дику гуску,
В велетенську дику гуску,
Ледве груди закруглились,
Простяглись могутні крила,
Ледве виріс дзьоб широкий,
Як із лісу з криком вибіг
І спинився Гаявата.

І знялися з криком гуси
Із озерних трав і квітів,
Закричали, полетіли
Понад озером спокійним
І сказали: «По-Пок-Ківіс!
Будь тепер ти обережний!
Не дивись униз, на землю,
Щоб не сталося нещастя,
Не було якогось лиха!»

"Pishnekuh!" cried Pau-Puk-Keewis,
"Pishnekuh! my brothers!" said he,
"Change me to a brant with plumage,
With a shining neck and feathers,
Make me large, and make me larger,
Ten times larger than the others."
Straightway to a brant they changed him,
With two huge and dusky pinions,
With a bosom smooth and rounded,
With a bill like two great paddles,
Made him larger than the others,
Ten times larger than the largest,
Just as, shouting from the forest,
On the shore stood Hiawatha.
Up they rose with cry and clamor,
With a whir and beat of pinions,
Rose up from the reedy islands,
From the water-flags and lilies.
And they said to Pau-Puk-Keewis:
"In your flying, look not downward,
Take good heed and look not downward,
Lest some strange mischance should happen,
Lest some great mishap befall you!"
Fast and far they fled to northward,
Fast and far through mist and sunshine,
Fed among the moors and fen-lands,
Slept among the reeds and rushes.
On the morrow as they journeyed,
Buoyed and lifted by the South-wind,
Wafted onward by the South-wind,

І летіли дикі гуси
Далі все, на дику Північ,
То ховалися в туманах,
То купались в сяйві сонця,
Паслись, спали, ночували
На воді боліт пустельних
І до світу знов знялися.
Свіжо дув Південний Вітер,
Легко ніс могутні крила.

Коли враз почувсь далекий,
Невловимий шум і гомін,
Донеслись людські розмови,
Донеслись з села під ними.
То з землі дивились люде,
Дивувалися на крила,
Велетенські крила гуски,
Що були удвоє ширші,
Ширші, ніж запонки дверні.
По-Пок-Ківіс слухав крики,
Слухав голос Гаявати,
Слухав дужий голос Ягу.
Він забув гусей пораду,
Подививсь згори на землю —
І в одну хвилину вітер
Покрутив його і кинув:
Завертівся По-Пок-Ківіс.

І даремно він хапався,
Сподівався затриматись!
Падав вихором на землю,
То її він часом бачив,
То гусей під синім небом,

Blowing fresh and strong behind them,
Rose a sound of human voices,
Rose a clamor from beneath them,
From the lodges of a village,
From the people miles beneath them.
For the people of the village
Saw the flock of brant with wonder,
Saw the wings of Pau-Puk-Keewis
Flapping far up in the ether,
Broader than two doorway curtains.
Pau-Puk-Keewis heard the shouting,
Knew the voice of Hiawatha,
Knew the outcry of Iagoo,
And, forgetful of the warning,
Drew his neck in, and looked downward,
And the wind that blew behind him
Caught his mighty fan of feathers,
Sent him wheeling, whirling downward!
All in vain did Pau-Puk-Keewis
Struggle to regain his balance!
Whirling round and round and downward,
He beheld in turn the village
And in turn the flock above him,
Saw the village coming nearer,
And the flock receding farther,
Heard the voices growing louder,
Heard the shouting and the laughter;
Saw no more the flocks above him,
Only saw the earth beneath him;
Dead out of the empty heaven,
Dead among the shouting people,

Бачив, що земля все ближче,
А блакить небес все далі.
Став він чути вже ясніше
Сміх людський, розмови, гомін,
Загубив гусей в тумані,
Десь внизу вігвами вгледів
І на землю зразу гупнув,—
Так на землю з неба мертва
Впала гуска велетенська.

Та його лукавий Джибі,
Дух його, в одну хвилину
Знов в людину обернувся,
В Єнадізі, танцюриста,
І почав тікати знову,
А за ним побіг, погнався
Гаявата з диким криком:
«Хай дорога буде довга,
Хай важка дорога буде,—
Все здолає гнів мій лютий,
Не втекти тобі від помсти!»

Доганяв вже Гаявата,
Був в руках вже По-Пок-Ківіс,
Але раптом завертівся,
Завертів круг себе листя
І пропав в дуплі дубовім,
Перекинувся змією,
Зник змією під корінням.

Швидко правою рукою
Покришив весь дуб, розкидав
Гаявата, та даремно:

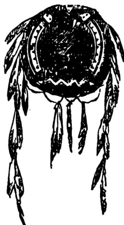
With a heavy sound and sullen,
Fell the brant with broken pinions.
But his soul, his ghost, his shadow,
Still survived as Pau-Puk-Keewis,
Took again the form and features
Of the handsome Yenadizze,
And again went rushing onward,
Followed fast by Hiawatha,
Crying: "Not so wide the world is,
Not so long and rough the way is,
But my wrath shall overtake you,
But my vengeance shall attain you!"
And so near he came, so near him,
That his hand was stretched to seize him,
His right hand to seize and hold him,
When the cunning Pau-Puk-Keewis
Whirled and spun about in circles,
Fanned the air into a whirlwind,
Danced the dust and leaves about him,
And amid the whirling eddies
Sprang into a hollow oak-tree,
Changed himself into a serpent,
Gliding out through root and rubbish.
With his right hand Hiawatha
Smote amain the hollow oak-tree,
Rent it into shreds and splinters,
Left it lying there in fragments.
But in vain; for Pau-Puk-Keewis,
Once again in human figure,
Full in sight ran on before him,
Sped away in gust and whirlwind,

Знов лукавий По-Пок-Ківіс
Обернувся у людину
І понісся, наче вихор,
До Червоних Скель над морем,
Що вартують-оглядають
Цілий край і Гітчі-Гюмі.

І Владика Гір могучий,
Гірський Маніто могучий,
Розчахнув Червону Скелю,
Розчинив йому провалля —
І сховав від Гаявати
В кам'яній міцній оселі,
Ввів його з ясним привітом
У пітьму печер похмурих.

А знадвору Гаявата
Рукавицею своєю
Розбивав Червоні Скелі,
Пробивав в горі печери
І кричав, і стукав гнівно:
«Відчини! Я — Гаявата!»
Та Владика Гір не слухав,
Не озвавсь до Гаявати
Із своїх печер похмурих,
Із безодні кам'яної.

І простяг він руки вгору,
І покликав Енімікі
І Вевесімо на поміч.
І прийшли вони на землю
З ніччю, з вихором, вітрами,

On the shores of Gitche Gumee,
Westward by the Big-Sea-Water,
Came unto the rocky headlands,
To the Pictured Rocks of sandstone,
Looking over lake and landscape.
And the Old Man of the Mountain,
He the Manito of Mountains,
Opened wide his rocky doorways,
Opened wide his deep abysses,
Giving Pau-Puk-Keewis shelter
In his caverns dark and dreary,
Bidding Pau-Puk-Keewis welcome
To his gloomy lodge of sandstone.
There without stood Hiawatha,
Found the doorways closed against him,
With his mittens, Minjekahwun,
Smote great caverns in the sandstone,
Cried aloud in tones of thunder,
"Open! I am Hiawatha!"
But the Old Man of the Mountain
Opened not, and made no answer
From the silent crags of sandstone,
From the gloomy rock abysses.
Then he raised his hands to heaven,
Called imploring on the tempest,
Called Waywassimo, the lightning,
And the thunder, Annemeekee;
And they came with night and darkness,
Sweeping down the Big-Sea-Water
From the distant Thunder Mountains;
And the trembling Pau-Puk-Keewis

Пронеслись над Гітчі-Гюмі
З Верхогір'я Громового,
І злякався По-Пок-Ківіс
Грому, гуркоту страшного,
І злякався стріл вогняних,
Стріл Вевесімо страшної,
Затремтів, припав, зігнувся.

Кам'яні Червоні Скелі
Раптом блискавка розбила,
Над печерними дверима
Вдарив грім і крикнув гнівно:
«Де тут, де тут По-Пок-Ківіс?!»
І розсипалися скелі,
І звалився на руїни,
Впав лукавий По-Пок-Ківіс,
Баламут і Єнадізі.
Нахилився Гаявата,
Вийняв дух його із тіла
І сказав: «О По-Пок-Ківіс!
Ну, людиною тепер ти
Вже не зробишся ніколи,
Вже не будеш безтурботно
Танцювати і сміятись.
Тільки високо під небом
Будеш плавати, шугати,
Будеш ти Кіню на небі,
Бойовим орлом могучим!»

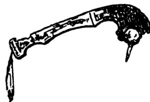
А перекази в народі,
А пісні, казки і досі
Ще живуть про Єнадізі.

Heard the footsteps of the thunder,
Saw the red eyes of the lightning,
Was afraid, and crouched and trembled.
Then Waywassimo, the lightning,
Smote the doorways of the caverns,
With his war-club smote the doorways,
Smote the jutting crags of sandstone,
And the thunder, Annemeekee,
Shouted down into the caverns,
Saying, "Where is Pau-Puk-Keewis!"
And the crags fell, and beneath them
Dead among the rocky ruins
Lay the cunning Pau-Puk-Keewis,
Lay the handsome Yenadizze,
Slain in his own human figure.
Ended were his wild adventures,
Ended were his tricks and gambols,
Ended all his craft and cunning,
Ended all his mischief-making,
All his gambling and his dancing,
All his wooing of the maidens.
Then the noble Hiawatha
Took his soul, his ghost, his shadow,
Spake and said: "O Pau-Puk-Keewis,
Never more in human figure
Shall you search for new adventures'
Never more with jest and laughter
Dance the dust and leaves in whirlwinds;
But above there in the heavens
You shall soar and sail in circles;
I will change you to an eagle,

І коли в селі зимою
Завірюхи затанцюють
І у димарі вігваму
Заспіває буйний вітер,—
«Се лукавий По-Пок-Ківіс
Так танцює, так шаліс!» —
Кажуть люде між собою.

To Keneu, the great war-eagle,
Chief of all the fowls with feathers,
Chief of Hiawatha's chickens."
And the name of Pau-Puk-Keewis
Lingers still among the people,
Lingers still among the singers,
And among the story-tellers;
And in Winter, when the snow-flakes
Whirl in eddies round the lodges,
When the wind in gusty tumult
O'er the smoke-flue pipes and whistles,
"There," they cry, "comes Pau-Puk-Keewis,
He is dancing through the village,
He is gathering in his harvest!"

XVIII

СМЕРТЬ КВАЗІНДА

Слава Квазінда далеко
Розлетілася по світу,
Він суперників не бачив,
Не стрівав для себе рівних.
І лукаве, хитре плем'я
Лютих гномів і пігмеїв,
Лютих духів Пок-Веджис
Вбити Квазінда поклало.

«Та коли відважний Квазінд,
Всім ненависний нам Квазінд,
Поживе на світі довше,
Все руйнуючи без жалю,
Всі дивуючи народи
Духом-силою своєю,—
Що ж з самими нами буде? —

XVIII

THE DEATH OF KWASIND

Far and wide among the nations
Spread the name and fame of Kwasind;
No man dared to strive with Kwasind,
No man could compete with Kwasind.
But the mischievous Puk-Wudjies,
They the envious Little People,
They the fairies and the pygmies,
Plotted and conspired against him.
"If this hateful Kwasind," said they,
"If this great, outrageous fellow
Goes on thus a little longer,
Tearing everything he touches,
Rending everything to pieces,
Filling all the world with wonder,

Говорили Пок-Веджис.—
Він розтопче нас, роздавить,
Він підводним лютим духам
Всіх нас кине на поживу!»

Так, зібравшись на нараду,
Говорили Пок-Веджис
І його поклали вбити,
Так, убити і навіки
Світ позбавити від його.

Сила Квазінда і кволість
Тільки в тімені ховались;
Так, його у тім'я тільки
Можна ранити смертельно,
Але зброєю чудною:
Тільки шишкою з ялини.
І ніхто не знав на світі
Тайни дивної сієї.
Знали тільки Пок-Веджис,
Знали тільки злі пігмеї,
Як їм ворога згубити.

І з ялин блакитних шишок
По лісах над Такваміно
Назбирали злі пігмеї
І на березі сховали,
На Червоних диких Скелях,
Що звисають над водою.
А самі в кущах засіли
І плавця чекати стали.

What becomes of the Puk-Wudjies?
Who will care for the Puk-Wudjies?
He will tread us down like mushrooms,
Drive us all into the water,
Give our bodies to be eaten
By the wicked Nee-ba-naw-baigs,
By the Spirits of the water!
So the angry Little People
All conspired against the Strong Man,
All conspired to murder Kwasind,
Yes, to rid the world of Kwasind,
The audacious, overbearing,
Heartless, haughty, dangerous Kwasind!
Now this wondrous strength of Kwasind
In his crown alone was seated;
In his crown too was his weakness;
There alone could he be wounded,
Nowhere else could weapon pierce him,
Nowhere else could weapon harm him.
Even there the only weapon
That could wound him, that could slay him,
Was the seed-cone of the pine-tree,
Was the blue cone of the fir-tree.
This was Kwasind's fatal secret,
Known to no man among mortals;
But the cunning Little People,
The Puk-Wudjies, knew the secret,
Knew the only way to kill him.
So they gathered cones together,
Gathered seed-cones of the pine-tree,
Gathered blue cones of the fir-tree,

Се було опівдні влітку;
Не гойдалося повітря,
Нерухомо спали тіні,
І застигла наче річка.
А над нею пробігали,
Сяли іскрами комахи,
І розносилось далеко
Їх дзижчання стоголосе,
Бойові пісні і крики.
Плив по річці дужий Квазінд,
Вниз по річці плив ліниво,
По дрімливій Такваміно.
Спека дня його стомила,
Тиша дня його приспала.

І спустився непомітно
Понад ним Дух Сну, Непавін,
По гілках беріз плакучих,
Що схилялись над водою.
Він спустився разом з військом
На чолі незримих духів;
По гілках зійшов Непавін,
Став він бабкою літати,
Став кружляти Деш-кво-ніші
Над плавцем безсилим, сонним.

Квазінд чув неясний шепіт,
Мов зітхання тихе сосон,
Мов далекий плескіт моря,
Мов далекий шум прибою —
І відчув удари Квазінд,
Томагауків удари,

In the woods by Taquamenaw,
Brought them to the river's margin,
Heaped them in great piles together,
Where the red rocks from the margin
Jutting overhang the river.
There they lay in wait for Kwasind,
The malicious Little People.
`T was an afternoon in Summer;
Very hot and still the air was,
Very smooth the gliding river,
Motionless the sleeping shadows:
Insects glistened in the sunshine,
Insects skated on the water,
Filled the drowsy air with buzzing,
With a far resounding war-cry.
Down the river came the Strong Man,
In his birch canoe came Kwasind,
Floating slowly down the current
Of the sluggish Taquamenaw,
Very languid with the weather,
Very sleepy with the silence.
From the overhanging branches,
From the tassels of the birch-trees,
Soft the Spirit of Sleep descended;
By his airy hosts surrounded,
His invisible attendants,
Came the Spirit of Sleep, Nepahwin;
Like a burnished Dush-kwo-ne-she,
Like a dragon-fly, he hovered
O'er the drowsy head of Kwasind.
To his ear there came a murmur

Що у тім'я прямо били,
Що уміло керувались
Військом Духів Сну, Непавін.
І від першого удару
Підтяла його дрімота,
А від другого — безсило
Кинув він весло в пірогу,
А від третього покрилась
Вся околиця пітьмою,
І заснув, забувся Квазінд.

Так і плив він вниз по річці,
Як сліпий, сидів в пірозі,
Сонний плив по Такваміно
Під зеленими лісами,
Під берізками стрункими,
Мимо засіди пігмеїв,
Мимо табору пігмеїв.

А ялин блакитні шишки
Градом з берега летіли,
В тім'я Квазінда летіли.
«Смерть йому!» — почувся голос,
Наглий поклик Пок-Веджис.

І упав на бік піроги,
І звалився в воду Квазінд,
Головою вниз, як видра,
В воду сонну він звалився.
Перекинулась пірога,
Поплила кудись, безвільна,
Вниз по річці Такваміно.

As of waves upon a sea-shore,
As of far-off tumbling waters,
As of winds among the pine-trees;
And he felt upon his forehead
Blows of little airy war-clubs,
Wielded by the slumbrous legions
Of the Spirit of Sleep, Nepahwin,
As of some one breathing on him.
At the first blow of their war-clubs,
Fell a drowsiness on Kwasind;
At the second blow they smote him,
Motionless his paddle rested;
At the third, before his vision
Reeled the landscape into darkness,
Very sound asleep was Kwasind.
So he floated down the river,
Like a blind man seated upright,
Floated down the Taquamenaw,
Underneath the trembling birch-trees,
Underneath the wooded headlands,
Underneath the war encampment
Of the pygmies, the Puk-Wudjies.
There they stood, all armed and waiting,
Hurled the pine-cones down upon him,
Struck him on his brawny shoulders,
On his crown defenceless struck him.
"Death to Kwasind!" was the sudden
War-cry of the Little People.
And he sideways swayed and tumbled,
Sideways fell into the river,
Plunged beneath the sluggish water

Так могучий Квазінд згинув,
Та ім'я його ще довго
Береглося у народу.
І коли в лісах зимою
Лютували, вили бурі,
З тріском гнули і ламали
На деревах голих віти,
«Квазінд,— люде говорили,—
Се на огнище збирає
Хмиз сухий для себе Квазінд!»

Headlong, as an otter plunges;
And the birch canoe, abandoned,
Drifted empty down the river,
Bottom upward swerved and drifted:
Nothing more was seen of Kwasind.
But the memory of the Strong Man
Lingered long among the people,
And whenever through the forest
Raged and roared the wintry tempest,
And the branches, tossed and troubled,
Creaked and groaned and split asunder,
"Kwasind!" cried they; "that is Kwasind!
He is gathering in his fire-wood!"

XIX

ПРИВИДИ

Ой один орел ніколи
Не спускається в пустелі
Над пораненим бізоном,
А за ним летить і другий,
А за другим в синім небі
Зараз з'явиться і третій,
І повітря незабаром
Потемніє, почорніє
Від широких крил орлиних.

І біда одна не ходить,
А одна пильнує другу,—
Не пройшло одно ще лихо,
А ідуть уже і другі
І над здобиччю кружляють,
В'ються, наче птахи чорні,—
І від розпачу, скорботи
Білий світ аж почорніє.

XIX

THE GHOSTS

Never stoops the soaring vulture
On his quarry in the desert,
On the sick or wounded bison,
But another vulture, watching
From his high aerial look-out,
Sees the downward plunge, and follows;
And a third pursues the second,
Coming from the invisible ether,
First a speck, and then a vulture,
Till the air is dark with pinions.
  So disasters come not singly;
But as if they watched and waited,
Scanning one another's motions,
When the first descends, the others

На похмуру Північ знову
Дужий Пібоан вернувся!
Крижаним своїм диханням
Обернув він воду в камінь
На річках і на озерах.
З кіс струсив він платки снігу,—
І поля укрились білим
Рівним килимом блискучим,
Наче їх зрівняв рукою
Гітчі-Маніто могучий.

По лісах у завірюху
Звіролов бродив на лижах,
А в селі, в вігвамах теплих,
Скрізь жіноцтво працювало,
Молотило кукурудзу
І вичинювало шкіри,
А безжурна молодь грала,
Забавлялась, танцювала,
Жваво бігала на лижах.

Раз увечері в вігвамі
З Міннегагою Нокоміс
За роботою сиділа
І уважно прислухалась,
Чи не чути, чи не йде ще
З полювання Гаявата.

Сяйво огнища лилося,
Червонило їх обличчя
І в очах Нокоміс грало
Блиском місяця блідого,
А в очах у Міннегаги —
Блиском сонця над водою.
Дим, збираючись клубками,

Follow, follow, gathering flock-wise
Round their victim, sick and wounded,
First a shadow, then a sorrow,
Till the air is dark with anguish.
Now, o'er all the dreary North-land,
Mighty Peboan, the Winter,
Breathing on the lakes and rivers,
Into stone had changed their waters.
From his hair he shook the snow-flakes,
Till the plains were strewn with whiteness,
One uninterrupted level,
As if, stooping, the Creator
With his hand had smoothed them over.
Through the forest, wide and wailing,
Roamed the hunter on his snow-shoes;
In the village worked the women,
Pounded maize, or dressed the deer-skin;
And the young men played together
On the ice the noisy ball-play,
On the plain the dance of snow-shoes.
One dark evening, after sundown,
In her wigwam Laughing Water
Sat with old Nokomis, waiting
For the steps of Hiawatha
Homeward from the hunt returning.
On their faces gleamed the firelight,
Painting them with streaks of crimson,
In the eyes of old Nokomis
Glimmered like the watery moonlight,
In the eyes of Laughing Water
Glistened like the sun in water;

Вилітав в димар над ними,
А за ними вигинались
По кутках вігваму тіні.

І одсунулась запонка
Непомітно над порогом;
Розгорілося в вігвамі,
Дужче дим розхвилювався,
І дві жінки, не озвавшись,
Без звичайного привіту
Тихо стали на порозі,
Перебігли по вігваму
І в кутку найдальшім, темнім
Сіли враз і затаїлись.

По обличчю, по убранню
Се були жінки-чужинки:
Блідолиці і похмурі,
Повні смутку, повні туги,
Із кутка вони дивились
І трусились, наче мерзли.

Чи не Вітер се Північний
Виє в комині вігваму?
Чи сова се, Куку-кугу,
Застогнала в темнім лісі?
І озвавсь таємний голос:
«Се воскресли душі мертвих,
Се вони прийшли на землю
Із ясних Країн Поніма,
Із ясного Того Світу».

Незабаром з полювання
Повернувся Гаявата,
Запорошений снігами
І з оленем за плечима.

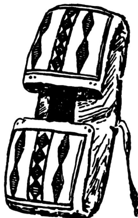
And behind them crouched their shadows
In the corners of the wigwam,
And the smoke in wreaths above them
Climbed and crowded through the smoke-flue.
Then the curtain of the doorway
From without was slowly lifted;
Brighter glowed the fire a moment,
And a moment swerved the smoke-wreath,
As two women entered softly,
Passed the doorway uninvited,
Without word of salutation,
Without sign of recognition,
Sat down in the farthest corner,
Crouching low among the shadows.
From their aspect and their garments,
Strangers seemed they in the village;
Very pale and haggard were they,
As they sat there sad and silent,
Trembling, cowering with the shadows.
Was it the wind above the smoke-flue,
Muttering down into the wigwam?
Was it the owl, the Koko-koho,
Hooting from the dismal forest?
Sure a voice said in the silence:
"These are corpses clad in garments,
These are ghosts that come to haunt you,
From the kingdom of Ponemah,
From the land of the Hereafter!"
Homeward now came Hiawatha
From his hunting in the forest,
With the snow upon his tresses,

І під ноги Міннегаги
Він поклав свого оленя
І ще кращим, ще милішим
Здався їй у сю хвилину,
Ніж в той час, коли за нею
Він прийшов у край Дакотів,—
Скинув здобич перед нею,
Щоб без слів сказати любій
Про свою любов і намір.

А коли назад оглянувсь
І жінок-чужинок вгледів,
Що сиділи затаївшись,
Він сказав до себе: «Хто се?..
Дивні гості Міннегаги!»
Та розпитувать не став їх,
Тільки лагідно, привітно
Запросив їх гостювати,
Поки схочуть, поки можна.

Та чужинки не озвались,
Не промовили ні слова,
А коли дали вечерю
І розрізали оленя,
Із кутка вони схопились
І накинулись на страву.
З'їли частку Міннегаги,
Не питаючи, забрали
Ніжний білий жир оленя,
Як голодні звірі, з'їли
І в куток сховались знову,
У найдальший, найтемніший.

Не озвалась Міннегага,
Не озвався Гаявата,
Не озвалась і Нокоміс,

And the red deer on his shoulders.
At the feet of Laughing Water
Down he threw his lifeless burden;
Nobler, handsomer she thought him,
Than when first he came to woo her,
First threw down the deer before her,
As a token of his wishes,
As a promise of the future.
Then he turned and saw the strangers,
Cowering, crouching with the shadows;
Said within himself, "Who are they?
What strange guests has Minnehaha?"
But he questioned not the strangers,
Only spake to bid them welcome
To his lodge, his food, his fireside.
When the evening meal was ready,
And the deer had been divided,
Both the pallid guests, the strangers,
Springing from among the shadows,
Seized upon the choicest portions,
Seized the white fat of the roebuck,
Set apart for Laughing Water,
For the wife of Hiawatha;
Without asking, without thanking,
Eagerly devoured the morsels,
Flitted back among the shadows
In the corner of the wigwam.
Not a word spake Hiawatha,
Not a motion made Nokomis,
Not a gesture Laughing Water;
Not a change came o'er their features;

Не поремствували навіть,
Все промовчали, стерпіли.
Тільки журно Міннегага
Тихим голосом сказала:
«Їх жорстокий голод мучить,
Хай беруть усе, що хочуть,
Хай їдять,— їх голод мучить».

В синім небі зір багато
Засвітилось і погасло,
І багато днів струсили
З себе темні, чорні ночі,
Як дерева платки снігу.
День за днем сиділи мовчки
Дивні гості у вігвамі,
А вночі,— в негоду навіть,
В ближній ліс вони ходили,
Щоб набрать шишок соснових,
Щоб набрать гілля для топки,
А коли світало, знову
Поверталиcь до вігваму.

І щодня, як Гаявата
Повертався з полювання
І вечерю подавали,
Із кутка свого, як звірі,
Гості кидались на страву,
Не питаючись, хапали
Ніжний білий жир оленя,
Їли частку Міннегаги
І в куток ховались знову.

І не кинув Гаявата
Навіть погляду докору,
Не розсердилась ні разу,

Only Minnehaha softly
Whispered, saying, "They are famished;
Let them do what best delights them;
Let them eat, for they are famished."
Many a daylight dawned and darkened,
Many a night shook off the daylight
As the pine shakes off the snow-flakes
From the midnight of its branches;
Day by day the guests unmoving
Sat there silent in the wigwam;
But by night, in storm or starlight,
Forth they went into the forest,
Bringing fire-wood to the wigwam,
Bringing pine-cones for the burning,
Always sad and always silent.
And whenever Hiawatha
Came from fishing or from hunting,
When the evening meal was ready,
And the food had been divided,
Gliding from their darksome corner,
Came the pallid guests, the strangers,
Seized upon the choicest portions
Set aside for Laughing Water,
And without rebuke or question
Flitted back among the shadows.
Never once had Hiawatha
By a word or look reproved them;
Never once had old Nokomis
Made a gesture of impatience;
Never once had Laughing Water
Shown resentment at the outrage.

Не обурилась Нокоміс,
І ніколи не сказала
Навіть слова Міннегага:
Все вони терпіли мовчки,
Щоб ні поглядом, ні словом
Не образити чужинок,
Не зламати права гостя.

Раз вночі, коли журливо
Гасло огнище червоне,
Ледве блимало, тремтіло
В тихій сутіні вігваму,
Враз прокинувсь Гаявата
І почув чиїсь зітхання
І скорботні голосіння.

З ліжка встав він обережно,
З волохатих шкур бізона,
І, одкинувши завісу
Із оленячої шкури,
Він угледів, що се тіні,
Гості стогнуть і зітхають,
Гірко плачуть в тиші ночі!

І озвався він: «О гості!
Що шматує ваше серце?
Що примушує ридати?
Може, в час лихий Нокоміс
Вас образила як-небудь
І забула Міннегага
Обов'язки господарки?»

Тіні стихли, перестали
Гірко скаржитись, ридати
І сказали тихо-тихо:

All had they endured in silence,
That the rights of guest and stranger,
That the virtue of free-giving,
By a look might not be lessened,
By a word might not be broken.
Once at midnight Hiawatha,
Ever wakeful, ever watchful,
In the wigwam, dimly lighted
By the brands that still were burning,
By the glimmering, flickering firelight
Heard a sighing, oft repeated,
From his couch rose Hiawatha,
From his shaggy hides of bison,
Pushed aside the deer-skin curtain,
Saw the pallid guests, the shadows,
Sitting upright on their couches,
Weeping in the silent midnight.
And he said: "O guests! why is it
That your hearts are so afflicted,
That you sob so in the midnight?
Has perchance the old Nokomis,
Has my wife, my Minnehaha,
Wronged or grieved you by unkindness,
Failed in hospitable duties?"
Then the shadows ceased from weeping,
Ceased from sobbing and lamenting,
And they said, with gentle voices:
"We are ghosts of the departed,
Souls of those who once were with you.
From the realms of Chibiabos

«Ми покійних, мертвих душі,
Що жили колись між вами,
Ми прийшли з Країн Поніма —
З Того Світу ми вернулись,
Щоб живих вас напутити.

Стогін туги, плач скорботи
Чути в Селищах Блаженних:
То живі зовуть покійних,
Прикликають знов на землю,
Мучать нас плачем даремним.
І вернулись ми на землю,
І угледіли, що скрізь ми
Непотрібні, скрізь ми зайві,
Що чужими скрізь ми стали,
Що для нас, мерців, немає
На землі уже куточка.

Пам'ятай же, Гаявато,
І скажи усім народам,
Щоб ніколи більше слізьми
Не засмучували мертвих,
Що пішли у Край Поніма,
В тихі Селища Блаженних.

І покійним у могили
Не кладіть важкої ноші,
Не потрібні для їх хутра,
Казани, миски і Вампум —
Ся поклажа мучить духів.
Дайте тільки на дорогу
Їм огню і трохи їжі.

Дух чотири темних ночі
І чотири дні проходить
По дорозі в Край Поніма;

Hither have we come to try you,
Hither have we come to warn you.
"Cries of grief and lamentation
Reach us in the Blessed Islands;
Cries of anguish from the living,
Calling back their friends departed,
Sadden us with useless sorrow.
Therefore have we come to try you;
No one knows us, no one heeds us.
We are but a burden to you,
And we see that the departed
Have no place among the living.
"Think of this, O Hiawatha!
Speak of it to all the people,
That henceforward and forever
They no more with lamentations
Sadden the souls of the departed
In the Islands of the Blessed.
"Do not lay such heavy burdens
In the graves of those you bury,
Not such weight of furs and wampum,
Not such weight of pots and kettles,
For the spirits faint beneath them.
Only give them food to carry,
Only give them fire to light them.
"Four days is the spirit's journey
To the land of ghosts and shadows,
Four its lonely night encampments;
Four times must their fires be lighted.
Therefore, when the dead are buried,
Let a fire, as night approaches,

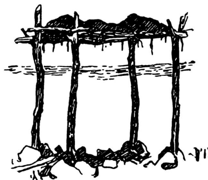
Через те ви і повинні
Над могилами покійних
Всі чотири дні і ночі
Ясно огнища палити,
Осявати їм дорогу,
Світом радісним, веселим
Осявати їх ночівлі.

А тепер прощай навіки,
Благородний Гаявато,
І тебе ми спокушали,
І твоє терпіння довго
Та даремно спокушали,—
Ти таким, як був, лишився:
І шляхетним, і великим.
Будь же дужим, Гаявато,
Не вдавайся в смуток-тугу:
Ждуть тебе ще більші, важчі
Боротьба і спокушення!»

І пітьма раптово впала,
І наповнила оселю;
І почув убрання шелест
Гаявата серед тиші,
І почув він, що запонку
Хтось одкинув над дверима,
І на небі зорі вгледів,
І відчув дихання ночі,
Подих холоду-морозу,
Але вже не бачив духів,
Тіней мертвих, душ скорботних
Із ясних Країн Поніма,
Душ самотніх з Того Світу.

Four times on the grave be kindled,
That the soul upon its journey
May not lack the cheerful firelight,
May not grope about in darkness.
"Farewell, noble Hiawatha!
We have put you to the trial,
To the proof have put your patience,
By the insult of our presence,
By the outrage of our actions.
We have found you great and noble.
Fail not in the greater trial,
Faint not in the harder struggle."
When they ceased, a sudden darkness
Fell and filled the silent wigwam.
Hiawatha heard a rustle
As of garments trailing by him,
Heard the curtain of the doorway
Lifted by a hand he saw not,
Felt the cold breath of the night air,
For a moment saw the starlight;
But he saw the ghosts no longer,
Saw no more the wandering spirits
From the kingdom of Ponemah,
From the land of the Hereafter.

XX

ГОЛОД

Зимо, зимо! Люта зимо!
Завірюхи і морози!
Що не день, то крига товща
Все ставала на озерах.
Білий сніг все більше й більше
Замітав степи і луки,
Голосніш шуміла хуга
Круг осель людських по лісі.

Ледве-ледве із вігваму,
Густо вкритого снігами,
Міг пройти у ліс мисливець!
В рукавицях, в мокасинах
Дарма він бродив по лісі,
Дарма здобичі шукав він!
Ні пташок ніде, ні звіра,
Ні оленячого сліду,
Ні маленького Вабассо.

XX

THE FAMINE

Oh the long and dreary Winter!
Oh the cold and cruel Winter!
Ever thicker, thicker, thicker
Froze the ice on lake and river,
Ever deeper, deeper, deeper
Fell the snow o'er all the landscape,
Fell the covering snow, and drifted
Through the forest, round the village.
Hardly from his buried wigwam
Could the hunter force a passage;
With his mittens and his snow-shoes
Vainly walked he through the forest,
Sought for bird or beast and found none,
Saw no track of deer or rabbit,

Був страшний, як привид білий,
Ліс блискучий і пустельний,
І від голоду, морозу
Зомлівав мисливець в лісі
І в снігах, зомлівши, гинув.

О всесильний Бюкадевін!
О могучий Акозівін!
О безмовний, грізний Погок!
О страшні, жорстокі муки
І сирітське голосіння!

Всю прибиту горем землю
Заморив проклятий голод,
Небеса й само повітря
Лютим голодом нудились,
І горіли в небі зорі,
Як вовків голодних очі.

Знов в вігвамі Гаявати
Оселилося два гості,
Також мовчки і похмуро,
Як і гості попередні.
Без усмішки і привіту
Увійшли в вігвам спокійно,
Сіли побіч Міннегаги
І запалими очима
Уп'ялися хижо в неї.

І один сказав їй: «Бачиш —
Бюкадевін я! Я — голод».
А другий сказав їй: «Бачиш —
Я гнітючка[1] — Акозівін!»

[1] Лихоманка.

In the snow beheld no footprints,
In the ghastly, gleaming forest
Fell, and could not rise from weakness,
Perished there from cold and hunger.
Oh the famine and the fever!
Oh the wasting of the famine!
Oh the blasting of the fever!
Oh the wailing of the children!
Oh the anguish of the women!
All the earth was sick and famished;
Hungry was the air around them,
Hungry was the sky above them,
And the hungry stars in heaven
Like the eyes of wolves glared at them!
Into Hiawatha's wigwam
Came two other guests, as silent
As the ghosts were, and as gloomy,
Waited not to be invited
Did not parley at the doorway
Sat there without word of welcome
In the seat of Laughing Water;
Looked with haggard eyes and hollow
At the face of Laughing Water.
And the foremost said: "Behold me!
I am Famine, Bukadawin!"
And the other said: "Behold me!
I am Fever, Ahkosewin!"
And the lovely Minnehaha
Shuddered as they looked upon her,
Shuddered at the words they uttered,

І від слів страшних, від зорів
Бідне серце Міннегаги
Затремтіло, стислось жахом.
Не сказавши, впала в ліжко
І забилась Міннегага.
І на ліжку вона довго
І холола, і горіла
Від страшенних слів і зорів.

Як шалений, в ліс понісся
В мокасинах Гаявата,
Зціпив зуби, затаїв він
В серці біль страшної туги
І летів... і краплі поту
На чолі його змерзались.

В хутрянім своїм убранні,
В рукавицях, Мінджикевон,
З сагайдаком за плечима
І з тугим готовим луком
Він летів все далі й далі
По лісах порожніх, мертвих.

«Гітчі-Маніто! — він крикнув,
Журно глянувши угору.—
Всемогутній, милосердний!
Дай нам їжі, бо загинем...
Їжі дай для Міннегаги —
Умирає Міннегага!»

Гучно в нетрях мовчазливих,
В непроглядних нетрях лісу
Пролунало голосіння,
Та ніхто не відгукнувся,

Lay down on her bed in silence,
Hid her face, but made no answer;
Lay there trembling, freezing, burning
At the looks they cast upon her,
At the fearful words they uttered.
Forth into the empty forest
Rushed the maddened Hiawatha;
In his heart was deadly sorrow,
In his face a stony firmness;
On his brow the sweat of anguish
Started, but it froze and fell not.
Wrapped in furs and armed for hunting,
With his mighty bow of ash-tree,
With his quiver full of arrows,
With his mittens, Minjekahwun,
Into the vast and vacant forest
On his snow-shoes strode he forward.
"Gitche Manito, the Mighty!"
Cried he with his face uplifted
In that bitter hour of anguish,
"Give your children food, O father!
Give us food, or we must perish!
Give me food for Minnehaha,
For my dying Minnehaha!"
Through the far-resounding forest,
Through the forest vast and vacant
Rang that cry of desolation,
But there came no other answer
Than the echo of his crying,
Than the echo of the woodlands,
"Minnehaha! Minnehaha!"

Тільки десь луна озвалась
І журливо покотилась:
«Міннегага! Міннегага!»

І до вечора самотньо
Він блукав в лісах порожніх,
В темних пущах, де недавно
З Міннегагою ішов він,
Поруч з жінкою-красою
З сторони Дакотів диких.
Як їм весело ішлося!
Всі квітки цвіли, пахтіли,
Всі пташки пісні співали,
Всі струмки блищали сонцем,
І сказала Міннегага
Палко, цілою душею:
«Я піду з тобою, любий!»

А в вігвамі, у Нокоміс,
Біля зайдів мовчазливих,
Що офіру чатували,
Вже в останньому конанні
Умирала Міннегага.

«Чуєш,— враз вона сказала,—
Чуєш шум і гук далекий
Водоспадів Міннегаги?
Він зове мене, Нокоміс!»

«Ні, о ні, моя дитино,—
Одказала їй Нокоміс,—
Се шумить у лісі вітер».

All day long roved Hiawatha
In that melancholy forest,
Through the shadow of whose thickets,
In the pleasant days of Summer,
Of that ne'er forgotten Summer,
He had brought his young wife homeward
From the land of the Dacotahs;
When the birds sang in the thickets,
And the streamlets laughed and glistened,
And the air was full of fragrance,
And the lovely Laughing Water
Said with voice that did not tremble,
"I will follow you, my husband!"
In the wigwam with Nokomis,
With those gloomy guests that watched her,
With the Famine and the Fever,
She was lying, the Beloved,
She, the dying Minnehaha.
"Hark!" she said; "I hear a rushing,
Hear a roaring and a rushing,
Hear the Falls of Minnehaha
Calling to me from a distance!"
"No, my child!" said old Nokomis,
"'T is the night-wind in the pine-trees!"
"Look!" she said; "I see my father
Standing lonely at his doorway,
Beckoning to me from his wigwam
In the land of the Dacotahs!"
"No, my child!" said old Nokomis.
"'T is the smoke, that waves and beckons!"
"Ah!" said she, "the eyes of Pauguk

«Глянь,— сказала Міннегага,—
Ось мій батечко! Самотньо
Він стоїть, мені киває
Із питомого вігваму».

«Ні, о ні, моя дитино,—
Одказала їй Нокоміс,—
Се кружляє дим блакитний!»

«Ні,— сказала Міннегага,—
Се блищать в пітьмі глибокій
Очі Погока страшного,
І рукою крижаною
Він се давить мою руку!
Гаявато, Гаявато!»

І нещасний Гаявата
Із-за гір і нетрів лісу
Уловив сей голос туги,
Крик і стогін Міннегаги,
Що з пітьми до себе кликав:
«Гаявато, Гаявато!»

По долинах, по заметах,
Під гілками білих сосон,
Що згиналися від снігу,
Він летів з кривавим серцем,
І почув він голосіння,
Голосіння-плач Нокоміс:
«Вагономін, Вагономін!
Краще б я сама умерла,
Краще б я лягла в могилу,
Вагономін, Вагономін!»

Glare upon me in the darkness,
I can feel his icy fingers
Clasping mine amid the darkness!
Hiawatha! Hiawatha!"
And the desolate Hiawatha,
Far away amid the forest,
Miles away among the mountains,
Heard that sudden cry of anguish,
Heard the voice of Minnehaha
Calling to him in the darkness,
"Hiawatha! Hiawatha!"
Over snow-fields waste and pathless,
Under snow-encumbered branches,
Homeward hurried Hiawatha,
Empty-handed, heavy-hearted,
Heard Nokomis moaning, wailing:
"Wahonowin! Wahonowin!
Would that I had perished for you,
Would that I were dead as you are!
Wahonowin! Wahonowin!"
And he rushed into the wigwam,
Saw the old Nokomis slowly
Rocking to and fro and moaning,
Saw his lovely Minnehaha
Lying dead and cold before him,
And his bursting heart within him
Uttered such a cry of anguish,
That the forest moaned and shuddered,
That the very stars in heaven
Shook and trembled with his anguish.
Then he sat down, still and speechless,

Ось він вбіг в свою оселю
І углєдів, як Нокоміс
Заливалася сльозами...
Вгледів він і Міннегагу
Нерухомою на ліжку,
І розпачливо він крикнув,
Так розпачливо, що зорі
В темнім небі затремтіли,
А дерева застогнали,
Затряслися до коріння.

Потім тихо Гаявата
Сів на ліжко Міннегаги,
Сів до ніг її холодних,
До тих ніг, що вже ніколи
По землі за ним не підуть
І не вибіжать назустріч
Вже ніколи із вігваму.

Він лице закрив руками,
Сім ночей і днів на ліжку
Він просидів нерухомий
І сім діб не чув, не бачив —
День чи темрява надворі.

Попрощались врешті з нею
І могилу в темнім лісі
Журно стали їй копати
Під цикутою сумною.
Обгорнули Міннегагу
Білим хутром горностая,
Наче хутром горностая,
Загорнули білим снігом
І поволі розійшлися.
А увечері над нею
Запалав огонь блискучий,

On the bed of Minnehaha,
At the feet of Laughing Water,
At those willing feet, that never
More would lightly run to meet him,
Never more would lightly follow.
With both hands his face he covered,
Seven long days and nights he sat there,
As if in a swoon he sat there,
Speechless, motionless, unconscious
Of the daylight or the darkness.
Then they buried Minnehaha;
In the snow a grave they made her
In the forest deep and darksome
Underneath the moaning hemlocks;
Clothed her in her richest garments
Wrapped her in her robes of ermine,
Covered her with snow, like ermine;
Thus they buried Minnehaha.
And at night a fire was lighted,
On her grave four times was kindled,
For her soul upon its journey
To the Islands of the Blessed.
From his doorway Hiawatha
Saw it burning in the forest,
Lighting up the gloomy hemlocks;
From his sleepless bed uprising,
From the bed of Minnehaha,
Stood and watched it at the doorway,
That it might not be extinguished,
Might not leave her in the darkness.
"Farewell!" said he, "Minnehaha!

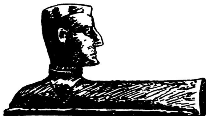
Щоб душі чотири ночі
Він осяював дорогу,
Шлях до Селища Блаженних.

Із вігваму Гаявата
Бачив, як горів він ясно,
Як освітлював спіднизу
Чорні віти у цикути.
І не раз знімався з ліжка
В довгі ночі Гаявата,
І стояв, дивись з порога,
Чи у лісі не погасло,
Не лишився Дух без світла.

«О, прости, прости,— сказав він,—
О, прости, кохана, рідна!
Все моє з тобою серце
Поховав я, Міннегаго!
Вся душа моя сумує
За тобою, Міннегаго!
О, не йди, не повертайся
Для страждань до нас, для праці
В світ, де голод і гнітючка
Мучать душу, мучать тіло!
Швидко шлях свій перейду я,
Швидко буду я з тобою
В царстві світлого Поніма,
Де життю немає краю!»

Farewell, O my Laughing Water!
All my heart is buried with you,
All my thoughts go onward with you!
Come not back again to labor,
Come not back again to suffer,
Where the Famine and the Fever
Wear the heart and waste the body.
Soon my task will be completed,
Soon your footsteps I shall follow
To the Islands of the Blessed,
To the Kingdom of Ponemah,
To the Land of the Hereafter!"

XXI

СЛІД БІЛОГО

Понад річкою, в долині,
Над заметеною снігом,
Дід сидів в своїм вігвамі,
Дід старий, сумний, самотній.
Сніговим наметом впало
На його плече волосся.
Плащ з оленячої шкури
В його був старий, подертий,
А вогонь серед вігваму
Ледве жеврів, ледве блимав.
І осліплений снігами,
І оглушений гудінням,
Свистом бурі, шумом лісу,
Дід від холоду трусився.

Вугіль попелом вже взявся,
Вже вмирав огонь поволі,
Як нечутно показався

XXI

THE WHITE MAN'S FOOT

In his lodge beside a river,
Close beside a frozen river,
Sat an old man, sad and lonely.
White his hair was as a snow-drift;
Dull and low his fire was burning,
And the old man shook and trembled,
Folded in his Waubewyon,
In his tattered white-skin-wrapper,
Hearing nothing but the tempest
As it roared along the forest,
Seeing nothing but the snow-storm,
As it whirled and hissed and drifted.
All the coals were white with ashes,
And the fire was slowly dying,
As a young man, walking lightly,

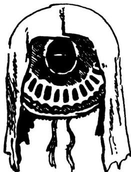
13 — 8-3826

Молодий юнак в вігвамі.
На щоках його рум'янець
Розливавсь огнем рожевим,
Тихо, мирно очі сяли,
Як в весняні ночі зорі,
А чоло його квітчала
З духовитих трав гірлянда.
Усміхнувсь він, і усмішка
Все осяяла, як сонце.
Він ступив в вігвам з квітками,—
Від квіток його навколо
Дивні пахощі лилися.

«О мій сину,— дід озвався,—
Як приємно бачить гостя.
Сядь, нежданий, та погрійся,
До вогню посунься ближче:
Будем разом світу ждати.
Ти мені свої розкажеш
Дивні зустрічі-пригоди,
Я — свої: в житті зробив я
Не одне велике діло».

Тут він вийняв Люльку Згоди,
Дуже дивну, недоладну,
Із червоного каміння,
З цибухом із очерету.
Наложив кори він в люльку,
Запалив її поволі
І подав чужинцю-гостю,
І таку повів розмову:

«Варт мені своїм диханням
Тільки раз один подути,
Як річки свій біг зупинять,
Як вода закам'яніє».

At the open doorway entered.
Red with blood of youth his cheeks were,
Soft his eyes, as stars In Spring-time,
Bound his forehead was with grasses;
Bound and plumed with scented grasses,
On his lips a smile of beauty,
Filling all the lodge with sunshine,
In his hand a bunch of blossoms
Filling all the lodge with sweetness.
"Ah, my son!" exclaimed the old man,
"Happy are my eyes to see you.
Sit here on the mat beside me,
Sit here by the dying embers,
Let us pass the night together,
Tell me of your strange adventures,
Of the lands where you have travelled;
I will tell you of my prowess,
Of my many deeds of wonder."
From his pouch he drew his peace-pipe,
Very old and strangely fashioned;
Made of red stone was the pipe-head,
And the stem a reed with feathers;
Filled the pipe with bark of willow,
Placed a burning coal upon it,
Gave it to his guest, the stranger,
And began to speak in this wise:
"When I blow my breath about me,
When I breathe upon the landscape,
Motionless are all the rivers,
Hard as stone becomes the water!"
And the young man answered, smiling:

Гість всміхнувся і говорить:
«Варт мені своїм диханням
Тільки раз один подути —
Зацвітуть квітки в долинах
І річки заплещуть знову».

«Варт мені від гніву злегка
Затрусити головою,—
Дід, насуплюючись, каже,—
Як весь край сніги укриють,
Опаде весь лист пожовклий,
Все пов'яне і загине.
З багон, з тундр, з річок замерзлих
Понесеться чапля й гуска
У далекий край Південний.
Варт мені з вігваму вийти,—
Все почне тікати з жаху,
Поховається в печери
І земля, як кремінь, стане».

«Ледве кучері струсну я,—
Одказав юнак, всміхнувшись,—
Як весняна тепла злива
Скропить поле і долину,
Відживить квітки і трави,
На озера і на багна
Упаде і гуска, й чапля,
З Півдня ластівка прилине,
І пташки заллються співом!
Варт мені з вігваму вийти,—
Луг гойдається квітками,
Ліс дзвенить, шумить піснями
І від листу потемнішав».

Ось і ніч пройшла в розмові.
Із країн далеких Сходу,

"When I blow my breath about me,
When I breathe upon the landscape,
Flowers spring up o'er all the meadows,
Singing, onward rush the rivers!"
"When I shake my hoary tresses,"
Said the old man darkly frowning,
"All the land with snow is covered;
All the leaves from all the branches
Fall and fade and die and wither,
For I breathe, and lo! they are not.
From the waters and the marshes,
Rise the wild goose and the heron,
Fly away to distant regions,
For I speak, and lo! they are not.
And where'er my footsteps wander,
All the wild beasts of the forest
Hide themselves in holes and caverns,
And the earth becomes as flintstone!"
"When I shake my flowing ringlets,"
Said the young man, softly laughing,
"Showers of rain fall warm and welcome,
Plànts lift up their heads rejoicing,
Back into their lakes and marshes
Come the wild goose and the heron,
Homeward shoots the arrowy swallow,
Sing the bluebird and the robin,
And where'er my footsteps wander,
All the meadows wave with blossoms,
All the woodlands ring with music,
All the trees are dark with foliage!"
While they spake, the night departed:

Із палат високих, срібних,
Як вояк в яскравих барвах,
Вийшло сонце і сказало:
«Подивіться: ось я — Гізіс,
Я — великий Гізіс, сонце!»

Онімів, злякався сивий,
Від землі теплом дмухнуло,
Над вігвамом заспівали
І Овейса, і Опечі,
Задзвенів струмок в долині,
Ніжний дух квіток весняних
Із долин в вігвам повіяв,
І при сонячному блиску
Роздививсь Сегвон ясніше
Діда труп холодний, мертвий —
То був Пібоан могутній.

По щоках його збігали,
Як потоки в час весняний,
Сльози теплими струмками,
Сам же він все меншав, меншав,
В сяйві радісного сонця
Танув парою на сонці,
Тихо всмоктувався в землю.
А Сегвон серед вігваму,
Де вночі ще мокрий хворост,
Ледве тліючи, димівся,
Весняну угледів квітку,
Міскодіт — красу природи.

Так на Північ після снігу,
Після лютого морозу
Знов прийшла весна, а з нею
Зацвіли квітки і трави,
І пташки вернулись з Півдня.

From the distant realms of Wabun,
From his shining lodge of silver,
Like a warrior robed and painted,
Came the sun, and said, "Behold me
Gheezis, the great sun, behold me!"
Then the old man's tongue was speechless
And the air grew warm and pleasant,
And upon the wigwam sweetly
Sang the bluebird and the robin,
And the stream began to murmur,
And a scent of growing grasses
Through the lodge was gently wafted.
And Segwun, the youthful stranger,
More distinctly in the daylight
Saw the icy face before him;
It was Peboan, the Winter!
From his eyes the tears were flowing,
As from melting lakes the streamlets,
And his body shrunk and dwindled
As the shouting sun ascended,
Till into the air it faded,
Till into the ground it vanished,
And the young man saw before him,
On the hearth-stone of the wigwam,
Where the fire had smoked and smouldered,
Saw the earliest flower of Spring-time,
Saw the Beauty of the Spring-time,
Saw the Miskodeed in blossom.
Thus it was that in the North-land
After that unheard-of coldness,
That intolerable Winter,

А на Північ, поруч з вітром,
В небі зграями летіли
Білі лебеді, як стріли,
Як великі стріли в пір'ях,
І скликалися, як люде.
Ланцюгом неслися гуси,
Ланцюгом, що гнувсь стрілою
Із оленячої жили,
Що порвалася на луці.
Поодинці і по парі,
З диким свистом крил веселих,
В синій млі норці летіли,
Мушкодази і Шух-шух-га...

В нетрях лісу і в долинах
Щебетав Овейса синій,
Над вігвамами Опечі
Заспівав червоногрудий,
Під густим наметом сосон
Воркотів Омімі—голуб;
І засмучений, прибитий,
Онімілий Гаявата
Їх почув веселий поклик.
Він почув і тихо вийшов
Із похмурого вігваму
На поріг. І вгледів сонце,
Всю красу землі і неба.

Із далекого походу
В царство засвіту ясного,
В царство Вебіно, до Сходу
Повернувся сивий Ягу,
І приніс велику силу
Він новин, чудних та дивних.

Came the Spring with all its splendor,
All its birds and all its blossoms,
All its flowers and leaves and grasses.
Sailing on the wind to northward,
Flying in great flocks, like arrows,
Like huge arrows shot through heaven,
Passed the swan, the Mahnahbezee,
Speaking almost as a man speaks;
And in long lines waving, bending
Like a bow-string snapped asunder,
Came the white goose, Waw-be-wawa;
And in pairs, or singly flying,
Mahng the loon, with clangorous pinions,
The blue heron, the Shuh-shuh-gah,
And the grouse, the Mushkodasa.
In the thickets and the meadows
Piped the bluebird, the Owaissa,
On the summit of the lodges
Sang the robin, the Opechee,
In the covert of the pine-trees
Cooed the pigeon, the Omemee;
And the sorrowing Hiawatha,
Speechless in his infinite sorrow,
Heard their voices calling to him,
Went forth from his gloomy doorway,
Stood and gazed into the heaven,
Gazed upon the earth and waters.
From his wanderings far to eastward,
From the regions of the morning,
From the shining land of Wabun,
Homeward now returned Iagoo,

Все село зійшлось почути,
Як пригодами своїми
Буде хвастатись мій Ягу...
І зарані вже сміялись:
«Де вже там хто-небудь інший
На таке натрапить диво!»

Він сказав, що бачив море,
Більше, ніж Велике Море,
Вдвоє більше Гітчі-Гюмі,
А вода така солона,
Що ніхто не може пити.
Тут усе село всміхнулось,
Вояки жінкам всміхнулись,
Переглянулися мовчки
І сказали: «Забрехався!
Ко! — сказали.— Забрехався!»

«По тому,— сказав він,— морю
Йшла кудись пірога дивна,
Плив кудись крилатий човен:
Та великий — більше гаю,
Та високий — вище сосон!»

Тут усе село всміхнулось,
Переглянулося мовчки
І, киваючи, сказало:
«Ко! Чомусь не йметься віри!»

«З'джерела його,— сказав він,—
Враз ударив грім в честь Ягу,
Стріли-блискавки блиснули!»
Вояки з жінками разом
Безсоромно засміялись:
«Ко! — сказали.— Ось так казка!»

The great traveller, the great boaster,
Full of new and strange adventures,
Marvels many and many wonders.
And the people of the village
Listened to him as he told them
Of his marvellous adventures,
Laughing answered him in this wise:
"Ugh! it is indeed Iagoo!
No one else beholds such wonders!"
He had seen, he said, a water
Bigger than the Big-Sea-Water,
Broader than the Gitche Gumee,
Bitter so that none could drink it!
At each other looked the warriors,
Looked the women at each other,
Smiled, and said, "It cannot be so!"
Kaw!" they said, it cannot be so!"
O'er it, said he, o'er this water
Came a great canoe with pinions,
A canoe with wings came flying,
Bigger than a grove of pine-trees,
Taller than the tallest tree-tops!
And the old men and the women
Looked and tittered at each other;
"Kaw!" they said, "we don't believe it!"
From its mouth, he said, to greet him,
Came Waywassimo, the lightning,
Came the thunder, Annemeekee!
And the warriors and the women
Laughed aloud at poor Iagoo;
"Kaw!" they said, "what tales you tell us!"

«І плили на човні люде,—
Так сказав він,— на пірозі
Я сто лицарів угледів,
І були, неначе в крейді,
Вояків обличчя білі,
Підборіддя ж їх, на диво,
Покривалося волоссям».
Тут уже над бідним Ягу
Стали голосно знущатись,
Закричали, зашуміли,
Як на дереві ворони,
Як круки, зареготали:
«Ко! — кричали.— Ко! — сміялись.—
Хто ж тобі повірить, Ягу?»

Гаявата не сміявся.
Він на жарти і насмішки
Їм одказує суворо:
«Ягу нам говоре правду:
Бачив я видіння дивне,
Бачив я крилатий човен,
Бачив я колись чужинців
Блідолицих, бородатих,
Із країн далеких Сходу,
Царства Засвіту ясного.

Гітчі-Маніто могучий,
Дух Великий Сотворитель
З ними шле свої накази,
Посилає нам веління.
Де живуть вони, там в'ються
Ті, що мед збирають — Амо,
Мухи з жалами рояться;
Де ідуть вони — усюди
Виростає вслід за ними
Міскодіт — краса природи.

In it, said he, came a people,
In the great canoe with pinions
Came, he said, a hundred warriors;
Painted white were all their faces
And with hair their chins were covered!
And the warriors and the women
Laughed and shouted in derision,
Like the ravens on the tree-tops,
Like the crows upon the hemlocks.
"Kaw!" they said, "what lies you tell us!
Do not think that we believe them!"
Only Hiawatha laughed not,
But he gravely spake and answered
To their jeering and their jesting:
"True is all Iagoo tells us;
I have seen it in a vision,
Seen the great canoe with pinions,
Seen the people with white faces,
Seen the coming of this bearded
People of the wooden vessel
From the regions of the morning,
From the shining land of Wabun.
"Gitche Manito, the Mighty,
The Great Spirit, the Creator,
Sends them hither on his errand.
Sends them to us with his message.
Wheresoe'er they move, before them
Swarms the stinging fly, the Ahmo,
Swarms the bee, the honey-maker;
Wheresoe'er they tread, beneath them
Springs a flower unknown among us,
Springs the White-man's Foot in blossom.

І коли ми їх угледим,
Ми повинні, як братів, їх
Стріти ласкою, привітом.
Ґітчі-Маніто могучий
Се звелів мені в видінні.

Він відкрив мені в видінні
І Майбутнє — його тайни,
Тайни днів від нас далеких.
Бачив я велике військо
Невідомих нам народів...
Заселивши всі країни,
Йшли вони кудись на Захід.

Хоч були їх різні мови,
Та одно в них серце билось
І кипіла неупинно
Їх палка, весела праця.
По лісах гули сокири,
По лугах міста димились,
По річках і по озерах
На окрилених пірогах
Грім гримів, блищали стріли.

Потім вже видіння інше
Проплило передо мною,
Як в тумані,— невиразно.
Бачив я, що гинуть наші
Племена в боях кривавих,
В ворожнечі між собою,
Всі забувши заповіти.
Їх недобитки я бачив,
Що на Захід подавались,
Бігли врозтіч і зникали,
Як розбиті вітром хмари,
Як у бурю лист осінній».

"Let us welcome, then, the strangers,
Hail them as our friends and brothers,
And the heart's right hand of friendship
Give them when they come to see us.
Gitche Manito, the Mighty,
Said this to me in my vision.
"I beheld, too, in that vision
All the secrets of the future,
Of the distant days that shall be.
I beheld the westward marches
Of the unknown, crowded nations.
All the land was full of people,
Restless, struggling, toiling, striving,
Speaking many tongues, yet feeling
But one heart-beat in their bosoms.
In the woodlands rang their axes,
Smoked their towns in all the valleys,
Over all the lakes and rivers
Rushed their great canoes of thunder.
"Then a darker, drearier vision
Passed before me, vague and cloud-like;
I beheld our nation scattered,
All forgetful of my counsels,
Weakened, warring with each other:
Saw the remnants of our people
Sweeping westward, wild and woful,
Like the cloud-rack of a tempest,
Like the withered leaves of Autumn!"

XXII

ЕПІЛОГ

Там, де вічно б'ється в берег
І шумить Велике Море,
Рано-вранці, ранком влітку
Став і ждав когось в задумі
На порозі Гаявата.

В холодку ясного ранку
Вся земля купалась в щасті,
А над нею в сяйві сонця
У гаю яснім, зеленім
Ясно-злотними роями
Пролітали бджоли — Амо
І свої пісні співали.

Ясно сяла глиб небесна,
Не шуміло Гітчі-Гюмі,
Тільки часом над водою

XXII

HIAWATHA'S DEPARTURE

By the shore of Gitche Gumee,
By the shining Big-Sea-Water,
At the doorway of his wigwam,
In the pleasant Summer morning,
Hiawatha stood and waited.
All the air was full of freshness,
All the earth was bright and joyous,
And before him, through the sunshine,
Westward toward the neighboring forest
Passed in golden swarms the Ahmo,
Passed the bees, the honey-makers,
Burning, singing in the sunshine.
   Bright above him shone the heavens,
Level spread the lake before him;
From its bosom leaped the sturgeon,

Викидався з плеском Нама
І горів, блищав на сонці.
А над морем ліс зелений
Вгору високо здіймався
І дивився-задивлявся
На верхів'я, ним відбиті.

Світлий зір у Гаявати!
Не помітно більше туги
На його яснім обличчі,
Як туман, вона розтала.
На устах його усмішка...
Повний радості і щастя,
Наче той, хто баче в мріях
Те, що збудеться вже швидко,
Він стояв біля вігваму
І, ждучи, дивився вдалеч.

Він простяг до сонця руки,
Обернув свої долоні,
І крізь пальці світло й тіні
На його обличчі грали,
По його раменах голих.
Так освітлює проміння
Дуба-Велетня крізь листя.

По воді, в туманах сизих,
Щось біліло, щось летіло,
Щось плило і маячіло
Вдалині, в туманах сизих;
Опускалось і знімалось,
І все більше наближалось.

Чи не лине то Шух-шух-га,
Не гаргара поринає?
Чи не плаває то баба?

Sparkling, flashing in the sunshine;
On its margin the great forest
Stood reflected in the water,
Every tree-top had its shadow,
Motionless beneath the water.
From the brow of Hiawatha
Gone was every trace of sorrow,
As the fog from off the water,
As the mist from off the meadow.
With a smile of joy and triumph,
With a look of exultation,
As of one who in a vision
Sees what is to be, but is not,
Stood and waited Hiawatha.
Toward the sun his hands were lifted,
Both the palms spread out against it,
And between the parted fingers
Fell the sunshine on his features,
Flecked with light his naked shoulders,
As it falls and flecks an oak-tree
Through the rifted leaves and branches.
O'er the water floating, flying,
Something in the hazy distance,
Something in the mists of morning,
Loomed and lifted from the water,
Now seemed floating, now seemed flying,
Coming nearer, nearer, nearer.
Was it Shingebis the diver?
Or the pelican, the Shada?
Or the heron, the Shuh-shuh-gah?
Or the white goose, Waw-be-wawa,

Чи се, може, Во-бі-вава
Бризки струшує, скидає
З шиї довгої та з пір'я?

Ні, не гуска се, не баба,
Не норець і не Шух-шух-га
По воді пливе, біліє
В легкім вранішнім тумані.
То березова пірога
Все гойдається на хвилях
І горить на сонці в бризках;
То навчитель блідолицих,
Їх Пророк в убранні чорнім
По воді з товаришами,
З поводатарями їде.

І простяг до неба руки
В знак сердечного привіту,
І з усмішкою ясною
Ждав їх мудрий Гаявата.
Ждав, поки під човном раптом
Захрустить піщаний берег,
І наставник блідолицих
На піщаний берег вийде.

А коли пірога стала,
Привітавши дужим криком,
Так промовив Гаявата:
«Стократ день благословенний,
День, в який до нас прийшли ви!
Все село вас жде, вітає,
Всі розчинені вам двері!
О, ніколи ще так пишно
Не цвіла земля квітками,

With the water dripping, flashing,
From its glossy neck and feathers?
It was neither goose nor diver,
Neither pelican nor heron,
O'er the water floating, flying,
Through the shining mist of morning,
But a birch canoe with paddles,
Rising, sinking on the water,
Dripping, flashing in the sunshine;
And within it came a people
From the distant land of Wabun,
From the farthest realms of morning
Came the Black-Robe chief, the Prophet,
He the Priest of Prayer, the Pale-face,
With his guides and his companions.
And the noble Hiawatha,
With his hands aloft extended,
Held aloft in sign of welcome,
Waited, full of exultation,
Till the birch canoe with paddles
Grated on the shining pebbles,
Stranded on the sandy margin,
Till the Black-Robe chief, the Pale-face,
With the cross upon his bosom,
Landed on the sandy margin.
Then the joyous Hiawatha
Cried aloud and spake in this wise:
"Beautiful is the sun, O strangers,
When you come so far to see us!
All our town in peace awaits you,
All our doors stand open for you;

І ніколи так не сяло
В небі сонце, як сьогодні,
В день, коли з країни Сходу
Ви прийшли у нашу землю!

Ще ніколи наше Море
Не було таке спокійне
І таке ясне, безпечне,
Як в сей день благословенний.
Де пройшла пірога ваша,
Ні піску, ні скель немає!

Наш тютюн не був ніколи
Запашним таким, приємним,
І поля не зеленіли
Так ніколи, як сьогодні,
В день, коли з країни Сходу
Ви прийшли у нашу землю!»

І навчитель блідолицих,
Їх Пророк в убранні чорнім,
Одказав йому привітно:
«Мир тобі, о Гаявато!
Мир твоїй країні рідній,
Мир молитви і прощення,
Мир Христа і мир Марії».

І покликав Гаявата
Всіх гостей в свою оселю,
Посадив їх там на шкурах
Горностаїв і бізонів,
А Нокоміс подала їм
Їжу в мисках із берези,
Воду в корчиках із липи
І Поквану, Люльку Згоди.

You shall enter all our wigwams,
For the heart's right hand we give you.
"Never bloomed the earth so gayly,
Never shone the sun so brightly,
As to-day they shine and blossom
When you come so far to see us!
Never was our lake so tranquil,
Nor so free from rocks, and sand-bars;
For your birch canoe in passing
Has removed both rock and sand-bar.
"Never before had our tobacco
Such a sweet and pleasant flavor,
Never the broad leaves of our cornfields
Were so beautiful to look on,
As they seem to us this morning,
When you come so far to see us!'
And the Black-Robe chief made answer,
Stammered in his speech a little,
Speaking words yet unfamiliar:
"Peace be with you, Hiawatha,
Peace be with you and your people,
Peace of prayer, and peace of pardon,
Peace of Christ, and joy of Mary!"
Then the generous Hiawatha
Led the strangers to his wigwam,
Seated them on skins of bison,
Seated them on skins of ermine,
And the careful old Nokomis
Brought them food in bowls of basswood,
Water brought in birchen dippers,
And the calumet, the peace-pipe,

Всі пророки — Джосакіди,
Характерники — Вебіни,
Вояки-діди і Міди —
Всі зійшлись перед вігвамом,
Щоб чужинців привітати.
І у коло посідали
На землі біля порога,
І люльки палили мовчки.
А коли до їх з вігваму
Вийшли гості, так сказали:
«О брати! Які ми раді,
Що навідались до нас ви
Із країн далеких Сходу!»

І напутник блідолицих
Одповів їм, що прийшов він
Розказати всім народам
Про святу Марію-Діву,
Про її Ісуса-Сина,
Розказать, як в дні минулі
Він прийшов на землю з неба,
Як Він жив, навчав, молився,
Як народ, проклятий Богом,
На хресті розп'яв Ісуса,
Як він знов воскрес із мертвих,
Знов ходив з учениками
І з землі ввійшов у небо.

І народ сказав до його:
«Ми прослухали уважно
Всю твою промову мудру,—
Дай подумати про неї.

Filled and lighted for their smoking.
All the old men of the village,
All the warriors of the nation,
All the Jossakeeds, the Prophets,
The magicians, the Wabenos,
And the Medicine-men, the Medas,
Came to bid the strangers welcome;
"It is well", they said, "O brothers,
That you come so far to see us!"
In a circle round the doorway,
With their pipes they sat in silence,
Waiting to behold the strangers,
Waiting to receive their message;
Till the Black-Robe chief, the Pale-face,
From the wigwam came to greet them,
Stammering in his speech a little,
Speaking words yet unfamiliar;
"It Is well," they said, "O brother,
That you come so far to see us!"
Then the Black-Robe chief, the Prophet,
Told his message to the people,
Told the purport of his mission,
Told them of the Virgin Mary,
And her blessed Son, the Saviour,
How in distant lands and ages
He had lived on earth as we do;
How he fasted, prayed, and labored;
How the Jews, the tribe accursed,
Mocked him, scourged him, crucified him;
How he rose from where they laid him,
Walked again with his disciples,

О брати! Які ми раді,
Що навідались до нас ви
Із країн далеких Сходу!»

І, сказавши, попрощались,
До своїх пішли вігвамів
І на селах розказали
Воякам, жінкам і дітям,
Що гостей з країни Сходу
Гітчі-Маніто прислав їм.

Від страшної спеки Півдня
Розпікалося повітря,
Перешіптувалися сосни.
Ледве-ледве за вігвамом
На пісок лилися хвилі,
Скрекотав у полі коник,
Невгомонний Па-пок-кіна...
Спали гості Гаявати,
Спочивали після втоми
В тихій сутіні вігваму.

Тихо вечір наближався,
Відсвіжав палке повітря,
І пускало сонце стріли,
Пробивало пущі лісу,
В тайники його вривалось
І все пильно оглядало.
Спали гості Гаявати
В тихій сутіні вігваму...
І підвівся Гаявата,
І з Нокоміс попрощався,
І озвався тихо-тихо,
Щоб чужинців не збудити:

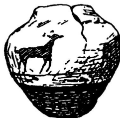
And ascended into heaven.
And the chiefs made answer, saying:
"We have listened to your message,
We have heard your words of wisdom,
We will think on what you tell us.
It is well for us, O brothers,
That you come so far to see us!"
Then they rose up and departed
Each one homeward to his wigwam,
To the young men and the women
Told the story of the strangers
Whom the Master of Life had sent them
From the shining land of Wabun.
Heavy with the heat and silence
Grew the afternoon of Summer;
With a drowsy sound the forest
Whispered round the sultry wigwam,
With a sound of sleep the water
Rippled on the beach below it;
From the cornfields shrill and ceaseless
Sang the grasshopper, Pah-puk-keena;
And the guests of Hiawatha,
Weary with the heat of Summer,
Slumbered in the sultry wigwam.
Slowly o'er the simmering landscape
Fell the evening's dusk and coolness,
And the long and level sunbeams
Shot their spears into the forest,
Breaking through its shields of shadow,
Rushed into each secret ambush,
Searched each thicket, dingle, hollow;

«Ну, прощай, прощай, Нокоміс!
Я в далеку йду дорогу,
В край Півайдіна на Захід!
Але всіх гостей, Нокоміс,
Я на тебе залишаю.
Бережи ти їх, турбуйся,
Щоб гаразд було чужинцям,
Щоб ніщо їх не смутило,
Щоб в вігвамі Гаявати
Завжди їм були готові
І обід, і місце, й захист».

Так сказав він і покинув
Свій вігвам на вічні віки;
Потім він з своїм народом
Попрощався і промовив:

«Я іду, о мій народе!
Я відходжу в край далекий,
І багато зим і весен
Прийде знов і знову зникне,—
А тебе я не угледжу.
Та своїх гостей-чужинців
Залишив я у вігвамі.
Ви їх слухайтесь, о друзі,
Слову мудрості навчайтесь,
Бо послав їх в нашу землю
Гітчі-Маніто могучий».

І на березі востаннє
Гаявата обернувся
І на хвилі зсунув човна,

Still the guests of Hiawatha
Slumbered in the silent wigwam.
From his place rose Hiawatha,
Bade farewell to old Nokomis,
Spake in whispers, spake in this wise,
Did not wake the guests, that slumbered.
"I am going, O Nokomis,
On a long and distant journey,
To the portals of the Sunset.
To the regions of the home-wind,
Of the Northwest-Wind, Keewaydin.
But these guests I leave behind me,
In your watch and ward I leave them;
See that never harm comes near them,
See that never fear molests them,
Never danger nor suspicion,
Never want of food or shelter,
In the lodge of Hiawatha!"
Forth into the village went he,
Bade farewell to all the warriors,
Bade farewell to all the young men,
Spake persuading, spake in this wise:
I am going, O my people,
On a long and distant journey;
Many moons and many winters
Will have come, and will have vanished,
Ere I come again to see you.
But my guests I leave behind me;
Listen to their words of wisdom,
Listen to the truth they tell you,
For the Master of Life has sent them

На ясні, блискучі хвилі
Одіпхнув свою пірогу,
І сказав він їй: «На Захід!»
І в дорогу довгу рушив.

І огнем червоним хмари
Загорілися, і небо,
Наче прерії, палало.
І розпаленим потоком
Відбивався в Гітчі-Гюмі
Сонця слід. Все далі й далі,
Все на Захід і на Захід,
В червоніючі тумани
Плив по морю, по потоку,
Плив до Сонця Гаявата.

Довго з берега дивився
І прощавсь народ востаннє.
Бачив, як його пірога
Піднеслась під саме небо
В морі сонячного блиску
І сховалася в тумані,
Молодик немов, сховалась,
Потонула тихо-тихо
У півмлі, в червоних далях.

І сказав: «Прости навіки,
Ти прости, о Гаявато!»
І лісів пустельних пущі
Затрусились, і понісся
Стогін в темряві по лісу:
«О, прости, о Гаявато!»

From the land of light and morning!"
On the shore stood Hiawatha,
Turned and waved his hand at parting;
On the clear and luminous water
Launched his birch canoe for sailing,
From the pebbles of the margin
Shoved it forth into the water;
Whispered to it, "Westward! westward!"
And with speed it darted forward.
And the evening sun descending
Set the clouds on fire with redness,
Burned the broad sky, like a prairie,
Left upon the level water
One long track and trail of splendor,
Down whose stream, as down a river,
Westward, westward Hiawatha
Sailed into the fiery sunset,
Sailed into the purple vapors,
Sailed into the dusk of evening:
And the people from the margin
Watched him floating, rising, sinking,
Till the birch canoe seemed lifted
High into that sea of splendor,
Till it sank into the vapors
Like the new moon slowly, slowly
Sinking in the purple distance.
And they said, "Farewell forever!"
Said, "Farewell, O Hiawatha!"
And the forests, dark and lonely,
Moved through all their depths of darkness,
Sighed, "Farewell, O Hiawatha!"

І об берег хвилі бились,
Розбивались і ридали,
І гудів їх стогін дужий:
«О, прости, о Гаявато!»
І Шух-шух-га на болоті
Прокричала сумно-сумно:
«О, прости, о Гаявато!»

Так в рожевій млі вечірній
В сяйві гаснучого сонця
Зник навіки Гаявата,
Одійшов у край Поніма,
В край Півайдіна далекий,
В Землю Праведну Блаженних,
У життя щасливе, вічне!

And the waves upon the margin
Rising, rippling on the pebbles,
Sobbed, "Farewell, O Hiawatha!"
And the heron, the Shuh-shuh-gah,
From her haunts among the fen-lands,
Screamed, "Farewell, O Hiawatha!"

Thus departed Hiawatha,
Hiawatha the Beloved,
In the glory of the sunset,.
In the purple mists of evening,
To the regions of the home-wind,
Of the Northwest-Wind, Keewaydin,
To the Islands of the Blessed,
To the Kingdom of Ponemah,
To the Land of the Hereafter!

14 — 8-3826

СЛОВНИК

індіанських слів, що трапляються в поемі

Авейсо **— ластівка**
Аджидомо **— білка**
Акозівін **— лихоманка**
Амік **— бобер**
Амо **— бджола**
Аніміка **— грім**

Бем-вава **— звук грому**
Бімагут **— виноград**
Бюкадевін **— голод**

Вабассо **— кролик; назва північної країни, де водиться кролик**
Вава **— дика гуска**
Вава-тейзі **— світляк**
Вавбік **— урвище**
Вавонейса **— дрімлюга**
Вагономін **— крик горя**
Вампум **— намисто, пояс і взагалі прикраси з мушлів та скляних намистин**
Вебіно **— чарівник**
Вебіно-веск **— свиріпа**
Вевесімо **— блискавка**
Вендіго **— велетень**
Вігвам **— індіанське житло**
Ве-мок-квана **— гусениця**
Во-бі-вава **— біла гуска**
Вобівайон **— шкіряний плащ**

Гаявата **— пророк, учитель**
Гізіс **— сонце**
Гітчі-Гюмі **— Верхнє озеро**

Дагінда **— велетенська жаба**
Джибі **— дух**
Деш-кво-ніші **— бабка**
Джосакіди **— пророки**

Енімікі **— грім**
Енктагі **— Владика Моря**
Епоква **— очерет**

Єнадізі **— чепурун, танцюрист, нероба і гравець**

Іза **— посоромся**
Інайнівег **— пішаки у грі в кості**
Ішкуда **— вогонь, комета**

Кабібонокка **— північний вітер**
Кагагі **— гайворон, цар-ворон**
Кайошк **— морська чайка**
Кеноза **— щука**
Ківайдін **— північно-західний вітер**
Кіго **— невеличка рибка**
Кінебік **— змія, гадюка**
Кіню **— орел**
Ко **— ні**
Куку-кугу **— сова**
Куо-ніші **— бабка**

Манг **— норець (водоплавний птах)**
Ман-го-тейзі **— відважний, сміливий**
Маскеноза **— щука**
Медвей-ошка **— плюскіт води (звук)**
Меджеківіс **— західний вітер**

Мема — зелений дятел
Мешинова — помічник, служник
Міди — лікарі
Мінага — чорниці
Мінджикевон — рукавиці
Мінні-вава — шелест лісу
Міскодіт — квітка, що зветься «Слід Білого»
Міше-Моква — Великий Ведмідь
Міше-Нама — Великий Осетр
Мондамін — маїс
Моно-моні — дикий рис
Мускоде — зелений луг
Мушкодаза — глухарка

Нама — осетр
Нама-веск — настойка з зеленої м'яти, зелена м'ята
Него-Воджу — дюни Верхнього озера
Непавін — Дух Сну
Нешка — дивись
Нінімуша — милий друже, коханий
Ноза — батько

Овейса — сиворакша
Одамін — суниці
Озавобік — мідний диск (фігура для гри в кості)
Окагавіс — річковий оселедець
Омімі — голуб
Оневе — прокинься, встань
Опечі — снігур
Оссео — син Вечірньої Зорі

Па-пок-кіна — коник
Пібоан — зима
Пімікан — сушене оленяче м'ясо

Пірога — човен індіанців
Пішнеке — казарка (птах)
Покване — Люлька Згоди
Погасена — гра в кості
Поггевогон — палиця
Погок — смерть
Поніма — загробне життя
Пок-Уеджис — пігмеї

Сава — окунь
Сегвон — весна
Сібовіша — струмок
Соббікаші — тарантул
Сон-джі-теге — дужий, сильний

Тавазента — долина
Такваміно — річка
Темрак — модрина
Томагавк — зброя (сокира) індіанців
Тотем — родинний символ

Уг — так
Угодвош — місяць-риба

Чайбаябос — музика
Читовейк — пісочник (птах)

Шавондазі — південний вітер
Ша-ша — давнє, минуле
Шебомін — аґрус
Шингебіс — норець (водоплавний птах)
Шовен-немешин — зглянься, змилуйся
Шогаші — морський рак
Шогодайя — боягуз
Шошо — ластівка
Шух-шух-га — чапля

Назви індіанських племен Північної Америки, що трапляються в поемі

Гурони, делавери, дакоти, команчі, мендени, могоки, оджибуеї, омоги, понц, чоктоси, чорноногі

Назви деяких місяців у поемі

Місяць Ясних Ночей — квітень
Місяць Листя — травень
Місяць Суниці — червень
Місяць опадання Листя — вересень
Місяць Лиж — листопад

VOCABULARY

Adjidau'mo, the red squirrel
Ahdeek', the reindeer
Ahmeek', the beaver
Annemee'kee, the thunder
Apuk'wa, a bulrush
Baim-wa'wa, the sound of the thunder
Bemah'gut, the grape-vine
Chemaun', a birch canoe
Chetowaik', the plover
Chibia'bos, a musician; friend of Hiawatha; ruler the Land of Spirits
Dahin'da, the bull frog
Dush-kwo-ne'-she or Kwo-ne'-she, the dragon-fly
Esa, shame upon you
Ewa-yea', lullaby
Gitche Gu'mee, the Big-Sea-Water, Lake Superior
Gitche Man'ito, the Great Spirit, the Master of Life
Gushkewau', the darkness
Hiawa'tha, the Wise Man, the Teacher, son of Mudjekeewis, the West-Wind and Wenonah, daughter of Nokomis
Ia'goo, a great boaster and story-teller
Inin'ewug, men, or pawns in the Game of the Bowl
Ishkoodah', fire, a comet
Jee'bi, a ghost, a spirit
Joss'akeed, a prophet
Kabibonok'ka, the North-Wind
Ka'go, do not
Kahgahgee', the raven
Kaw, no
Kaween', no indeed
Kayoshk', the sea-gull
Kee'go, a fish
Keeway'din, the Northwest wind, the Home-wind
Kena'beek, a serpent
Keneu', the great war-eagle
Keno'zha, the pickerel
Ko'ko-ko'ho, the owl
Kuntasoo', the Game of Plum-stones
Kwa'sind, the Strong Man
Kwo-ne'-she, or Dush-kwo-ne'-she, the dragon-fly
Mahnahbe'zee, the swan
Mahng, the loon
Mahnomo'nee, wild rice
Ma'ma, the woodpecker
Me'da, a medicine-man
Meenah'ga, the blueberry
Megissog'won, the great Pearl-Feather, a magician, and the Manito of Wealth
Meshinau'wa, a pipe-bearer
Minjekah'wun, Hiawatha's mittens
Minneha'ha, Laughing Water; wife of Hiawatha; a water-fall on a stream running into the Mississippi, between Fort Snelling and the Falls of St. Anthony
Minne-wa'wa, a pleasant sound, as of the wind in the trees
Mishe-Mo'kwa, the Great Bear
Mishe-Nah'ma, the Great Sturgeon
Miskodeed', the Spring-Beauty, the Claytonia Virginica
Monda'min, Indian corn
Moon of Bright Nights, April
Moon of Leaves, May

Moon of Strawberries, June
Moon of the Falling Leaves, September
Moon of Snow-shoes, November
Mudjekee'wis, the West-Wind; father of Hiawatha
Mudway-aush'ka, sound of waves on a shore
Mushkoda'sa, the grouse
Nah'ma, the sturgeon
Nah'ma-wusk, spearmint
Na'gow Wudj'oo, the Sand Dunes of Lake Superior
Nee-ba-naw'-baigs, water-spirits
Nenemoo'sha, sweetheart
Nepah'win, sleep
Noko'mis, a grandmother, mother of Wenonah
No'sa, my father
Nush'ka, look! look!
Odah'min, the strawberry
Okahha'wis, the fresh-water herring
Ome'mee, the pigeon
Ona'gon, a bowl
Opechee', the robin
Osse'o, Son of the Evening Star
Owais'sa, the blue-bird
Oweenee', wife of Osseo
Ozawa'beek, a round piece of brass or copper in the Game of the Bowl
Pah-puk-kee'na, the grasshopper
Pau'guk, death
Pau-Puk-Kee'wis, the handsome Yenadizze, the Storm Fool
Pe'boan, Winter
Pem'ican, meat of the deer or buffalo dried and pounded
Pezhekee', the bison
Pishnekuh', the brant
Pone'mah, hereafter
Puggawau'gun, a war-club
Puk-Wudj'es, little wild men of the woods; pygmies
Sebowish'a, rapids
Segwun', Spring
Sha'da, the pelican
Shahbo'min, the gooseberry
Shah-shah, long ago
Shaugoda'ya, a coward
Shawgashee', the craw-fish
Shawonda'see, the South-Wind
Shaw-shaw, the swallow
Shesh'ebwug, ducks; pieces in the Game of the Bowl
Shin'gebis, the diver, or grebe
Showain'neme'shin, pity me
Shuh-shuh-gah', the blue heron
Soan-ge-ta'ha, strong-hearted
Subbeka'she, the spider
Sugge'me, the mosquito
To'tem, family coat-of-arms
Ugh, yes
Ugudwash', the sun-fish
Unktahee', the God of Water
Wabas'so, the rabbit, the North
Wabe'no, a magician, a juggler
Wabe'no-wusk, yarrow
Wa'bun, the East-Wind
Wa'bun An'nung, the Star of the East, the Morning Star
Wahono'win, a cry of lamentation
Wah-wah-tay'see, the fire-fly

Waubewy'on, a white skin wrapper
Wa'wa, the wild goose
Waw-be-wa'wa, the white goose
Wawonais'sa, the whippoorwill
Way-muk-kwa'na, the caterpillar
Weno'nah,Hiawatha's mother, daughter of Nokomis
Yenadiz'ze, an idler and gambler; an Indian dandy

ЗМІСТ І ПЕРЕЛІК МАЛЮНКІВ

CONTENTS AND LIST OF ILLUSTRATIONS

Літературно-художнє видання

ЕПОСИ НАРОДІВ СВІТУ

(Серію засновано 1989 року)

ЛОНГФЕЛЛО Генрі

ПІСНЯ ПРО ГАЯВАТУ

Поема

Для середнього шкільного віку

З англійської переклав *Олесь Олександр*

Малюнки *Ремінгтона Фредеріка*
Художнє оформлення *Попова Євгена Васильовича*
Вступне слово *Драча Івана Федоровича*

Художній редактор *М. С. Пшінка*
Технічний редактор *Т. В. Березанська*
Коректори *Т. І. Дем'яненко, Н. П. Романюк*
Комп'ютерна верстка *Л. М. Рубан*

Підписано до друку з оригінал-макета 28. 12. 98.
Формат 90 х 70/16. Папір офсетний №1.
Гарнітура таймс. Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 16,38.
Умовн. фарб.-відб. 28. Обл.-вид. арк. 18,56.
Тираж 3000 пр. Зам. 83826

Видавництво дитячої літератури «Веселка».
254655, Київ, МСП, Мельникова, 63

Свідоцтво про державну реєстрацію № 02473079
від 7 червня 1995 року

АТ фірма «ВІПОЛ»,
252151, Київ, вул. Волинська, 60

ISBN 966-01-0105-8
ISBN 966-01-0106-6 (серія)